

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ DOKTORA PROGRAMI

**ORTAOKUL 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE UYGULANAN
DEĞER EĞİTİMİNİN ÖĞRENCİLERİN DÜRÜSTLÜK DEĞERİNİ
KAZANMA DÜZEYİNE ETKİSİ**

Tuğrul KÜLÜNKOĞLU

20132009001

Danışman : Prof.Dr. Necdet EKİNCİ

Giresun, 2018

ÖN SÖZ

Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bir çok etkenden dolayı, özellikle gençler arasında; şiddet, cinayet, hırsızlık, tecavüz, yalan söyleme, aldatma gibi olumsuz ve istenmeyen davranışların arttığı gözlenmektedir. Toplumda huzursuzluğa, bireylerde mutsuzluğa ve geleceğe yönelik kaygılara yol açan bu durum karşısında çözüm yollarını araştırmak kuşkusuz ki bilim insanlarının görevidir.

Olumsuz davranışların bir kısmının değer eğitimi yoksunluğundan kaynaklandığı bir çok bilimsel çalışmada tespit edilmiştir. Çünkü değerler, insanların davranışlarına yön verir, insanların karakterlerini şekillendirir. Eğer toplumlar evrensel ve milli değerleri kendilerinden sonra gelecek olan nesillere aktaramazlarsa, olumsuz davranışların artacağı ve insanlığın bu durumdan zarar göreceği kesindir.

Yapılan bir çok araştırma, dürüstlüğün en önemli değerlerden biri olduğunu göstermektedir. Buna rağmen, bütün dünyada dürüst insanların geçmiş yıllara göre azalmakta olduğu belirgin bir durumdur. Bu bağlamda dürüstlük eğitimi bütün toplumlar için önem kazanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, değer eğitimi yaklaşımlarına göre verilecek olan “dürüstlük eğitimi” sonrasında, ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerinin “dürüstlük değeri”ni kazanma düzeyini tespit etmektir. Deneme modelinde olan araştırmada nicel ve nitel verilere dayalı karşılaştırmalar yapıldığından yöntem olarak karma yöntem kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin dürüstlük değerini kazanmasında etkili olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma sürecinde önerileri ve fikirleriyle yardımlarını benden esirgemeyen danışman hocam Prof.Dr. Necdet EKİNCİ’ye, araştırmanın başından sonuna kadar her zaman beni destekleyen her konuda derin bilgilerinden ve tecrübelerinden yararlandığım Prof.Dr. Ramazan SEVER’e, Prof.Dr. Mustafa CİN’e, Prof.Dr. Ünsal

BEKDEMİR'e, Prof.Dr. Serkan DOĞANAY'a, Doç.Dr. Süleyman ELMACI'ya, Doç.Dr. Ömer YILAR'a, çalışmanın analiz aşamasındaki yardımlarından dolayı Prof.Dr. Enver SARI ve Dr.Öğr. Üyesi Levent YAYCI'ya, Dr.Öğr. Üyesi Nazım KURUCA'ya, Dr.Öğr. Üyesi Can EKİZ'e, Dr.Öğr. Üyesi Eray ALACA'ya, Dr.Öğr. Üyesi Gürkan Fırat SAYLAN'a, Öğr.Gör. Ahmet GÜRSOY'a çalışmayı yürütmeme yardımcı olan Giresun Cumhuriyet Ortaokulu Sosyal Bilgiler Öğretmeni Rıfat AKDAĞ'a ve Giresun Mithatpaşa Ortaokulu Sosyal Bilgiler Öğretmeni Bülent GÜNEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde uygulanacak olan değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin “dürüstlük” değerini kazanma ve gösterme düzeyine etkisini belirlemektir.

Bu araştırma, ön test – son test kontrol gruplu deneme modelindedir. Araştırmada, deney ve kontrol gruplarının kendi içinde ve kendi aralarında nicel ve nitel verilere dayalı karşılaştırmalar yapıldığından araştırmanın yöntemi “karma yöntem”dir.

Araştırmanın çalışma grubunu, 2016–2017 eğitim-öğretim yılında Giresun ili merkez ilçede, Çınarlar Mahallesi’nde MEB’na bağlı olan bir ortaokulun iki 5. sınıfı oluşturmuştur. Grupların denklikleri incelenerek bu şubelerden birisi deney, diğeri kontrol grubu olarak seçilmiştir. 19 kişi deney grubunu, 23 kişi kontrol grubunu oluşturmaktadır.

Uygulamadan önce ve sonra veri elde etmek için, ön test ve son test olarak, dürüstlük ölçeği, bilişsel düzey ölçeği ve duyuşsal düzey ölçeği uygulanmıştır. Deney grubunda 8 hafta boyunca sosyal bilgiler dersi ile bütünleştirilerek ve değer eğitimi yaklaşımlarına uygun olarak hazırlanan programı uygulanmıştır. Kontrol grubu ile deney grubu arasındaki ön test ve son test sonuçları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Nicel veriler elde etmek için dürüstlük ölçeği SPSS 22,0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Nitel veriler elde etmek için ise bilişsel ölçek nitel araştırma tekniklerinden içerik analizi tekniği ile duyuşsal ölçek ise betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir.

Araştırmanın sonucunda değerler eğitimi programının uygulandığı deney grubundaki öğrencilerin dürüstlük değerini kazanma düzeyleri, kontrol grubu öğrencilerinden anlamlı bir biçimde yüksek bulunmuştur. Nitel veri elde etmek için kullanılan kavram haritasından elde edilen bilgiler frekans ve yüzdelerle desteklenmiştir. Bilişsel ölçekten elde edilen veriler dürüstlük ölçeğinden elde edilen verilerle tutarlılık göstermiş ve deney ile kontrol grupları arasında değer eğitimi programının sonunda farklılık olduğu tespit edilmiştir. Duyuşsal düzey ölçeği uzman görüşü alınarak Kohlberg’in Ahlâki İkilem kuramına göre analiz edilmiştir. Değer

eğitimi programı 6ncesinde, deney grubu 6đrencileri ile kontrol grubu 6đrencilerinin Kohlberg'in Ahlâki İkilem kuramına g6re ahlâki d6zeyleri birbirlerine yakın d6zeyde iken, değer eğitimi programı sonrasında deney grubu 6đrencilerinin ahlâki d6zeylerinin kontrol grubu 6đrencilerine oranla daha y6ksek 6ıktığı g6r6lm6đtir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xi
GRAFİKLER DİZİNİ	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu/Konunun Tanımı.....	1
1.2.Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4.Araştırmanın Varsayımları	8
1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları	8

İKİNCİ BÖLÜM

2.KURAMSAL ÇERÇEVE	9
2.1. Değer Kavramı	9
2.1.1. Değerlerin Tanımı.....	9
2.1.2. Değerlerin Özellikleri.....	12
2.1.3. Değerlerin İşlevleri ve Önemi.....	13
2.1.4. Değerlerin Sınıflandırılması.....	17
2.2. Değerler Eğitimi.....	19

2.3. Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar.....	28
2.3.1. Telkin Etme Yaklaşımı.....	28
2.3.2. Ahlaki Gelişim (İkilem) Yaklaşımı.....	28
2.3.3. Değer Analizi (Çözümlemesi).....	29
2.3.4. Değerleri Belirginleştirme (Açıklama).....	30
2.3.5. Eylem/Davranış Öğrenme Yaklaşımı.....	31
2.3.6. Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı.....	31
2.3.7. Karakter Eğitimi Yaklaşımı.....	32
2.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değerler.....	32
2.5. Dürüstlük.....	34
2.6. İlgili Araştırmalar.....	40
2.6.1. İlgili Ulusal Araştırmalar.....	40
2.6.1.1. Tezler	40
2.6.1.2.Makaleler	46
2.6.2. İlgili Uluslararası Araştırmalar.....	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.YÖNTEM.....	53
3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	53
3.2. Çalışma Grubu.....	55
3.3. Veri Toplama Araçları.....	55
3.3.1. Nicel Veri Toplama Aracı.....	56
3.3.2. Nitel Veri Toplama Araçları.....	56

3.4. Verilerin Toplanması.....	58
3.5. Verilerin Analizi.....	60
3.5.1. Nicel Verilerin Analizi.....	60
3.5.2. Nitel Verilerin Analizi	60

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUM	63
4.1. Araştırmanın Nicel Bölümü İle İlgili Bulgular ve Yorumlar	63
4.1.1. Deney Grubu İle Kontrol Grubunun Dürüstlük Ölçeği Ön Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorumlar	64
4.1.2. Deney Grubu İle Kontrol Grubunun Dürüstlük Ölçeği Son Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorumlar	65
4.1.3. Deney Grubunun Dürüstlük Ölçeği Ön Test İle Son Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorumlar	67
4.1.4. Kontrol Grubunun Dürüstlük Ölçeği Ön Test İle Son Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorumlar	69
4.2. Araştırmanın Nitel Bölümü İle İlgili Bulgular ve Yorumlar	70
4.2.1. Bilişsel Ölçekten Elde Edilen Verilere Yönelik Bulgular ve Yorumlar	70
4.2.1.1. Deney Grubu ile Kontrol Grubunun Bilişsel Ölçek Ön Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorumlar.....	71
4.2.1.2. Deney Grubu İle Kontrol Grubunun Bilişsel Ölçek Son Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular Ve Yorumlar	74
4.2.1.3. Deney Grubunun Bilişsel Ölçek Ön Test İle Son Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular Ve Yorumlar	77

4.2.1.4. Kontrol Grubunun Bilişsel Ölçek Ön Test İle Son Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorumlar	80
4.2.2. Duyuşsal Ölçekten Elde Edilen Verilere Yönelik Bulgular ve Yorumlar	83
4.2.2.1. Deney Grubu İle Kontrol Grubunun Duyuşsal Ölçek Ön Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorumlar Yönelik Bulgular ve Yorumlar	85
4.2.2.2. Deney Grubu İle Kontrol Grubunun Duyuşsal Ölçek Son Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorumlar	93
4.2.2.3. Deney Grubunun Duyuşsal Ölçek Ön Test İle Son Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorumlar	99
4.2.2.4. Kontrol Grubunun Duyuşsal Ölçek Ön Test İle Son Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorumlar	101

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	104
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	104
5.2.Öneriler	109
KAYNAKÇA.....	112
EKLER	127
ÖZGEÇMİŞ.....	172

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

Akt. : Aktaran

a.g.e. : Adı geçen eser

bkz. : Bakınız

Çev. : Çeviren

DKAB : Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi

dk. : Dakika

Ed. : Editör

F : Varyans değeri

f : Frekans değeri

KMO : Kaiser-Meyer-Olkin değeri

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

n : Birey Sayısı

ÖMDÖ : Öğretmen Mesleki Değerler Ölçeği

p : Farkın Anlamlılık Düzeyi

SPSS: İstatistik Paket Programı

Ss : Standart Sapma

s : sayfa

sd : Birey sayısı

t : t-testi Değeri

X : Aritmetik Ortalama

vb. : ve benzeri

Yay. : Yayınevi

YDEP : Yaşayan Değerler Eğitimi Pprogramı

5N1K : Ne, ne zaman, nerede, nasıl, niçin, kim

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Normallik Testi Sonuçları.....	64
Tablo 2. Deney Grubu ile Kontrol Grubunun Dürüstlük Ölçeği Ön Test Sonuçlarının Karşılaştırılması	64
Tablo 3. Deney Grubu ile Kontrol Grubunun Dürüstlük Ölçeği Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması	66
Tablo 4. Deney Grubunun Dürüstlük Ölçeği Ön Test Sonuçları ile Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması	68
Tablo 5. Kontrol Grubunun Dürüstlük Ölçeği Ön Test ile Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması	69
Tablo 6. Deney Grubu İle Kontrol Grubunun Bilişsel Ölçek Ön Test Sonuçlarının Karşılaştırılması	71
Tablo 7. Deney Grubu İle Kontrol Grubunun Bilişsel Ölçek Son Test Sonuçları Karşılaştırılması	75
Tablo 8. Deney Grubunun Bilişsel Ölçek Ön Test İle Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması	78
Tablo 9. Kontrol Grubunun Bilişsel Ölçek Ön Test İle Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması	81
Tablo 10. Deney Grubunun Duyuşsal Ölçek Ön Teste Verdikleri Cevapların Kohlberg'in Ahlâki İkilem Kuramına göre Frekans ve Yüzde Tablosu	88

Tablo 11. Kontrol Grubunun Duyuşsal Düzey Ön Teste Verdikleri Cevapların Kohlberg'in Ahlâki İkilem Kuramına göre Frekans ve Yüzde Tablosu89

Tablo 12. Kontrol Grubunun Duyuşsal Ölçek Son Teste Verdikleri Cevapların Kohlberg'in Ahlâki İkilem Kuramına göre Frekans ve Yüzde Tablosu93

Tablo 13. Deney Grubunun Duyuşsal Ölçek Son Teste Verdikleri Cevapların Kohlberg'in Ahlâki İkilem Kuramına göre Frekans ve Yüzde Tablosu96

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik.1 Deney Grubu ile Kontrol Grubunun Dürüstlük Ölçeği Ön Test Ortalamalarının Karşılaştırılması	65
Grafik 2. Deney Grubu ile Kontrol Grubunun Dürüstlük Ölçeği Son Test Ortalamalarının Karşılaştırılması	67
Grafik 3. Deney Grubunun Dürüstlük Ölçeği Ön Test ile Son Test Ortalamalarının Karşılaştırılması	68
Grafik 4. Kontrol Grubunun Dürüstlük Ölçeği Ön Test ile Son Test Ortalamalarının Karşılaştırılması	70
Grafik 5. Deney Grubu İle Kontrol Grubunun Bilişsel Ölçek Ön Test Sonuçlarının Karşılaştırılması	73
Grafik 6. Deney Grubu İle Kontrol Grubunun Bilişsel Ölçek Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması	76
Grafik 7. Deney Grubunun Bilişsel Ölçek Ön Test İle Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması	79
Grafik 8. Kontrol Grubunun Bilişsel Ölçek Ön Test İle Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması	82
Grafik 9. Deney Grubu İle Kontrol Grubunun Duyuşsal Ölçek Ön Teste Verdikleri Cevapların Kohlberg'in Ahlaki İkilem Yaklaşımına Göre Grafiği	92
Grafik 10. Deney grubu İle Kontrol Grubunun Duyuşsal Ölçek Son Teste Verdikleri Cevapların Kohlberg'in Ahlaki İkilem Yaklaşımına Göre Grafiği	98
Grafik 11. Deney Grubunun Duyuşsal Ölçek Ön Test İle Son Testine Verdikleri Cevapların Kohlberg'in Ahlaki İkilem Yaklaşımına Göre Grafiği	100
Grafik 12. Kontrol Grubunun Duyuşsal Ölçek Ön Test İle Son Testine Verdikleri Cevapların Kohlberg'in Ahlaki İkilem Yaklaşımına Göre Grafiği	102

BİRİNCİ BÖLÜM

I.GİRİŞ

1.1 Problem Durumu/Konunun Tanımı

İnsanlık tarihi boyunca toplumlar çevrelerinde olup biten olaylara, gördükleri nesnelere bir anlam vermeye çalışmış, olguları, nesnelere ve olayları “iyi”, “kötü”, “güzel”, “çirkin”, “olumlu”, “olumsuz” vb. gibi sıfatlarla değerlendirerek sınıflandırmışlardır. Bu sınıflandırmayı yaparken yaşadıkları toplumun sosyo-ekonomik, coğrafya, zaman ve kültürel değerlerine göre karar vermişlerdir. Ayrıca hızla değişen ve gelişen dünyada, geleceğin nasıl şekilleneceğini, kendilerinin ve toplumların durumlarını merak edip,akıllarında birtakım sorulara cevap aramaya çalışmışlardır. İnsanoğlu bütün bunlara karar verebilmek için felsefe bilgisine ihtiyaç duymuştur. Yunanca Filos: Sevgi ve Sofia : Akıl sözcüklerinden oluşan felsefe kısaca akıl sevgisi anlamına gelmektedir.

Felsefenin bir dalı olan aksiyoloji bilimi değerler felsefesini incelemektedir. Değerler felsefesi, değer nedir? İyi, kötü, doğru, yanlış nedir? vb. gibi soruların cevaplarını araştırmaktadır.

Son yıllarda bütün dünyada değerler felsefesi alanında büyük değişiklikler olmaktadır. 90'lı yıllarda özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılması, kapitalizmin dünyada tek güç olarak kalması dünyada birtakım dengeleri değiştirmiştir. Küreselleşmenin hız kazanmasıyla insanların hayata bakış açısı değişmeye başlamıştır. İnsanlar bazı nedenlerden dolayı daha çok tüketim yapma, daha çok gezme, daha çok eğlenme eğiliminde olmuşlardır. Yaptıkları aktiviteleri, gezdikleri yerleri, yedikleri içtiklerini sosyal medyada yayınlamaya başkalarının beğenmeleriyle mutlu olma yolunu seçmektedirler.

Mutlu olmak için daha çok para harcamak zorunda kalan insanlar, aynı zamanda daha çok para kazanmak zorunda da kaldılar. Bu durum bütün dünyada para kazanma hırsı doğurmuş oldu. “Para kazan ama nasıl kazanırsan kazan” anlayışı

insanlardaki dürüstlük, çalışkanlık, sorumluluk, saygı gibi evrensel değerlerin bütün dünyada gün geçtikçe daha çok azalmasına yol açtı.

Belki bu süreç içinde insanlık, bilim, teknoloji, ekonomik, gelişmişlik ve maddi refah açısından geçmiş yüzyıllarda kıyaslanamayacak derecede ilerlemeler kaydetmiştir, ama barış, huzur, istikrar, sosyal adalet, dayanışma ve paylaşma adına hiçbir şey ortaya koyamadığı gibi, daha pek çok insani değer de azalmasına ve bozulmasına neden olmuştur (Zıvalsız, 2014: 164)

Bütün dünya genelinde oluşan bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak için başta eğitimciler olmak üzere her kesimden STK'ları yeni bir eğitim modeli bulmuştur. Bu eğitim modelinin adı "değerler eğitimi"dir (Yaman, 2014: 15). Gelecek nesillere daha iyi ve daha yaşanabilir bir dünya bırakabilmenin yolu, öncelikli olarak, onları iyi ve güzel değerlere inanmış bireyler olarak yetiştirmekten geçer. Değer eğitimi bu noktada önem kazanmaktadır.

Eğitimin işlevleri içerisinde yer alan siyasal işlev, aslında değerler eğitimi de kapsamaktadır. Çünkü değerler eğitimi, toplumun değerlerini toplumu oluşturan bireylere öğretmek toplumsal düzeni sağlar. Toplum içinde yaşayan insanları değerler ve yasalar bir arada tutar. Ortak değerlerin, görenek ve geleneklerin birleştirici gücüne ihtiyaç vardır (Aydın ve, AkyolGürler, 2014: 15).

Çocuğun ahlaki eğitimi ailede bitmez, tam tersine çocuğun ahlaki gelişiminde okulun yeri çok önemlidir (Durkheim, 2010: 40). Okul, sınıf, akran, okul çevresi, okul programı çerçevesinde okullarda verilecek olan değer eğitimi toplumsal düzenin sağlanmasına yardımcı olacaktır. Hangi değerlerin, hangi teknik ve yöntemlerle öğretileceği değer eğitiminin kapsamına girmektedir.

Toplumsal düzenin sağlanmasında en önemli değerlerden bir tanesi dürüstlüktür. Dürüstlük, iyi ve doğru olarak nitelenen değerlerin her zaman, her yerde ve her koşulda değiştirilmeden kabul edilmesidir (Atabek, 2015: 11). Günümüzde insanlar, duruma ve ortama göre değer yargılarında değişiklik yapabilmektedirler. Dün doğru dediklerine bugün yanlış, dün iyi dediklerine bugün kötü diyebilmektedirler. Çoğu zaman haklının yanında değil, güçlünün yanında olan

bireylerin sayısı artmaktadır. Gün geçtikçe dürüst insanların sayısı azalmaktadır. Bu durum insanlığın geleceği açısından endişe verici boyutta bir tehdit oluşturmaktadır.

Dürüstlük denen ahlâkî değer insanlardan beklediği, her zaman hakikati üstün tutması, diğer insanları aldatmaması, onlar karşısında doğru olmasıdır. Buna göre dürüstlük iç ve dışın, öz ve sözün olanak ölçüsünde tam bir uygunluğu demektir(Aral, 2012: 129). Dürüstlük, doğruluk, samimiyet sonsuz bir hazinedir. Size kazandırabileceği en büyük meziyet, güvendir. İnsani ilişkilerin temellerinin güvensizlik üzerine kurulduğu günümüzde insanların güvenine mazhar olabilmek, insanı yüceltir (Yılmaz, 2016: 52). İnsanlar dürüst oldukları sürece sağlam, güvenli ve samimi dostluklar kurabilirler.

Değerler eğitimi alanında yapılan bir çok araştırmada, en önemli değerlerden birisi olarak görülen “dürüstlük” değeri yine yapılan birçok araştırmanın da gösterdiği gibi değerler eğitimi açısından oldukça yetersiz bir seviyededir.

Bu araştırma “dürüstlük” değerinin değer eğitimi yoluyla kazandırılabilirliğini ve bu eğitiminin ne şekilde olması gerektiğini göstermesi açısından önemlidir.

I.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, “Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde uygulanacak olan değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin “dürüstlük” değerini kazanma ve gösterme düzeyine etkisi nedir?” sorusuna cevap aramaktır.

Bu amaç doğrultusunda, araştırmanın nicel kısmında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1-Deney grubu ile kontrol grubunun dürüstlük ölçeği ön test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

2-Deney grubu ile kontrol grubunun dürüstlük ölçeği son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

3-Deney grubunun dürüstlük ölçeği ön test puanları ile son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

4-Kontrol grubunun dürüstlük ölçeği ön testpuanları ile son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın nitel kısmında ise aşağıdaki alt amaçlar sorularına cevap aranmıştır:

5-Deney ile kontrol grubunun deneysel işlem öncesi dürüstlük değeri açısından bilişsel algıları nasıldır?

6-Deney ile kontrol grubunun deneysel işlem sonrası dürüstlük değeri açısından bilişsel algıları nasıldır?

7-Deney grubunun deneysel işlem öncesi il sonrası dürüstlük değeri açısından bilişsel algıları nasıldır?

8- Kontrol grubunun deneysel işlem öncesi ile sonrası dürüstlük değeri açısından bilişsel algıları nasıldır?

9-Deney ile kontrol grubunun deneysel işlem öncesi dürüstlük değeri açısından duyuşsal düzeyleri nasıldır?

10-Deney ile kontrol grubunun deneysel işlem sonrası dürüstlük değeri açısından duyuşsal düzeyleri nasıldır?

11-Deney grubunun deneysel işlem öncesi ile sonrası dürüstlük değeri açısından duyuşsal düzeyleri nasıldır?

12-Kontrol grubunun deneysel işlem öncesi ile sonrası dürüstlük değeri açısından duyuşsal düzeyleri nasıldır?

I.3 Araştırmanın Önemi

Dünyada son yıllarda yaşanan hızlı küreselleşme, beraberinde birtakım sorunları da getirmiştir. Bu sorunların başında, insanların daha fazla güç ve para

hırsıyla evrensel doğrulardan uzaklaşması gelmektedir. Evrensel doğrulardan uzaklaşan insanlarda suça yönelme davranışları artmakta, dünya gittikçe güvensizleşmekte, insanlar daha fazla zenginleşmelerine rağmen mutsuz bireyler olarak yaşamaya başlamaktadırlar. Suça yönelen insanları mahkemelerde yargılayarak, onlara cezalar vermek, sorunları çözmekte yetersiz kalmaktadır. İnsanlara daha fazla para vermenin onları mutlu etmediği de görülmüştür.

Sorunların sebeplerini ve çözüm yollarını araştıran eğitimciler, çözüm yolunun okullarda değer eğitimiye ağırlık verilmesi olduğunu görmüşlerdir. Ailede başlayan değer eğitimi bireysel, plansız ve bilinçsiz olduğu için bireylerin iyi bir karakter eğitimi kazanmasında yetersiz kalmaktadır. Bu yüzden okullarda eğitim uzmanı kişiler tarafından geliştirilen değer eğitimi yaklaşımlarına göre eğitim verilmelidir.

İçinde yaşadığımız dönemde değer eğitimi eğitimin tabi bir işlevi olmasının ötesinde bir ihtiyaç olarak kendini hissettirmektedir. Dünyadaki tüm çocuklar şiddet, gün geçtikçe büyüyen sosyal problemler ile birbirine karşı ve onları çevreleyen dünyaya karşı saygı yoksunluğundan giderek daha çok etkilenmektedir. Pek çok ülkede ebeveynler, eğitimciler alarm çanları çalan bu eğitimi tersine çevirmek için değerler eğitimi üzerine de yeni bir bilinçle durmaya çalışmaktadır (Kaymakcan, 2015: 18). Üniversiteler başta olmak üzere birçok sivil toplum kuruluşları, nasıl bir değer eğitimi verilmesi gerektiği üzerinde düşünmektedirler. Okullarda verilecek değer eğitimi toplumu daha nitelikli duruma getirecektir.

Sağlam ve nitelikli bir toplumun oluşması bireylerin birbirlerine duydukları güven duygusuyla ilgili bir durumdur. Toplum içerisinde güven duygusunun oluşturulabilmesi de büyük ölçüde o toplum içerisinde yaşayan bireylerin dürüstlüklerine bağlıdır (Güven, 2014: 96). Dürüstlük, diğer insanlarla olan ilişki ve davranışlarla ilgilidir. Bu yüzden dürüstlük, toplumsal yaşam için büyük bir öneme sahiptir. Hakikatin hor görülüp çiğnendiği, yalanın ve dolanın egemen olduğu yerde sosyal yaşam kökünden zehirlenmiş olur (Aral, 2012: 129). Bu yüzden yapılan bir çok çalışmada dürüstlük değeri en önemli değerler arasında gösterilmiştir.

Çalışkur (2010: 67) Marmara Üniversitesi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Kültür Üniversitesi'ndeki 527 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada, üniversite öğrencilerinin genel değer dağılımlarını *Rokeach* Değer Envanteri doğrultusunda araçsal değer alt boyutu üzerinden hesaplamış ve “dürüstlük” değerini ilk sırada bulmuştur.

Refshauge (2004) araştırmasında değerler ayrıştırmasında temel değerlere yer vermiştir. Refshauge'ye göre; devlet, toplum için temel değerleri takip etmenin öneminin farkındadır. Bu değerler adalet, mükemmellik ve medeni, dürüst topluma yönelik kaygı da dahil bir bütün olarak Avustralya toplumunun inançlarını ve isteklerini yansıtır (Akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2015: 32).

Prencipe&Helwig (2002)'e göre, ahlâki karakter değerleri için, olumlu veya sıklıkla paylaşılan değer dürüstlüktür. (akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2015: 33).

Karatekin, Gençtürk ve Kılıçoğlu (2013: 412)'nin Ankara, Trabzon, ve Kastamonu'da yaptıkları çalışmalarda öğrenci, sosyal bilgiler öğretmen adayı ve öğretmenlerinin değer hiyerarşisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışmanın sonucunda ortak değer dürüstlük olduğu tespit edilmiştir.

Özen (2015: v.)'in Bursa'da yapmış olduğu araştırmasında toplumumuzda yaşanan değişimin annelerin değerlerinde de bir değişime neden olabileceğini düşünerek, üç kuşaktan annelerin çocuklarını yetiştirirken önem verdikleri değerleri belirlemek ve belirlenen bu değerlerin zaman içindeki değişimi ile birlikte Türk Kültürüne özgü bir değer sınıflaması geliştirmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonucuna göre üç kuşak anneler tarafından en çok önemsenen, üzerinde fikir birliğine varılan ilk on değer arasında “dürüst olma” ikinci sırada gelmektedir.

Yeşiltaş (2016: v.), araştırmasında ilk ve ortaokullarda görev yapan okul müdürlerinin değer ve değer kazanımına ilişkin görüşlerini belirlemiştir. Araştırma Şanlıurfa il merkezinde ve merkeze bağlı ilkokul ve ortaokullarda çalışmakta olan 35 okul müdürü üzerinde yürütülmüştür. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre okul müdürlerinin yaşamına yön veren en önemli ilk üç değer “dürüstlük, sevgi ve saygı”dır.

Balcı ve Yanpar Yelken (2013: 195-213) araştırmalarında, ilköğretim sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer öğretimindeki rehber konularından hareket ederek onların görüşlerini incelemişlerdir. Çalışmada değerlerden “adil olma”, “barış”, “dürüstlük” ve “duygu ve düşüncelere saygı” değerlerinin önem derecesi açısından ilk sıralarda yer aldığı tespit edilmiştir.

Iris Bomar Whitney (1986) “The Status of Values Education in the Middle and Junior High Schools of Tennessee” adlı tezinde Amerikan devlet okullarındaki değer eğitiminden bahsetmektedir. Çalışmasında Amerikan toplumunun ahlâki yapısının çöküş durumunda olduğunu ve toplumun okullardaki genç insanlara değerleri ve ahlâki öğretmesi konusunda fikir birliğine varamadığını belirtmiştir. Öğretmenlerin bir değer eğitim programında olmasını istediği 3 ahlâki değer veya karakter özelliğini şöyle açıklamıştır: Dürüstlük, başkalarına saygı ve sorumluluk (akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2015: s.118).

Yapılan çalışmalarda dürüstlüğün en önemli değer olduğu kabul edilmesine rağmen, dürüstlük değer eğitimine yeteri kadar önem verilmediği görülmektedir.

Kuş, Merey ve Karatekin (2013: 183-214) araştırmalarında ilköğretim Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılan 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında değerlere yer verilme durumunu incelemişlerdir. Sosyal Bilgiler programında yer almasına rağmen en az vurgulanan değerler ise temizlik, dürüstlük ve hoşgörü değerleridir. Bu çalışmada, 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında dürüstlük değerinin en az iletilen değer olması dikkat çekici bir bulgudur.

Külünkoğlu (2010: 104)’nın “İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında incelenen 52 metin arasında 31 değer, tam 405 kez iletilmesine rağmen en önemli değer olarak kabul edilen dürüstlük değerinin sadece 1 metinde 1 kez iletildiği tespit edilmişti. Bu bulguda Sosyal Bilgiler ders kitaplarında olduğu gibi Türkçe ders kitaplarında da dürüstlük değerine yeteri kadar, hatta hemen hemen hiç yer verilmediğini göstermektedir.

Türkiye’de değerler eğitimi konusunda, alan yazın taramasında pek fazla sayıda deneysel çalışma yapılmamıştır. Deneysel çalışmalarda kontrol grubu ve

deney grubu çalışmanın sonunda karşılaştırılarak, sorunun çözüm yolunun doğruluğu tespit edilmeye çalışılır. Bu çalışma, son yıllarda dünya genelinde ve Türkiye’de azalan dürüstlük değerinin, bireylere nasıl kazandırılacağına yönelik deneysel bir çalışma olması açısından önem kazanmaktadır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

1. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin denk koşullar altında olduğu,
2. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının öğrencilerin dürüstlük değerine ilişkin algılarını ölçmede yeterli olduğu,
3. Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçeklere dürüstlük değerine ilişkin içtenlikle ve doğru cevapları verdikleri,
4. Deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin birbirinden etkilenmediği,
5. Değerlendirme süreci için alınan uzman görüşlerinin yeterli olduğu varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. 2016–2017 yılı öğretim yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersiyle,
2. Giresun şehrinden belirlenen bir ortaokulun 5. sınıf öğrencileriyle,
3. “Dürüstlük” değeriyle,
4. Öğrencilere ön test ve son test olarak uygulanan Dürüstlük Ölçeği, Bilişsel Düzey Ölçeği ve Duyuşsal Düzey Ölçeği ile,
5. Sadece öğrenciler ile yapılan testlerle sınırlı tutulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Değer Kavramı

2.1.1. Değerlerin Tanımı

Değer problemi felsefenin üç esaslı probleminden biridir: Bilgi, varlık, değer. Bütün beşerî etkinliklerimizde ya bir hakikati araştırırız, ya bir şeyi değerlendiririz ya da bir şeyin yalnızca varoluşunu tespit ederiz (Ülken, 2016: 197). Bütün bilimlerin felsefeden doğduğu ve felsefenin üç konusundan birisinin değer olduğu düşünülürse öncelikle değer hakkında yapılan tanımları bilmek gerekir.

Değer kavramı 1918’de Znanieckitarafından sosyal bilimler alanında anılmaya başlayan ve latince “*valere*” sözcüğünden türetilmiştir. Değerli olmak güçlü olmak anlamına gelen bir kavramdır (Bilgin, 1995’ten akt. Çalışkur, 2010: 9) Felsefe tarihi kadar eski olan değer konusu hakkında birçok tanım yapılmıştır.

Türk Dil Kurumu’nun Türkçe sözlüğündeki (483) tanıma göre değer, 1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. 2. Kişinin isteyen gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şeydir. Bircan (2015: 11)’a göre; Türkçe’de “teğmek” sözcüğünden gelen, “dokunmak”, “değmek”, anlamındaki “değer” sözcüğü, anlam genişlemesiyle “bir nesnenin dengi, karşılığı, ederi” demektir. Güngör’e göre ise; değer, “bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır”(akt. Ulusoyve Dilmaç, 2015:15). Hacıkadiroğlu değeri, en geniş anlamıyla “niteliklerin genel adı”(akt. Ulusoy ve Dilmaç 2015: 15) olarak tanımlarken Ulusoy ve Dilmaç (2015: 16) “insanı insan yapan özelliklere sahip olan ve insanı diğer canlılardan ayıran temel özellikleri içinde barındıran ve insanların davranışlarına yön veren inançlar bütünüdür” olarak tanımlamışlardır.

Doğan (2004: 31)’a göre değer, hayranlık duyulan, ilham ve model alınan bir üst davranış kalıbının varlığı ve kabulü düşüncesine işaret eder. Değerler bireylerin

yaşam biçimi ve günlük alışkanlıklarında etkili olan toplumsal davranış kalıplarıdır. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan, olanla olması gereken ayrımını içeren ölçü olarak ifade edebileceğimiz değer kavramı, sosyal bilimlerin hemen her alanında üzerinde önemle durulan bir kavramdır (Aydın ve Akyol Gürler, 2014: 1). Değer, aynı sosyal bilimler gibi hayatın içinde olan her an yaşanan, varlığı hissedilen bir kavramdır. İnsanların inançlarını ve düşüncelerini şekillendirdiği için bir yerde insanların kişiliğidir.

Değer kuramı ile ilgili olan Aksiyoloji (değer-bilim) ‘iyi nedir’, ‘doğru eylem nedir’ sorularına cevap bulmaya çalışır. Aksiyolojinin alt birimleri etik ve estetikdir. Etik (ahlak); moral değerler ve eylemlere felsefi bir bakışı temel alır, estetik de; sanat ve güzellik alanları üzerine düşündürmektir (Guttek, 2014: 3). Değer problemi felsefede aslında değerlendirme problemi ve değerler problemi olarak karşımıza çıkar. Değerlendirme etkinliğini belli açılardan problem haline getirmektir; saygı dürüstlük, adalet, eşitlik gibi kişilerarası ilişkilerin temelindeki anlamla ilgili sorular ortaya koymak veya sanat, bilim, moral gibi insan başarılarının özelliklerini araştırmaksa, farklı çeşitten değerleri problem haline getirmek olur (Kuçuradi, 2010: 8). Çünkü değerler insandan insana değişebilir. Her insanın değer yargısı farklıdır.

Sevdiğim bir insanın bana belirli bir durumda vermiş olduğu yirmi beş kuruşluk bir tarak, yalnız benim için ‘değerli’dir; çünkü ben o tarağa, kendi dışında olan bir nedenden dolayı değer atfediyorum (Kuçuradi, 2010: 26). Bir nesneye, bir konuya ya da bir yere ben bir değer verirken, benden bir başkası aynı değeri vermeyebilir. Benim o nesne, konu ya da yer ile daha önce bir yaşantı geçirmişimdir. Oysa aynı yaşantıyı başkaları geçirmemiştir. O nesneyi, konuyu ya da yeri benim gözümde değerli yapan benim özel durumumdur. Anılarım ve anılarımın da benim için önemli olmasıdır. Fakat aynı yaşantıları o nesne, konu ya da yer ile benden başkaları da yaşamış olsalar bile belki de onlar geçmişe benim kadar önem vermezler. Bu durumda bir şeyin değeri ile önemi aynı oluyor.

Değer deyince neyi anlıyoruz? Ortak duyu anlamı ile değer bizim kendisine muhtaç olduğumuz, kendisini aradığımız, bizi tamamlayan şey anlarız. Bu en ilkel şeklinden en yüksek derecesine kadar bütün değerleri içine alabilir. Burada haz, elem, ihtiras, duygular, hayal, irade, düşünce gibi çeşitli ruhî yetilerimizin rol

oynadığı ihtiyaçları tamamlayan şey değer oluyor demektir (Ülken, 2016: 205). Yani aslında değer, maddi yönden daha çok manevi yönden insanın özellikleridir. Bu noktada ahlâki davranış konusu ortaya çıkmaktadır.

Çünkü insanların çevrelerindeki diğer insanları değerlendirirken en çok başvurdukları ölçüt, ahlâki davranışlarıdır. Bir kişiyi iyi insan ya da kötü insan diye değerlendirirken en çok onların ahlâklı ya da ahlâksız olduklarına bakılır.

Güngör (2010: 27)'e göre; *ahlâki davranışın en ayırdedici özelliği birtakım insanların ve düşüncelerin iyi ve kötü hükümleri çerçevesinde ele alınmasıdır. Biz bu türlü hükümlere değer hükümleri diyoruz. Değer hükümleri bir şeyin arzu edilebilir -iyi- veya edilemez -kötü- olduğunu belirten ifadelerdir. İnsanlar, şeyler, insanların davranış ve niyetleri hakkında değer hükümleri veririz: Çalışkanlık iyi bir vasıftır, demokrasi iyi bir rejimdir, filan marka arabalar çok güzeldir, gibi. Dikkat edilirse ahlâki hükümler böyle birer değer hükmüdür, ama değer hükümlerinin hepsi ahlâkla ilgili şeyler değildir. Şu halde ahlâki hüküm denince, ahlâkla ilgili değer hükümleri kastedilmektedir.* Dolayısıyla insanın olduğu her zaman ve her yerde, iyi ve kötü kavramları yani ahlâki hükümler olduğuna göre değer kavramı da vardır.

Sokrates'ten önceki filozoflarda felsefi araştırmanın temelini tabiat metafiziği teşkil ediyordu. Ancak sofistler ve Sokrates'ten itibaren insan ve değer problemi ortaya çıktı. Değer felsefesi zımnen Sokrates'le hatta sofistlerle başlar diyebiliriz (Ülken, 2016: 190). Modern düşüncede değer problemini ilk defa bağımsız olarak ortaya koyan Kant'dır. O bunun için ruh yetilerimizin sınıflandırılması ile işe başlamıştır. Kant'a göre insan aklının üç yetisi vardır: Tasavvur, arzu, his (Ülken, 2016: 192). Bu üç yeti de ahlâki değerlerle ilgilidir.

Ahiliğin yazılı kaynaklarından olan "Fütüvvetnâmeler"de Türklerin ahlaki değerleri şöyle sıralanmıştır: *"Doğruluk, cömertlik, dostluk, sadakat, kanaat, takva, tefekkür, vefa, ilim, amel, sabır, ihlâs, sır saklamak, yalan söylememek, zina yapmamak, hırsızlık etmemek, hocalara ve büyüklere saygı göstermek, insaf etmek, ayıbı örtmek, çiğ söz söylememek, kötü söze cevap vermemek, herkese iyilik yapmak, misafiri sevmek, din farkı gözetmeden bütün insanları sevmek, herkesi bir görüp*

kendini herkesten aşığı görmek.”(Yaman, 2014: 161). Günüümüzde ise birçok etkenden dolayı değer kavramı önem kazanmış ve araştırma konusu olmuştur.

Son yıllarda toplumumuzun büyük bir değer kaybına uğradığı ve “ahlaki çöküntü” yaşadığı uzmanlar tarafından sık sık dile getirilmektedir. Gerçekten de asırlar boyu insanlarımızı bir arada tutan, hayatımıza anlam ve amaç katan pek çok değer kaybolmaya yüz tutmuştur (Hökelekli, 2013: 269). Değerler; insanlığın daha güzel, daha rahat, daha huzurlu bir hayat yaşaması için en önemli kavramlardır.

Değerler; davranışlarımıza yol gösteren, rehberlik eden inançlar ve kurallardır. Eylem ve davranışlarımızın yerindeliliğini, etkililiğini, güzelliğini, ahlakiliğini belirlemeye hizmet eden ilke ve standartlardır. Bir davranışın veya amaç ve hedefin diğerinden daha üstün olduğuna, kabul ettiğimiz değerlerle karar veririz (Hökelekli, 2013: 285). Kısaca değerler; bireyin etrafındaki kavram, olgu ve olaylara nasıl bir anlam verdiğini belirleyen, insanların kişiliğini oluşturan ve diğer insanlardan ayıran duygu, düşünce, inanç, ilke ve kurallar bütünüdür.

2.1.2. Değerlerin Özellikleri

Değerler zaman içinde değişen kavramlardır. Aynı toplumda 20 yıl önceki bir değere verilen önemle 20 yıl sonra aynı değere aynı derecede önem verilmeyebilir (Dökmen 2005 akt. Balat Uyanık, 2012: 8). Değişen dünya şartları zamanla insanların değerlere verdiği önemi de azaltabilir ya da çoğaltabilir. Bunun yanında değerler, kişiden kişiye ve toplumdan topluma göre de değişebilir. Aynı toplumun içinde kişiler arası ve bölgeler arası farklılıklar da gösterebilir (Yaman, 2014: 224). Bu farklılıklar genetik özellikler, kişiler arası yaşantı farklılıkları ve eğitim farklılıkları vb. gibi değişik sebeplerden kaynaklanabilir. Aynı şekilde bölgeler arasında görülen değer farklılıkları da coğrafi özellikler, iklim farklılıkları ve kültürel farklılıklardan kaynaklanabilir.

Değerlerin özelliklerifarklı kişilere (Zavalsız, 2014: 27- Silah 2005’den akt. Güven, 2014: 20-Ulusoy ve Tay, 2011: 61)göre genel olarak şöyledir:

1. Değerler bilinçli ve amaçlı davranışın genel ölçütüdür.

2. Değerler, kültürel olarak şekillendirilmiştir ve aynı zamanda kültür üzerinde de yönlendirici olarak etki etmektedir.
3. Değerler, kişinin şahsiyet yapısına entegre olmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak değerler kişinin şahsiyetinin bir parçası olarak görülmektedir.
4. Değerler, sosyal bir boyuta sahiptirler
5. Değerler paylaşılırlar.
6. Değerler ciddiye alınırlar.
7. Değerler coşkuyla birlikte bulunurlar.
8. Değerler soyutlanabilirler.
9. Değerler kalıcıdır.
10. Değerler bir inançtır.
11. Değer bir tercihtir.
12. Değerler, taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Bu sıralama değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur.

2.1.3. Değerlerin İşlevleri ve Önemi

Değerler davranışı yönlendiren, başlatan veya durduran bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Değerler, insanın yaşamında temel ilkelere karşılık gelir; bu değerler doğrultusunda birçok davranışı diğerlerine tercih ederiz, benimsediğimiz veya benimsemediğimiz davranış biçimleri zaman içinde gelişir ve değişir (Çalışkur, 2010: 28). Dolayısıyla değerlerimiz davranışlarımızı yönlendirmekte ve şekil vermektedir.

Birey tarafından iyice içselleştirilen değerler bireyin gelecekte ne şekilde davranmasının beklendiğine dair bizlere yol gösterir. Zira hem bilişsel hem de duygusal yönden iyice içselleştirilen değerler bireyin davranışlarına yön veren, onların devamlılığını ve düzenliliğini sağlayan inanç veya standartlar haline dönüşmüştür (Kaymakcan ve Meydan, 2014: 26). Bu inanç ve standartlar, aynı zamanda toplumun inanç ve standartlarını da oluşturmaktadır. Çünkü birey ve toplum sürekli olarak birbirlerini etkilemektedirler.

Geleneksel toplumlarda değerlerin seçimi ve benimsenmesi bireye seçenek imkanı tanımazken modern toplumlarda bireylerin içinde bulunduğu çok sayıda ve çeşitli değişkenlerin etkisi altındadır. Ancak bu olgu modern toplumda değerlerin işlevini ortadan kaldırmadığı gibi pekiştiren, onları ait olduğu toplumu niteleyecek hale getiren bir gelişmedir (Doğan, 2004: 31). Toplumların ilerleyip ilerleyemeyecekleri bu yüzden seçtikleri ve benimsedikleri değerlere bağlıdır. Toplumlar çağdaş ve modern uygarlıklar haline gelmek istiyorlarsa eğer benimsedikleri değerler, toplumu ilerletecek değerler olmalıdır. Dürüstlük, çalışkanlık, temizlik, sevgi, saygı gibi ahlâki değerler çağdaş ve modern toplumların sahip olması gereken değerlerdir.

Bir uygarlık, öncelik tanıdığı değerler hakkındaki kararlarına göre ahlâki olarak ilerler veya geriler; ve neyi kabul edip etmeyeceğini seçmekte özgür olduğu açıkça görülür (Lipson, 2000: 119). Ancak, seçmiş olduğu değerler o uygarlığın kimliği olacaktır. Bir uygarlığın asıl ayırt edici özelliği, onun kabullenmiş olduğu değerlerdir. Bunlar öyle şeylerdir ki, uygarlığa anlam kazandırır; bunlar belli bir uygarlığın kucakladığı insanoğlunun yaşamını ve davranışlarını biçimlendirir. Bu bakımdan, bir uygarlık tek bir kişiye benzer (Lipson, 2000: 34). Nasıl ki bireyi birey yapan ve onu diğer bireylerden ayırt eden özellik bireyin değerleri ise ve bu değerler bireyin karakterini biçimlendiriyorsa uygarlıkları da diğer uygarlıklardan ayırt edici özelliği onun sahiplendiği değerleridir. Bir başka ifadeyle değerler karakterimizdir.

Düşüncelerimize de, duygularımıza da davranışlarımıza da karakterimiz yön verir. Biçim verir. Ama bunu pek bilmeyiz, pek de önemsemeyiz. *İnsanın karakteri kaderidir* denmiştir. Kaderin temelinde de değer yargılarımız yatıyor. Değer yargılarımıza göre güçlü ya da zayıf karakterli oluyoruz (Atabek, 2015: 47). İnsanın çevresi yalnız fizikî çevreden ibaret değildir. Onun bir de manevî çevresi vardır. Manevî çevre değerler dünyasıdır. İnsanın insanca yaşayabilmesi bu çevrenin temizliğine bağlıdır (Öner, 1999: 223). İnsan, değerler dünyasını temiz tutarsa saygın, başarılı ve mutlu bir birey olarak yaşamını sürdürecektir.

Değerlerin, değerlere göre yaşamının mutluluk getirmesinin nedeni, onların insana özgürlük sağlamasıdır. İnsan ancak özgür karar ve davranışlarıyla, içindeki değerlere uygun bir yaşama kavuşabilir ve ancak böylece yetkinleşip insan olma

yolundaki istemini doyurabilir (Aral, 2012, viii). Kişinin kendisi ile barışık kimlik kazanması, insanlık onurunu kazanması, kişilik sahibi bir varlık durumuna gelmesi ancak ahlâki değerlere sahip olması ile mümkündür.

Değerler; olgun, iyi bir insan, uyumlu ve üretken iyi bir vatandaş olmanın en önemli şartıdır. Değerler, insan olarak ne olduğumuz, ne olmamız ve nasıl olmamız gerektiği hususunda bizim yolumuzu aydınlatır (Hökelekli, 2013: 286). Değerler dünyasının meydana getirdiği olumlu ve olumsuz kavramlar vardır. Olumlu kavramlar insanın hayrına delâlet eden halleri, olumsuzluklar ise kötülüğüne olan halleri ifade ederler. Bu kavramlara şu örnekleri verebiliriz:

Olumlular: Sevap, dürüstlük, saygı, merhamet, yardım, utanma, iffet, fedakârlık, hak, vb.

Olumsuzlar: Günah, ayıp, müstehcenlik, saldırganlık, hırsızlık, fuhuş, yalan vb.(Öner, 1999: 225).

Manevi değerlere bağlı olma fizikî çevrenin temiz tutulmasında önemli rol oynar; çünkü, manevî değerler fertlerin kendisine, özellikle başkalarına zarar vermemek için eylemlerini kontrol altına almayı amaçlar. Başka ifade ile olumsuz faaliyetlere engel teşkil eder (Öner, 1999: 227). Kişi kötü bir davranış yapmaya niyetlendiğinde, yapmış olduğu davranışın sahip olduğu manevi değerlerle ne kadar örtüşüp örtüşmediğini düşünecektir. Davranışı, sahip olduğu manevi değerler dünyası ile örtüşmüyorsa o davranışı yapmaktan kaçınacaktır.

Varlık dünyası ile değer dünyası birbirinden kopuk değildir. İnsan değerlerini varlıkla olan ilişkileri sonucu kurar. İnsan var olanın bilgisini kullanırken elde ettiği sonuçlar onu değer kazanmaya zorlar ve elde ettiği bilgileri ölçü niteliğinde olan değerlere göre kullanır. Değerler insanın varlık şartıdır (Öner, 1999: 460). Çünkü değerler insan zekasında süzgeç görevi görmektedir. Sahip olduğu bilgiyi toplumun ve insanın kendi yararı, iyiliği ve güzelliği için kullanıp kullanamayacağına değerler dünyası karar verir. Değerlerin görevi, bu noktada, insanın zekasını olumlu yönde kullanmasını sağlamaktır. Değerlerin sayesinde insanlar yaşantılarına yön verirler.

İnsana özgü etkinlikler bütünü, tek tek kişiler tarafından gerçekleştirildiğinde yaşantılar ve eylemler ortaya çıkar. İnsanın değerleri de bu yaşantı ve eylemlerle bağlantılı olup, kişinin ilişkilerinde belirleyici bir rol oynarlar. Böylece sevgi, saygı, dürüstlük, güven, özgürlük, doğruluk gibi insan değerlerinin korunduğu kişi yaşantı ve eylemleri haline gelir (Kale, 2003: 110). Önemli olan doğru ve güzel değerleri kuşaktan kuşağa aktarmaktır.

Değerler, sosyal çatışmanın kaynağını oluştururlar. Kuşak çatışmaları bunun en önemli örneğidir. “Neden bir toplumda kuşak çatışması yaşanır?” Böylesi bir soruya en basit ifadeyle “kuşakların farklı değerleri benimsemesi” şeklinde cevap verilebilir (Zıvalısız, 2014: 29). Eğer toplumda değer aktarımı seçici ve kalıcı bir şekilde gerçekleşirse kuşak çatışmasının önüne de geçilebilir.

Değerlerin işlevsel yönleri şunlardır:

- a) Bireyi sosyal konularda belirli bir duruş sergilemeye yöneltir.
- b) Bireyin, belirli bir politik veya dini ideolojiyi tercih etmesinde kılavuzluk eder.
- c) Bireyin kendisini ifade etmesine yardım eder.
- d) Bireyin kendisini ve diğerlerini değerlendirmesinde ve yargılmasında, kendisini veya diğerlerini yüceltmesi veya kusurlu bulmasında ölçüt rolü vardır.
- e) Kültürün devamlılığını sağlarlar.
- f) Tutumların alt yapısını oluştururlar.
- g) Ahlâki olgunluğa ulaştırırlar.
- h) Bireylerin sosyal rol seçmelerine rehberlik ederler.
- I) Dışlanmışlık ve yalnızlık konusunda koruyucudurlar.
- j) Güdüleyici ve özendiricidirler(Rokeach (1973)'denakt. Çalışkur, 2010,13-Aydın ve Akyol Gürler, 2014: 6).

2.1.4. Değerlerin Sınıflandırılması

Dünyada ve Türkiye’de değer konusu üzerinde çalışan bir çok bilim insanı değişik sınıflandırmalar yapmışlardır.

Rokeach amaç değerler ve araç değerler olmak üzere iki ana başlıkta toplamış, daha sonra bunları alt başlıklara ayırmıştır. Rokeach’ın yapmış olduğu sınıflamaya göre, amaç değerler;

“Rahat Bir Hayat, Heyecanlı Bir Hayat, Başarı Duygusu, Barış İçinde Bir Dünya, Güzelliklerin Dünyası, Eşitlik, Mutluluk, İç Düzen, Yaşlı Sevgisi, Ulusal Güvenlik, Memnuniyet, Kurtuluş, Özsaygı, Toplumsal Kabul, Dostluk, Bilgelik, Özgürlük, Aile Güvenliği”nden oluşmaktadır. Araç değerler ise; “Tutku (Hırs), Geniş Fikirlilik, Kabiliyet, Neşe, Masumiyet, Cesaret, Bağımsızlık, Entelektüel, Mantık, Sevme, İtaatkar Olma, Kibarlık, Sorumluluk, Özdenetim, Yardımseverlik, Affedicilik” gibi değerlerden oluşmaktadır (Rokeach, 1973’den akt Güven, 2014: 23).

Tarhan’a göre ise; benimsenen insani ve evrensel değerlerin yaşanmasını sağlayan araç erdemler, motivasyon artırıcı ve teşvik edici özelliğe sahiptir. Bunlar da tıpkı amaç haline gelmiş değerler gibi kendi içinde birkaç gruba ayrılır. İlk grupta sayılacak değerler; “düzenli ve intizamlı olmak, takdir etmek ve övgülerde bulunmak, onaylayıcı ve rahatlatıcı özellikler sergilemek, işini iyi yapmaya çalışmak, disipline uyarak hareket etmek, cömert ve cesur olmak, kendini geliştirmek” şeklinde özetlenebilir. Bu grupta yer alan erdemler, daha çok pozitif duyguları harekete geçirir. İkinci kümede ise kabullenici ve yumuşatıcı olan erdemler yer alır. İkinci grup içinde; “olaylar karşısında esnek ve yumuşak olmak, insanlara nazik davranmak ve doğru yorumlar yapmak” gibi negatif duyguları azaltan değerleri sayabiliriz (Tarhan, 2016: 22).

Ülken değerleri öz karakterleri bakımından üçe ayırmıştır: “1) Birinci kısım için değerlerdir: Teknik, bedii, fikrî değerler. 2) İkincisi aşkın değerlerdir: Ahlâki, dini değerler. 3) Normatif değerler: Bunlar aslında değer değil, ancak bütün değerlerin ölçüleri, değişim örnekleridir. Bu değerlerin görevi başka değerleri birbiriyle karşılaştırmak ve ölçmektir” (Ülken, 2016: 366).

Morris'e göre 3 tür değer bulunmaktadır: "*Faal değerler*", bireysel değerleri etkiler ve insanı isteklerini yansıtır ki bu değer türü eğilimsel anlama işaret eder. "*Kavranmış değerler*", toplumun arzulanabilir olarak kabul ettiği davranış kavramlarının kültürel olarak paylaşılmasını yansıtır. Bu değer türü normatif anlama yöneliktir. "*Amaç değerler*" ise bireysel tercihlerden ve normatif standartlardan bağımsız olarak, bir konu veya olaya yüklenen anlamla nitelendirilir; bu değer ekonomik anlama karşılık gelmektedir (Bilsky ve Koch, 2000'den akt. Çalışkur, 2010: 10).

Scheler değerlerin daha aşağı ve daha yüzeysel değerlerden daha yüksek ve derin değerlere doğru nesnel bir şekilde sınıflandırdıklarını savunur. Ancak o, önce tüm değerleri "sevgi" ve "niyet" edimlerine bağlı olarak *olumlu değerler* ve *olumsuz değerler* olarak olmak üzere ikiye ayırır. Fakat ister olumlu ister olumsuz tüm değerler kendi aralarında tam bir hiyerarşi içinde sıralanırlar. Bu hiyerarşide dört ana grup değer bulunur: 1) Dirimsel (vital) değerler, 2) Duyusal (emotional) değerler, 3) Tinsel (geistige) değerler, 4) Mutlak değerler (Bircan, 2015: 24).

Ketenci, çalışmasında değerleri şu şekilde sınıflandırmıştır: *İnsani değerler* "dil, bilgi, sanat", *toplumsal değerler* "adalet, laiklik", *etik değerler* "adil olmak, dürüst olmak", milli değerler, burjuva değerleri, batılı-doğulu değerler, evrensel değerler, İslâmi değerler, tarihi-turistik değerler (akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2015:7).

Dilmaç, insanların hayatlarında yer alan ve önemsedikleri en belirgin değerleri şöyle sıralamıştır: İnsanları sevme, uyumlu olma, hırsları kontrol altına alma, başkalarının mutluluğunu isteme, kendini kontrol etme, iyi insan olma, manevi değerlere inanma, yardımsever olma, tecrübeli ve bilgili olma, dost edinme, evlat yetiştirme, eser oluşturma (Ulusoy ve Dilmaç, 2015: 27).

Değerler; kişiden kişiye, toplumdan topluma değiştiğine göre ve kişilerin, toplumların ayırdedici özelliği olduğuna göre "bireysel değerler" ve "milli değerler" olarak sınıflandırılabilir. Bunun yanında, herkes ve her toplum tarafından benimsenen "evrensel değerler" de vardır. Öyleyse değerleri üç grupta toplayabiliriz: 1) Evrensel değerler, 2) milli değerler, 3) bireysel değerler.

Evrensel değerler : Sokrates'ten bu yana bütün dünyanın ortak olarak kabul ettiği değerlerdir. Dürüstlük, doğruluk, adalet, özgürlük, eşitlik, sevgi, saygı, barış...

Milli değerler : Bir milleti diğer milletten ayırdeden özelliklerdir. Dil, din, vatan sevgisi, bayrağa saygı, milli marşa saygı...

Bireysel değerler : Kişiden kişiye değişen özelliklerdir. Çalışkanlık, sorumluluk, temizlik, hırs, yardımseverlik, kibarlık, düzenli olmak, alçakgönüllülük, yaratıcılık...

2.2. Değerler Eğitimi

Küreselleşme, internet ve diğer etkenlerin yanında, eğitimin yabancı dil ve kültür sömürgeciliği yoluyla değerlerde yozlaşmaya neden olduğu yönündeki görüşler artmaya başlamıştır (Girgin, 2014: 8). Küreselleşmenin etkisiyle olumlu gibi görünen bazı gelişmeler, tüm insanlık adına barış, huzur, mutluluk ve geleceğe yönelik bir umut sağlayacağına, başta savaş ve çatışmalar olmak üzere, şiddetin her türlü zirveye ulaşmış, ülkeler içinde ve ülkeler arasında müthiş bir sosyo-ekonomik adaletsizlik hakim olmuş, insanların çok önemli bir kısmı, hem umutlarını hem de geleceklerini kaybetmişlerdir. Geçmiş dönemlerde bölgesel olarak görülen ahlaki yozlaşma ise, küreselleşmeyle birlikte, tüm dünyaya egemen olmuştur. Bir zamanlar aşağı yukarı bütün dünya ülkelerinde hoş karşılanmayan, bir cinsel özgürlük furyası başlamış, bu da başta AIDS olmak üzere içinden çıkılmaz sağlık sorunlarına yol açmış, bir arada yaşama yerine yalnızlık hakim olmuş, bu ise sonuçta intihar ve yabancılaşıma gibi psikolojik sorunlara neden olmuştur. Şiddet ve uyuşturucu kullanımı ise, tüm dünya ülkelerinde gün geçtikçe daha küçük yaşlara doğru inmeye başlamıştır (Köylü, 2013: 7). Yaşı büyük olan insanlar sık sık “bizim zamanımızda böyle değildi.... ahlâk vardı... sevgi-saygı vardı...” vb.gibi ifadeler kullanmaktadırlar.

Nesiller arası uyuşmazlık” olarak adlandırılan ve yaşlı nesil ile genç neslin değer yargılarının çatışmasından kaynaklanan bu durum toplumda huzursuzluğa yol

açmaktadır. Her toplumda rastlanan nesiller arası uyumsuzluk gençlerin toplumun değerlerinden sapması ya da toplumun değerlerini tümüyle reddetmesinden dolayı olmaktadır (Güngör, 2010: 82). Son yıllarda, bütün dünyada, gençlerin kendilerine ve çevrelerine zarar verecek boyutta değerlerden sapma ve değerleri reddetme davranışları gözlemlenmektedir.

Gençlerin kendilerine ve çevrelerine zarar verme eğilimlerinde artış, değerler eğitimine öncelikli gereksinim duyulmasına neden olmaktadır. Özellikle gençlerin içinde buldukları bu kötü durum, toplumsal bir sıkıntı olduğunu göstermekte, bu da ahlâki ve manevi açıdan bir yenilenmenin gerekli olduğunu ortaya koymaktadır (Güven, 2014, 28). Yenilenmenin yolu da eğitimde geçmektedir. Eğitimin ilk amacı; insanları hem bilgi hem davranış bakımından geliştirmek, bireylerin davranışlarını düzenlemek, söz ve davranışlarını görgü ve ahlaki kurallara uygun duruma getirmelerini sağlamaktır (Yaman, 2014: 154). Bilgi ve davranış bakımından gelişmiş, ahlâklı bireyler aynı zamanda başarıya en yakın kişilerdir.

Russell 'a göre; ahlaki eğitimin en önemli amaçlarından bir tanesi dürüstlük alışkanlığı kazandırmak olmalıdır. Ünlü düşünür, “Eğitim Üzerine Düşünceler” adlı eserinde şöyle yazmaktadır. “*Bazı dünyevi başarısızlıkları doğuracak bile olsa ben çocuklarımdan düşüncelerinde ve eylemlerinde dürüst olmalarını isterim; çünkü böyle olmazlarsa zenginlikten ve ünden daha önemli bir şey tehlikededir.*” (Russell, 2006: 134). Zenginlikten ve ünden daha önemli olan şey karakterdir.

Baltacıoğlu'na göre insanların başarısında hâkim olan şey karakterdir. Karakter olmadan bilgi, kişiye ve topluma olumlu anlamda bir katkıda bulunamaz. İnsan eğitiminde bilgi kadar ve hatta ondan daha fazla önem taşıyan husus iyi bir ahlaki karakterin kazandırılmasıdır. Bunun yolu da, çocuk ve gençlere bazı temel değerlerin öğretilmesidir (Hökelekli, 2013: 277). Bilgi ancak ikinci planda etkili olabilir. Birçok zeki ve bilgili adam zekâ ve bilgilerine rağmen girişimcilik ve cesaret gibi karakter erdemlerine sahip olmadıkları için hayatta pasif kalırlar.

Eğer eğitimin toplumsal işlevleri varsa (ki temel işlevi budur), o zaman eğitim önceleri toplum için eğitmek zorundadır. Bu, öğrencileri bir bütün olarak (zihinsel, sosyal, psikolojik, ahlâki, duygusal) eğitmek anlamına gelir. Eğer eğitim

sadece bilişsel olursa, işlevini yerine getiremez ve eksik kalır (Bacanlı, 2006: 5). Öyleyse “en iyi eğitim nasıl olmalıdır?” sorusu sorulmalıdır.

En iyi eğitimin nasıl bir eğitim olacağı üzerinde tartışmadan önce, ne tür bir insan yetiştirmek istediğimiz konusunda bir fikir sahibi olmalıyız (Russell, 2006: 37). Eğitimin amacı tutum kazandırmak olduğuna göre amaç olan bu tutum nasıl tayin edilebilir? Bu sorunun cevabını değer dünyasında aramak gerekir. Bir toplumda bulunan değer hükümleri eğitimde amaçlanan insan tipinin türünü tayin eder. Yani arzu edilen tutum o değer hükümlerine göre belirlenir (Öner, 1999: 460). Eğitim seviyesinin ve bilginin artması nitelikli ve istenen tutumları, davranışları beraberinde getirmiyorsa değerler eğitimi ihmal ediliyor demektir (Aydın ve Akyol Gürler, 2014: 51). Değerler eğitimi kişinin karakter gelişiminde bilgiden daha önemlidir.

Bilginin en büyük önemi bile karakterin unsurlarına kuvvet veren ve gelişme sağlayan bir araç olmasından kaynaklanır. Bir nesil hayata hazırlanmak isteniyorsa bu amaç ancak şahsiyetlerde sağlam karakter oluşturmakla gerçekleştirilebilir (Baltacıoğlu 1995’den akt. Kaymakcan ve Meydan, 2014: 36). Sağlam karakterli insanlar aynı zamanda mutlu ve huzurlu da olacaktır.

İnsanın mutluluk ve sıkıntısı çoğunlukla kendi eseridir. Ruhu bilge olmayan hiçbir zaman doğru yolu bulamaz. Karşılaştığımız insanların on tanesinden dokuzunun iyi ya da kötü, yararlı ya da yararsız olması eğitimlerinden dolayıdır. İnsanlar arasındaki büyük farklılıkları yaratan da budur (Locke, 2004: 15). Dolayısıyla insanların sağlıklı bir kişilik geliştirmelerinde aldıkları eğitimin rolü büyüktür. İlk eğitim ailede başlar.

Ruhsal yönden, sağlıklı ya da olumsuz bir kişilik geliştirmelerinin, büyük ölçüde ana-babalarının tutumlarına ve ana-baba-çocuk arasındaki ilişkilere bağlı olduğu söylenebilir (Dönmezer, 2009: 30). Çocukken anne babalarımız ve bakıcılarımız, bize sevgi ve şefkat gösterir. Ancak bunu koşulsuz yapmazlar. Hatta çoğu anne baba, çocukları kendilerinden beklenenleri yerine getirdiği sürece çocuklarını sever. Anne-baba, çocuğun davranışını onaylamadığında sevgilerini geri çekerler. Çocuklar da sadece anne babalarının istediklerini yaptıkları sürece

sevildiklerini hissederler (Burger, 2006: 427). Bu yüzden değer aktarımında anne-baba tutumları önemlidir.

Ana-babanın değerleri, çocukların davranışlarına yansıdığından, toplumsal değerlere kıyasla çocuk üzerinde daha etkilidir. Bu nedenle, ana-baba yönelimleri çocuğun gelişim ortamının önemli bir bölümünü oluşturur. (Kağıtçıbaşı'dan akt. Ulusoyve Tay, 2011: 63). Çocuk örgün eğitime başlayıncaya kadar eğitiminin tamamını aileden almaktadır.

Anne-babalar yerine göre telkin yöntemiyle, yerine göre rol-model olarak değerleri çocuklarına aktarabilirler. Ancak günümüz toplumunda anne-babaların çalışıyor olması, iş hayatının yoğun ve stresli olması, tv, bilgisayar, cep telefonu ve sosyal medyaya fazla zaman ayrılması gibi etkenlerden dolayı, çocuk ile aile arasındaki iletişim azalmıştır (Alpöge, 2011: 12). İletişim azalınca aile kendi değerlerini çocuklarına aktaramıyor. Yalnız kalan çocuk, sokaktan, televizyondan, sosyal medyadan her gördüğünü hiçbir süzgeçten geçirmeden, benimseme, içselleştirme ve bir değer olarak kabul etme durumuna gelmektedir.

Çocuk ve gençlerin öğrenmeye, rehberliğe, yönlendirmeye ve uygun rol modelleri ile karşı karşıya kalmaya ihtiyaçları vardır. Öğrenim çağındaki her bireyin uygun ahlaki ve insani kararlar almasına, öğrendiği değerleri davranış haline dönüştürmesine yardımcı olmak, okulun görevleri arasındadır (Hökelekli, 2013: 288). Okullarda belirli bir programla, bir hedef ve amaç doğrultusunda değerler eğitimi verilmelidir.

Ryan ve Bohlin, karakter ya da değerler eğitimi, öğrencilerin sorumluluklarını taşıyabilecekleri, uygun seçimler yapabilmelerine olanak sağlayan bilgi, beceri ve yeteneklerin geliştirilmesi olarak tanımlamışlardır (Ryan ve Bohlin, 1999'dan akt. Güven, 2014). Değer eğitimi insanların sağlam karakterli olarak yetişmelerini sağlayacaktır.

İnsanın yaşamında özgür, başarılı ve mutlu olabilmesi ancak tüm değerlerin öğretilmesi yoluyla olur, eğitimin asıl amacı bu olmalıdır. Ön yargılardan ve yanlış inançlardan arındırılmış yüksek insanlık değerleri; insanı, onurlu ve karakter sahibi bir birey durumuna getirecektir (Aral, 2012: xi). Böylece toplum, kendini oluşturan

bireylerin insan olmaktan çıktığı bir yapı olmaktan kurtulacak, onurlu ve insana yakışır karakter sahibi varlıkların oluşturduğu bir yapı olacaktır.

Karakterin önemini Atabek şöyle açıklamaktadır: “Çok bilgili ama karakteri zayıf insanların doğrulardan yanlışlara nasıl savrulduğuna tanık oldum. Çok iyi meslekleri olan ama karakterleri olgunlaşamadığı için mesleklerini nasıl basit yaşam hedeflerinde harcadıklarını gördüm. Nice zeki ama güvenilmez karakterli insanların önce kendilerine, sonra da çevrelerine nasıl zarar verdiklerine üzülenek tanık oldum. Onun için de her şeyden önce karakter diyorum. Çocuklarımızın gençlerimizin de yolları bu sağlam taşlarla oluşmalıdır. Eğitimin asıl hedefi de bu olmalıdır”(Atabek, 2015: 75).

Değer eğitimi, idealist anlayışa göre öğrencinin değerli davranış ve insan modellerini örnek alarak onların üslubunun taklit edilmesi sürdürülmesi amacını güder (Gutek, 2014: 29). İdealist bir eğitimin amacı öğrencileri doğruyu aramaya teşvik etmektir. Doğruyu aramak ve bu doğruya göre yaşamak için insanların her şeyden önce doğruya ulaşmak istemesi ve sonra da dikkatli bir çalışmayla bu doğruya ulaşmak için çaba sarf etmesi gereklidir (Gutek, 2014:26). Doğruyu arayan ve bulan toplumların yasalara uyması da kolay olacaktır.

Ancak toplumun huzurlu ve uyumlu bir şekilde yaşayabilmesi sadece yasalara uymakla olmaz. Aynı zamanda toplumun üyelerini bir tutkal gibi birbirine sıkı sıkıya bağlayan ortak değerler olmalıdır. Örneğin dürüstlük, doğruluk ,yardımlaşma, hoşgörü, sevgi, saygı gibi değerler. Bu değerler yasalara uymak yoluyla kazandırılmaz. Ancak değer eğitimi yoluyla bireylere kazandırılabilir.

Toplumsal bütünlük ve huzurun sürdürülebilmesi, ancak değerlerin yeni nesillere aktarılması ile mümkündür. Değerlerden arındırılmış bir eğitim düşünülemez. Bu yüzden, eğitimin hedeflerinden biri toplumun ortak değerlerini yeni yetişen nesillere aktarmak ve öğretmektir. Değişen değerlerin yerine uygun olan yeni değerler koymaktır(Hökelekli, 2013: 288). Yeni değerlere uygun olarak yetişen insanlar, insanlığı da üst noktalara taşıyacaktır.

Uygarlığın görevi, benimsediği değerlere uygun olarak insan üyelerinin gelişimini sağlamaktır. Bu açıkça onun ahlaki sorumluluğudur. Çünkü bir uygarlığın

neyi benimseyip neyi yasakladığına bağlı olarak insanların yaşamı zenginleşir veya güdükleşir. Sayesinde tüm insanların kendi gizil güçlerini geliştirebileceği eğitim olanaklarına duyulan gereksinim bundandır (Lipson, 2000: 232). Değerler eğitimi insanların bu ihtiyacını karşılayacaktır.

Dünyada, değer yargılarının azalması ve ahlâki yozlaşmanın artması çağımızın toplumsal sorunlarından birisi durumuna gelmiştir. Bu durumun farkında olan toplumlar değersizleşerek günün birinde kaybolup gitmektedirler. Bu gerçeğin anlaşılmasıyla birlikte, en başta AB ve ABD olmak üzere, neredeyse küresel ölçekte, hemen her millet, değerlerinin korunması ve yeniden kazanılması için ciddi adımlar atmaktadır (Yaman, 2014: 37). Ülkelerinin eğitim programların bazı değerleri kazandırmaya yönelik yeniden düzenlemişlerdir.

Bazı ülkelerin eğitim programlarında bulunan değerler:

İngiltere’de; doğruluk, adalet, dürüstlük, güven, öz saygı, saygı, sorumluluk, hakkaniyet, insancılık, farklılıklara saygı.

Japonya’da; adalet, topluma saygı, doğaya saygı, büyüklere saygı, ebeveyne saygı, çalışkanlık, cesaret, içtenlik, özgürlük, düzen, nezaket, kibarlık, arkadaşlık, alçakgönüllülük, millet sevgisi, diğer kültürlere saygı, vatan sevgisi.

ABD’de; özgürlük, gizlilik, doğruluk, hukukun üstünlüğü, insan onuru, adalet, sadakat, uluslararası insan hakları, hakkaniyet, eşitlik, sorumluluk, dürüstlük, otoriteye saygı (Katılmış 2010’dan akt. Balat, 2012: 11). Görüldüğü gibidünyanın birçok ülkesinde değer eğitimine önem verilmektedir.

1996 yılının Ağustos ayında, 5 kıtadan 20 eğitimci New York’ta UNICEF ana merkezinde buluştular. Tüm dünyada nasıl bir değer eğitimi programı uygulanması gerektiği konusunda tartıştılar. Sonuçta UNICEF, New York ve Brahma Kumaris World Spiritual Üniversitesiyle dayanışma içinde olan eğitimciler tarafından “Yaşayan Değerler Eğitimi Programı” geliştirildi. Yaşayan Değerler Eğitimi Programı, 2000 yılından itibaren 64 farklı ülkede 1800’ü aşkın alanda kullanılmaktadır (Aktepe, 2014: XXIII).

Büyük uluslardan her biri, uygarlığın özel bir alanında birinciliği almıştır. Eski Yunanlılar güzel sanatlarda, Romalılar hukukta, İsrailoğulları ile Araplar dinde, Fransızlar edebiyatta, Anglosaksonlar ekonomide, Almanlar müzik ile metafizikte, Türkler de ahlâkta birinciliği kazanmışlardır (Gökalp, 2004: 199). Günümüzde de Türkiye’de değer eğitimi ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’na göre Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarından birisi “*Türk milletinin bütün fertlerinibeden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı bir şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan: yapıcı, yaratıcı, ve verimli kişiler olarak yetiştirmektir*” (Vural, 2008: 5). Bu doğrultuda program yenileme çalışmaları devam etmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığının 2003 yılından itibaren başladığı program yenileme çalışmaları ile birlikte DKAB, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji ve Türkçe Dersi programları değerleri kazanım olarak benimseyerek değerleri programla bütünleştirmiştir (Kaymakcan ve Meydan, 2014: 217). Son yıllarda bu çalışmalar giderek çoğalmaktadır.

2017 Öğretim Programı (Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) bu zamana kadar yapılan öğretim programları içerisinde değer eğitimine en fazla yer veren program olarak göze çarpmaktadır. Bu programda değer eğitimi başlığı altında aşağıdaki ifadelere yer verilmiştir:

“Öğrencilere iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olmalarını sağlayacak bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıkları kazandırmayı amaçlayan eğitim, bu yönüyle değerlerle şekillenmiş bir etkinliktir. Bu bağlamda okullardaki değer eğitiminin amaçlarından biri öğrencilerin sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik geliştirmelerini sağlamaktır. Bunun için bireyin çok yönlü gelişmesi önem taşımaktadır. Ayrıca insanın tutum ve davranışlarını biçimlendirmede önemli bir role sahip olan değerler, öğrencinin sağlıklı ve dengeli gelişimine katkı sağlamaktadır.

Türk Millî Eğitim Sistemi’nin temel hedefleri arasında öğrencileri sağlıklı, mutlu bir şekilde hayata hazırlamak, iyi insan ve iyi vatandaş olmalarını sağlayacak bilgi, beceri, değer, tutum, davranış ve alışkanlıklarla donatmak yer almaktadır. Bu

bağlamda değerlerin eğitim süreci içerisinde kazandırılması ve yeni nesillere aktarılması hedeflere ulaşmada ve kültürel devamlılık açısından da son derece önem taşımaktadır.

Günümüz demokratik toplumlarında, akademik başarı kadar, insan ilişkilerini düzenleyen pek çok değer giderek daha fazla öne çıkmaktadır. Millî, manevi ve evrensel değerleri tanıyan, benimseyen ve bunları içselleştirerek davranışa dönüştüren bireyler yetiştirmede aile, toplum, medyanın yanı sıra öğretim programlarının da önemli bir etkisi bulunmaktadır. Öğretim programlarında derslerin doğasına uygun olarak kazanımlar içinde yer alan değer ifadeleri, öğrencilere hissettirilerek ve yaşantısal hâle getirilerek örtük bir biçimde kazandırılmaya çalışılmalıdır. Bu doğrultuda kazanımların gerçekleştirilmesiyle değerlerin kazanılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ancak öğretim programının uygulayıcısı olan öğretmenin değerler eğitimine ilişkin farkındalığının yanı sıra yeterliliği ve becerisi bu süreçte büyük önem taşımaktadır. Değerlerin kazanılma sürecinde rehber olan öğretmen, öğretim programında yer verilen bilgi ve becerileri kazandırmanın yanı sıra neyin iyi ve doğru olduğunu model olarak ve etkinlikler yoluyla sunabilmelidir.

Özellikle Öğretim Programının Genel Amaçları bölümünün altıncı, yedinci ve sekizinci maddeleri; evrensel, millî, manevi ve ahlaki değerleri doğrudan ele almaktadır. Programın genel yapısı içinde adalet, arkadaşlık, estetik, eşitlik, paylaşma, sevgi, duyarlılık, güven, özgürlük, sabır, sorumluluk, çalışkanlık, dürüstlük, saygı, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri öne çıkmaktadır.”(<http://mufredat.meb.gov.tr>)

Göktürk Türkçesinde “*beslemek, büyütmek*” anlamında kullanılan “*igitmek*” kökünden gelen “**eğitim**” kelimesi, bugün, çok önemli bir kavram olarak hayatımızda kapsamlı bir yere sahiptir.

İnsan eğitiminin en temel hedefi; bilgilendirmek yoluyla duygu ve davranışları değiştirmektir. Eğitimin asıl işlevi, duyguları olumlu yönde beslemek ve davranışları istedik olarak düzenlemektir. Böylece, insanın insanlığını fark etmesiyle gönülden gönüle köprüler kurulur ve ideal insana giden yol tutulmuş olur. İnsani özellikler keşfedilip gönüller fethedilmeden eğitim amacına ulaşamaz. Bilgiler birer araç, insanın huzur ve mutluluğu ise, eğitim sürecinden beklenen en temel amaçtır. Gerçek

eğitim, gönüllerin eğitimidir (Yaman, 2014: 159). Bu sebeple dünyanın birçok ülkesinde değerler eğitimi programları uygulanmaktadır.

Bu programlardan biri olan “İnsani Değerler Eğitim Programı”nın hedefi, çocuklarda doğuştan var olan nitelikleri, *insani mükemmelliğe erişmeleri* ve insanın varoluşunun anlamını tamama erdirmeleri amacıyla ortaya çıkarmaktır (Dilmaç, 2002: 7). Çünkü toplulukları yüceltecek olan kişiler erdemli şahsiyetlerdir.

Toplulukların ilimde, felsefede, sanat ve edebiyatta, teknikte ve her cephesiyle siyasette kendilerini millet bütünü halinde kendilerini ortaya koyabilmeleri ancak yetiştirdikleri büyük şahsiyetler sayesinde mümkün olabilmektedir (Kafesoğlu, 2013: 99). Bu tür şahsiyetler yetiştirilirken öğretmenlere de büyük rol düşmektedir.

Öğrencilerin değerlerini değiştirmek isteyen öğretmenler, bu değerlere model oluşturmalıdır. Öğretmenlerin değerler için model oluşturmalarındaki en büyük engel, uyguladıkları çifte standartlardır. “söylediklerimi yap, yaptıklarımı yapma” değerleri öğretmek için etkili bir yol değildir (Ulusoy ve Tay, 2011: 63). Değer eğitimi verecek olan öğretmenler, değerleri öncelikli olarak kendileri benimseyip içselleştirmelidir. Eğitim sistemi içerisinde yer alan öğretmen erdemli birer kişilik olarak davranışlarına dikkat etmelidir.

Değerlerden arınmış bir eğitim sistemimizin tam anlamıyla görevini yerine getirdiğini söyleyemeyiz. Günümüzde eğitim sistemimizde değerlerden ve ahlâkiyargılardan yoksun olma yolunda bir eğitime gidiş görünmektedir. Bu durum o kadar ileriye gitmiştir ki, kişiliği geliştirmeye engel olma yolunda gelişen bir eğitim sistemi içinde yer alıyoruz (Dilmaç, 1999’dan akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2015: 52). Bu yüzden eğitim sisteminde yapılacak olan en önemli değişiklik değer eğitimine daha fazla yer vermek olacaktır.

2.3. Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar

2.3.1. Telkin Etme Yaklaşımı

Değerleri telkin etme yaklaşımında öğrencilerin sahip oldukları değerleri değiştirmek amacıyla bazı değerler anlatılır ve bu değerlerin öğrenciler tarafından içselleştirilmeleri sağlanır (Aydın, Akyol Gürler, 2014: 70). Bu değerler öğrencilere aşılılarak, öğrencilerin bu değerleri yansıtılmaları istenir. Öğrencilere değerler anlatılırken katı bir tutum sergilenmemelidir.

Bu yaklaşıma göre, kişiye yeterince uyarıda bulunulur ve uygulama gösterilirse insanın istenildiği şekilde davranacağı inancı vardır. Bu amaçla bu yaklaşımda model olma, olumlu ve olumsuz pekiştirme, taklit, azarlama, oyunlar, rol oynama gibi yöntemler kullanılmaktadır. (Superka ve Diğerleri, 1976'nden akt. Güven, 2014: 37). Öğrencilerin sıkılmadan eğlenerek, kendi içlerinden gelerek öğrenebilecekleri ortamlar oluşturulmalıdır.

Telkin etme yaklaşımında değerler neyi öğrenip neyi öğrenmeyeceğini sorgulama olmadan yetişkinler tarafından öğretilenlerin öğrenilmesi sürecine dayanır (Ulusoy ve Tay, 2011: 71).

2.3.2. Ahlaki Gelişim (İkilem) Yaklaşımı

Bu yaklaşımda öğretmen, öğrencileri çıkmazda bırakacak türden ahlaki ikilem örnekleri verir ve bunları çözmelerine yardım eder. Ahlâki ikilemlerle her öğrenci kendi fikrini söyler (Leming, 2000'den akt. Zavalı, 2014: 45). Kohlberg'e göre ahlâki değerler kişinin kendi ahlâki gelişim seviyesine göre şekillenmiştir. Başkalarının ahlâki gelişim seviyesi kişiyi etkilemez (Aydın ve Akyol Gürler, 2014: s.74). Bu yüzden bu yaklaşımda öğretmen öğrencilere telkinde bulunmaz, öğretmen sadece rehberdir.

Öğretmen sınıfta öğrencileri ahlaki ikilemlerle yüzleştirecek olay ve ikilemler ortaya koyar. Öğrenciler bunun üzerine tek tek ya da gruplar halinde çalışarak olayın ahlaki çözümünün ne olduğu ve neden böyle olması gerektiğini belirtirler (Akbaş,

2008'den akt. Kaymakcan ve Meydan, 2014: 175). Öğrencilere verilen olaylar gerçek hayattan olabileceği gibi kurmaca problemler de olabilir.

Sözü edilen problemler, öğrencilerin kendi yaşam özelliklerine uygun konulardan seçilebileceği gibi, tarihi olaylarla ilgili problemlerden de seçilebilir. Burada önemli olan, her bir öğrencinin kendisi için uygun gördüğü davranışı seçmeleri ve nedenlerini belirtmeleri istenmektedir (MEB, 2005'den akt. Gürsoy, 2016: 46). Böylece öğrenciler kendi aralarında tartışarak kendi seviyelerine uygun olan ideal değere ulaşırlar.

Bu yöntem akıl yürütme olarak da bilinir ve mantıksal düşünme ilkelerine (5N1K) dayanır. Bu yöntemde öğrencilerin vardıkları ideal değerden çok düşünme ve tartışma sürecinde nelerin konuşulduğu ve tartışıldığı önemlidir. Öğrencilere aktarılabilecek değerler için uygun öyküler kullanılarak öğrencilerin grup olarak tartışmaları ve düşünceleri sağlanır (Karatay, 2011'den akt. Uyanık Balat, 2012: 14).

2.3.3. Değer Analizi (Çözümlemesi)

Değer çözümlemesi yaklaşımında amaç öğrencinin dikkatini artırması, düşünmeyi ve ayırt etmeyi öğrenmesidir. Sorunu çözme yolu mantıksal düşünme, akılcı olma, duygusallıktan uzaklaşmaktır (Aydın ve Akyol Gürler, 2014: 79). Öğrenciler örnek olaylarla ilgilenererek ahlâki düşünme becerisini kazanırlar. Aynı zamanda öğrenciler bilimsel problem çözme yöntemini sosyal problemlere uygulamayı da öğrenirler (MEB 2005'den akt. Gürsoy, 2016: 46).

Değer analizi yaklaşımında değer içeren problemler üzerinde sistematik bir şekilde durulur. Bu yaklaşımda öğrenciler çözüme yönelik görüşler ortaya atar, değerlendirmeler yapar ve sonuçlara ulaşır (Naylor ve Diem 1987'den akt. Zavalı, 2014: 44). Doğanay (2009)'a göre, değer analizi yaklaşımı, telkin yaklaşımında olduğu gibi öğrenciye öğretmenin telkin ve dayatmasından çok öğrencilerin olgu ve kanıtları değerlendirerek karara varmalarına yardımcı olduğundan bilimsel sürecin

kullanılmasına daha fazla olanak sağlamaktadır.(Doğanay, 2009'dan akt. Güven, 2014: 40).

2.3.4. Değerleri Belirginleştirme (Açıklama)

Gelişimsel yaklaşımların aksine bu yaklaşımın temeli bireylerin kendi yaşamlarında neyin önemli olduğunu nasıl belirlediklerine dayanmaktadır. Birey, neyin değerli olup olmadığına başkalarının düşüncelerine göre değil, konu hakkındaki her şeyi inceledikten sonra kendisi verir (Doğanay, 2009'dan akt. Uyanık Balat, 2012: 13).

Bu yaklaşım, bireyin kendisini tanımaya olanak verir. Kendi duygularını, düşüncelerini, iyi ve güzel yanlarını fark ederek kendi kararlarını özgürce uygulamasını sağlar. Böylelikle birey hayatı kendi kendine öğrenir (Aydın, ve Akyol Gürler, 2014:83).

Değerler belirginleştirilmesindeki temel amaç, öğrencilerin duygu ve düşüncelerinin farkına varmalarını, değerleri belirleme ve öğrenme süreçlerinde öğrenciyi merkez almayı amaçlamaktadır (Ulusoy ve Dilmaç, 2015: 72). Ryan'e göre öğrencilerin kendi değerlerini açıklamalarını sağlamak için çeşitli oyunlar, konular içeren etkinlikler oluştururlar. Bu etkinliklerde öğrencilerin kimsenin etkisi altında kalmadan kendi fikirlerini özgürce ifade edebilirler (Ryan 1991'den akt. Zavalı, 2014: 42).

Değerleri belirginleştirme yaklaşımı, temelde hangi değerlerin kabul edilebilir olduğuna bilişsel ve duyuşsal yönden karar vermeye dayanır. Bu nedenle değerler eğitiminde, telkin yaklaşımı ile analiz yaklaşımı sosyal bir süreçken, değerleri belirginleştirme yaklaşımı bireysel bir süreçtir (Naylor ve Diem 1987'den akt. Güven, 2014: 46).

2.3.5. Eylem/Davranış Öğrenme Yaklaşımı

Eylem/Davranış öğrenimi yaklaşımı, değerleri sınıf ortamından daha çok toplumun içinde davranışa dönüştürerek öğretmeyi amaçlamıştır. Öğrenciler kendilerine sunulan seçenekler arasından kendi değerlerini belirleyerek bunları yaşantı haline getirirler (Huitt 2004'den akt. Aladağ, 2009: 32).

Bu yaklaşımda amaç; öğrencilere, değerlerine dayalı kişisel ve sosyal eylemleri için imkanlar sağlamak, onlara kendi kendilerini kişisel-sosyal olarak karşılıklı etkileşim içinde olan bir varlık olarak görmeleri konusunda cesaret vermektir. Burada kastedilen öğrencinin tamamen özerk olması değil, bir topluluğun ya da sosyal sistemin üyesi olmasıdır (Superka ve Diğerleri, 1976'dan akt. Demirhan İşcan, 2007: 46).

2.3.6. Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı

Miller ve Dollard öğrenmede taklidin önemli olduğunu, taklit edilen davranışların pekiştirildiğinde güçleneceğini savunarak taklit yoluyla öğrenme için gözlem, açık tepki ve pekiştirmenin gerekliliğine işaret etmişlerdir. Bandura'ya göre ise gözlem yoluyla öğrenme, modelin davranışlarını basit bir şekilde taklit ederek değil, çevredeki uyarıcılara verilen tepkinin bilişsel süreçlerden geçirilmesiyle elde edilen bilgidir (Değer, 2010: 470).

Gözlem yoluyla öğrenmede öğrenci kendi deneyim ve yargılarını öne sürer. Öğrenci model aldığı kişilerin değer, davranış ve tutumlarını örnek alır. Çocuk model görerek öğrendiğinden, toplumda benzer olayların, resimlerin, kişilerin çocuğa gösterilmesi, gözlemlenmesidir (Aydın ve Akyol Gürler, 2014: 90).

Değerlerin öğrenilmesi sosyal rollerle gerçekleşir ve bu süreçte model alma ve taklit önemlidir. Takdir edilen değerlerin tekrar etmesi kabul görmüş bir görüştür. Bu noktada değerlerin ortaya çıkmasında sosyal onayın önemli olduğu söylenebilir. Değerlerin oluşmasında sosyal desteklerin önemini vurgulamakla birlikte değerlerin sosyal rollerle öğrenilerek nesilden nesile aktarıldığı da önemli bir gerçektir (Gürol ve Serhatlıoğlu, 2009: 52-59).

2.3.7. Karakter Eğitimi Yaklaşımı

Karakter Eğitiminde temel amaç, bireyin küçük yaşlardan itibaren daha anlayışlı, ilgili, ahlâki değerleri olan, üretken, sonraki gençlik zamanlarında kapasitelerini en iyisini yapmak için kullanan, doğru şeyler yapan ve hayatın amacını anlayarak yaşayan bireyler yetiştirmektir (Battisitch ve Hong,2003'den akt. Güven, 2014:41).

Lickona 'ya göre karakter eğitiminin temel prensipleri şunlardır:

- Karakter eğitimi ahlâki değerleri özendirerek iyi karakteri ortaya çıkarır.
- Karakterin kapsamında duygu, düşünce ve davranış vardır.
- Okul hayatı boyunca temel değerleri özendirmeyi amaçlayan geniş çaplı bir yaklaşım etkili bir karakter eğitimi yoluyla olur.
- Okul hümanist ve sevecen bir topluluk olmalıdır (Lickona, 1996 'dan akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2015: 81).

2.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değerler

İnsanın yaşam alanına bakıldığında doğal ve toplumsal olmak üzere iki çevreye sahip olduğunu söyleyebiliriz. Doğal çevreye uyum için daha çok doğa bilimlerini konu alanı edinmiş derslerle yapılırken; toplumsal çevreye uyum için ise toplumsal bilimleri konu alanı edinmiş derslerle yapılmaktadır (Ulusoy ve Tay, 2011: 60). Sosyal bilgiler dersi de bu derslerden birisidir.

Sosyal bilgiler dersi çocuğu topluma hazırlamak, onu iyi ve sorumlu bir vatandaş olarak yetiştirmek için ona birtakım değerleri kazandırmayı amaçlar. Bu misyonu nedeniyle tarih boyunca sosyal bilgiler dersi programları her dönemde değerlere açık ya da gizli şekilde temas etmiş; değerlere ve değerler eğitimine önem vermiş; ahlak ve karakter eğitimine temas etmiş ve tüm programlarda yardımlaşma, duyarlılık, bağımsızlık ve sorumluluk gibi değerlere yer vermiştir(Keskin, 2008'den akt. Kaymakcan ve Meydan, 2014: 274). En son yapılan ders öğretim programında da genişletilmiş bir biçimde değer eğitimine yer verilmiştir.

2017 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)'nın genel amaçlarından bazıları şu şekildedir:

- Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları
- İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri
- Millî, manevi değerleri temel alarak ve evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri, amaçlanmaktadır.

Bu doğrultuda 2017 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda aşağıdaki değerler yer almaktadır (www.mufredat.meb.gov.tr.erişim adresinden 24.04.2017 tarihinde elde edilmiştir).

1. Adalet	10. Estetik
2. Aile birliğine önem verme	11. Eşitlik
3. Bağımsızlık	12. Özgürlük
4. Barış	13. Saygı
5. Bilimsellik	14. Sevgi
6. Çalışkanlık	15. Sorumluluk
7. Dayanışma	16. Tasarruf
8. Duyarlılık	17. Vatanseverlik
9. Dürüstlük	18. Yardımseverlik

2.5. Dürüstlük

TDK(2005: 550)'nın sözlüğüne göre; dürüstlüğün tanımı doğruluktur. Doğruluk ise aynı sözlükte “1.*is.* Doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış, dürüstlük, adalet. 2. *fel.* Düşüncenin gerçeğe uyuşması, yargı ve önermelerin gerçeğe uygun olması.”olarak tanımlanmaktadır.

Longman -Dictionary of Contemporary English (1989: 502)'de dürüstlük “dürüst olma kalitesi” olarak tanımlanırken, dürüst olmak ise “güvenilir; yalan söyleme, hile yapma ya da çalma olasılığı olmayan” olarak tanımlanmaktadır.

Dürüstlük sayesinde toplumsal huzur ve mutluluk sağlanacak, sağlıklı toplum yapıları inşa edilebilecektir. Dürüstlük kişinin doğuştan getirdiği bir özellik olmadığı için insanlar doğumla birlikte dürüst ya da dürüst olmayan kişi olarak adlandırılmaz (Güven, 2014: 96). Dürüstlük ilkeli bir duruştur. Yaptığının ve söylediğinin arkasında durabilmek; cesaret, sağlam bir irade gerektirir. Bize aykırı gelen anlayışlara, tutumlara diklenmeden dik durabilmektir. Yani ucuz kahramanlık değildir. Dürüstlük, muhataplarımızın yanında veya arkasında aynı tavrı sergileyebilmektir (Yılmaz, 2016: 48). Bu yüzden, insanların arasındaki güveni sağlayan en önemli ahlâki değerdir.

Dürüstlüğün ödün verildiği ortamlarda samimiyetsizlik, sahtecilik kol gezer. İnsanlar bu ilkelerinden bir kere ödün vermeye görsün, başka başka maskeler takmak zorunda kalırlar. Çoğunlukla kişisel beklentiler, ihtiraslar, çıkarlar, maddi menfaatler, kabul görme istekleri insanları iki yüzlü, duruma göre tavır alan çifte standartlı hâle getirebilir (Yılmaz, 2016: 53). Böylece toplumda huzursuzluklar başlar, insanların birbirine güveni kalmaz, toplum düzeni bozulur. Toplumda düzeni sağlayan kuralların en önemlisi insanların birbirine dürüst davranmalarındır.

Toplum içinde yaşamlarını sürdürürken bireyler belirli kurallara ve toplumsal beklentilere uymak zorundadır. Bu kural ve beklentilere *sosyal norm* adı verilir ve toplum üyeleri davranışlarını bu kurallara ve beklentilere uydurmaya özen gösterirler. Sosyal normlar bizim sosyal ilişkilerimizi biçimler ve daha etkili ve verimli iletişim kurmamıza olanak sağlar (Cüceloğlu, 2007: 548). Sosyal normlar, atasözleriyle geçmişten geleceğe aktarılarak topluma yön vermiştir.

Türk toplumlarında da töreler en önemli sosyal normlardan biridir. Törelere göre devlet yönetimi adaletli olmalı idi. Dürüstlük ve adalet kavramları birbirlerine çok yakın kavramlardır.

Türk atasözü olarak bilinen “*adalet mülkün temelidir*” deyimini, adaletin, bütün varlıkların, var olan bütün nesnelere, varlık koşulu olduğunu anlatmaktadır. Çünkü, o bir düzeni öngörür ve bilindiği gibi, düzeni olmayan bir nesnenin varlığını düşünmek de olanaksızdır (Aral, 2012: v). Adalet, bir şeyi yerli yerine koymak, her hakkı hak sahibine vermektir. Hüküm ve davranışlarında tarafsız ve ilkeli olmak, eşitliği göz etmedir. Menfaat, yakınlık, düşmanlık, önyargı vb. nedenlerin etkisinden uzak, doğru ve dürüstçe iş yapmadır. Adaletin olmadığı yerde hıkmetsizlik, haksızlık ve zulüm vardır (Hökelekli, 2013: 75). Haksızlık ve zulüm huzuru bozarak toplumsal yaşamda denge kurulmasını engeller.

Toplumsal yaşam, adaletli yaşam demektir. Adalet değeri olmaksızın, insanlar arası olumlu ilişkilerin var olabileceğini, hatta insanın var olabileceğini tasarımılamak çok güçtür (Aral, 2012: 6). Adaletin ahlâkî bir değer oluşandandır ki, kişinin sürekli bir biçimde haklı olana yönelmesi, hakkı yerine getirmeye uygun bir zihniyet ve tutum alması, herkese kendisine düşeni vermek uğrunda sürekli ve değişmez bir çaba göstermesi yolundaki bir karakter özelliğini deyimleyen öznel anlamda adalet, bir erdem olarak kabul edilmektedir (Aral, 2012: 97). Bu yüzden ki, tarih boyunca adaleti erdem olarak kabul eden toplumlar varlıklarını sürdürebilmişler, toplumsal huzuru sağlayabilmişlerdir.

Türk devletlerinde toplumsal huzuru sağlamak ve adaletli olmak için bazı uygulamalar yapıyordu. Hun boylarının asil olma durumu onları birbirlerine karşı farklı hukuki haklarla donatmıyordu. Suç ve ceza konusunda hiçbir sınıf farklılığı ve ayrıcalık gözetilmiyordu. Hun kanunlarına göre hırsızlık yapanın mallarına el konulurdu (Taşağıl, 2016: 84). Adalet herkes için eşit olmak demektir.

Gök Türk devletinde töre hükümleri değişik şartlar altında etkinliğini sürdürebilmek için değişebilirdi. Ancak, törenin bazı hükümleri kesinlikle değişmez idi: Bunlar adalet, iyilik, eşitlik, insanlık idi (Taşağıl, 2016:179). Yani adalet, törede değiştirilemeyecek olan dört hükümden birisi idi. Gök Türk devletinde kağan olacak

kişinin taşınması gereken en önemli özellikler bilge, alp, doğru sözlü ve erdemli olması idi (Taşağıl, 2016: 181). Doğru sözlü olmak da kağanın sahip olması gereken dört erdemden birisi idi.

Kırgızlarda, hırsızlık yapanların cezası başı uçurulmak idi. Hırsızlık yapan çocuğun başı babasının boynuna asılır ve ölünceye kadar bunu taşırdı (Taşağıl, 2016: 231). İlk düşünüldüğünde çok acımasız gibi görünen bu uygulama Kırgızların dürüstlüğe ve doğruluğa verdiği önemi göstermektedir.

Kutadgu Bilig’de akli sembolize eden Ögdülmiş hükümdara şöyle demektedir:

“Doğru ol, doğru yola git ve hep doğrulukla hareket et;

Böylece kötü ve eğri yola gelir, tavrını değiştirir.”(Hacip, 2008: 921).

“Doğru ve dürüst gönüllü, düşüncesi, sözü, işi

Ve bütün hareketi iyi olan insan ne der, dinle:

Kötüye katılma, doğruluktan ayrılma;

Kötüler arasında doğru insanın güneşi kararır.

Kim kötülük yaparsa hüsrana mahkûmdur;

Kıyamet gününde Tanrının karşısına doğru insan olarak çık.” (Hacip, 2008: 921)

Bütün Türk devletlerinde olduğu gibi Osmanlı Devleti’nde de yönetim adaletli olma temelleri üzerine kurulmuştu. Osmanlı Devleti’nin kurucusu Osman Bey erdemli bir insandı. Ölümünden önce oğullarına şu vasiyeti yaptı: “*Oğlum, işte ben ölüyorum, fakat müteessir değilim; çünkü senin gibi bir halef bırakıyorum; âdil ol, iyi adam ol, bütün reâyâyı eşit olarak himâye et; İslâm dinini neşr ve tâmim et; yeryüzünde hükümdarların vazifesi budur.*” (Taneri, 2015: 143). Osman Bey’in bu vasiyetiyle Osmanlı Devleti, adaletli yönetim anlayışını benimsemiş, böylece etnik ve dini yönden çok farklı toplulukları yüzlerce yıl bir arada tutmayı başarmıştır.

Taneri’ ye göre; adalet, devlet başkanlarında bulunması gereken yüksek özelliklerin en değerlisidir ve devletin sürekli olarak var olmasını sağlayacak vasıtaların en başında yer alır. Zira adalet, iyilik ve itaate sebeptir ve ülfeti (tanışma,

kaynaşma ve yakınlaşmayı doğurur. Adalet ile davranışlar güzel ve faydalı, mallar fazla (artıcı) ve idare altındakiler mesut olur (Taneri, 2015: 229). Bu yüzden erdemlerin en önemlisi dürüstlük, doğruluk, adaletli olmaktır. Bütün erdemleri yücelten ve olgunlaştıran adalettir.

Türkler, devlet yönetiminin birinci şartı olarak, yurttaşlara adalet kuralları içinde davranma erdemini daha tarihlerinin ilk devresinden itibaren anlamışlardı. Türk töresine göre hükümdarın devlet baş temsilcisi ve milletin babası sıfatıyla Yargu, Yolak ve Dârü'l-adl (mezalim, şikâyet divânı) adlı mahkemelerde bizzat halka adalet dağıtır (Taneri, 2015: 294). Ayrıca Osmanlı'da adaleti sağlamak için divanda Pâdişâh tarafından adâletnâme yayınlanırdı. Adâletnâme, devlet otoritesini temsil edenlerin *reâya* 'ya karşı bu otoriteyi kötüye kullanmamalarını, kanun, hak ve adâlete aykırı tutumlarını, olağanüstü tedbirlerle yasaklayan beyannâme şeklinde bir Pâdişâh hükmüdür (İnalçık, 2016: 95).

Osmanlı hükümdarları, bir Müslüman olarak halkı adalet kuralları içinde yönetme görevinde olduklarını ifade ederken, reaya kelimesini kullanmışlardır. Reaya, Tanrı'nın hükümdara bir vediası (emanet)'dir. Böylece Padişah, halkı adalet ve şefkat ile yönetmenin kendisine bir görev olarak verildiğini kabul etmiş olmaktadır (Taneri, 2015: 305). Osmanlı'da etnik ve dini bakımdan hiçbir fark gözetmeksizin herkesin eşit olması "Reaya" kavramı ile sağlanmıştır.

"Türkler'in dürüst ve adaletli oluşlarını Türkleri yakından tanıyan diğer toplumlar da belirtmişlerdir. Arap yazarlarından Cahiz, "Türklerin Faziletleri" adlı kitabında Türklerin erdemlerini şöyle sıralar: "*yardımseverlik, hamiyetperverlik, dürüstlük, kahramanlık, vatanseverlik, mertlik, dindarlık, kanaatkârlık, tutumluluk, misafirperverlik, hürmetkârlık...*" (Yaman, 2014: 161). Birçok kaynakta görüldüğü gibi burada da Türklerin faziletleri arasında dürüstlük, mertlik gibi faziletler vardır.

Türklerin faziletleri ile Müslümanlığın faziletleri aynı olduğu için Türkler Müslümanlığı seçmişlerdir. Müslümanlığın en mühim esaslarından biri, insanın yaradılışında kötü olmaması, ancak iradesiyle kötü olacağını ortaya koymasıdır. "Her doğan, sağlam bir yaradılışla doğar" hadisi bunu gösterir. Aynı sebeptendir ki, hakiki Müslüman, hiç kimseye kötü gözle ve bilhassa şüphe ile bakmaz. Büyük halk şairi Yunus Emre şu beyitte bunu demek istemiştir:

Cümleler doğrudur sen doğru isen

Doğruluk bulunmaz, sen eğri isen(Yücel, 2015: 105).

İslâm dininde olduğu gibi Musevilikte de dürüstlük ve doğruluktan söz edilmektedir. Ahdi Atik'in beş kitabından Huruç-Çıkış kitabının 23'üncü babındaki şu emirler de Musevilik ahlakı hakkında bizi aydınlatır. Onlar şunlardır:

-Yalan haberi yaymayasın. Haksız şahit olmak için kötü ile birleşmeyesin.

-Yalan şeyden uzak olasın.

-Rüşvet almayasın. Zira Rüşvet gözü gören kimseleri kör eder ve salihlerin sözlerini bozar(Yücel, 2015: 71).

Yine Musevilikte meşhur olan ve *Evamir-i Aşaredenilen* on emirden ikisi şunlardır:

-Hırsızlık etmeyesin.

-Komşunun aleyhinde yalan şahadet etmeyesin (Yücel, 2015: 72).

Musevilikte olduğu gibi Hindu dinine bağlı olan ve işlevlerini tümüyle yapan kişiler de gerçeğin, iyilik ve dürüstlüğün merkezinde yer alan geniş, esnek ve birbirleriyle bağdaşan ahlak kurallarına sahip olurlar. Kutsal kitap Mahabarata şöyle der: "*Hepsinin toplamı bu, yani dürüstlüktür.*" (Buscaglia, 1987: 90). Burada da dürüstlüğün en önemli erdem olduğundan söz edilmektedir.

Hristiyanlık incelendiğinde; Hristiyanınsevgisinin temelinde tüm kişilerin dürüst oluşu yer alır (Buscaglia, 1987: 103). Yani Hristiyanlıkta da en önemli erdem dürüstlüktür.

Tuttuğu yola Taoizm denilen Laozi, daha çok iç hayatı incelemiştir. Topluluk hayatını buna bağlar. İnsan, ancak manevi faziletleriyle insandır. Örnek inşa, iyi, merhametli, sadık, dürüst, mütevazı olandır(Yücel, 2015: 32). İnsan, dürüst olmadan insan olamıyor.

Konfüçyüs, yapmacıktan, uydurmacılıktan ve hele yalandan nefret ederdi: "İnsanın hayatı namuslu yollardan geçmeli. Eğri yollardan giderse felakete uğrar.

Namuslu kimse,ne kendisini, ne de başkasını aldatır. Doğruluk insan kalbinin en sahil bir ifadesidir.” (Yücel, 2015: 38).

Bütün dinlerde dürüstlük olmazsa olmaz kural olduğu gibi İslâm dininde de insanların dürüst olması birçok ayette emredilmiştir. Nisa Suresi 135. Ayet : “*Ey iman edenler! Adaleti ayakta tutan ve kendiniz, ana-babanız aleyhine de olsa, yalnız ALLAH için şahitlik eden kimseler olunuz. Zira zengin de olsa, fakir de olsa, ALLAH ikisinede (sizden) daha yakındır. Nefsinizin arzusuna uyararak adaletten uzaklaşmayın. Eğer (şahitlik ederken) dilinizi eğer, bükerseniz veya çekinirseniz, şüphesiz ALLAH yaptıklarınızdan haberdardır.*” (Yazır, 2011: 63). Diye buyurmaktadır.

Görüldüğü gibi bir çok Türk devletinde ve birçok dinde toplum hayatını düzenleyen ve insanı olgunlaştıran erdemlerin en başında dürüstlük gelmektedir. İnsanın değerini belirleyen şey, herhangi bir konuda kötülük yapma ve elindeki imkanları kendi lehine çevirme fırsatı varken, iyilik ve dürüstlikle ilkelere uygun olarak hareket edebilmesidir (Tarhan, 2016: 41). Olgun insanlar dürüstlüğü bir değer olarak benimsemelidirler.

Dürüstlüğü bir değer olarak benimseyen kişiler, bu davranışlarının sonucunu hemen alamazlar. Davranışlarının geri dönüşü için zamana ihtiyaçları vardır. Ancak kısa vadede içsel bir ışık ve sevinçli bir sıcaklığın vücutlarında dolaştığını hissedebilirler. Bu, erdemli olmanın peşin ücretidir (Tarhan, 2016: 87). Davranışlarının güdeleri hakkında açık ve derin bir bilgiye ulaşabilirsek, onunla birlikte, en mükemmel ahlaki bilgilerimizi elde ederiz, böylece de derhal, bütün niyetlerimiz dürüst ve içten olur. Eğer niyetlerimiz dürüst ve içten olursa, ruhumuz bütün erdemlerle donanmış olur (Diaz, 2009: 20). Dürüst ve içten olan insan aynı zamanda doğru kişidir.

Doğruluk, kişinin inancında, niyetinde ve düşüncelerinde, işlerinde söz, iş ve davranışlarında, hakikate, adalete, gerçeğe uygunluğudur. Doğruluk önce niyet ve düşüncede başlar; bir kimsenin niyet ve düşüncesi bozursa, onun yaptığı iş ve davranışların ahlaki bir değeri olmaz (Hökelekli, 2013: 89). Doğruluk, insanın doğrudan doğruya kendine karşı doğru ve namuslu olmasıdır. İnsan, hiçbir konuda kendini aldatıp kandırmamalıdır. Kendini aldatan için, hiçbir ahlâkî ilerleme olanaklı değildir. Bu gibi kimseler her zaman kendilerini iyi, haklı ve adaletli, diğer insanları

ise hor görür, aşağılarlar (Aral, 2012: 126). Dolayısıyla doğruluk ve dürüstlük ahlâklı insan olmanı bir gereğidir.

Doğruluk veya dürüstlük, ahlâklı olmanın bir sonucu olarak kazanılan şahsiyet vasfıdır. Burada ahlaklılık derken, insanın kuvvetli bir vicdan sahibi olmasını kastediyoruz. Ahlâk ve doğruluk, bir bakıma, aynı kavramlardır (Güngör, 2008: 68). Çünkü vicdan sahibi insanlar tutarlı bir şekilde kendi davranışlarını kontrol ederek her zaman, her yerde, her şartta aynı davranışları sergilerler.

2.6. İlgili Araştırmalar

2.6.1. İlgili Ulusal Araştırmalar

2.6.1.1. Tezler

Modağiq “Değerler Eğitimi Bağlamında İslam’da Adalet Kavramı” adlı çalışmasında adalet kavramının çocuklara öğretilmesi için ailelere, eğitimcilere ve çocuklara eğitsel etkinlikler düzenlenmesine vurgu yapmaktadır. Medya ve sanal âlemde adalet kavramını konu alan sohbetlerin düzenlenmesini önermektedir (Modağiq, 2017: 82).

Selçuk, araştırmasında okullarda yürütülen değerler eğitimi çalışmalarının verimli olup olmadığını incelemiştir. Değer eğitimi çalışmalarının okullarda öğrencilerin milli, manevi, ahlaki, kültürel gelişimine katkıda bulunduğunu, önemini yitirmekte olan değerlerin öğrencilere tekrar hatırlatıldığını tespit etmiştir. Ancak velilerin desteklememesinin, sınavlar ve diğer çalışmaların okullarda değer eğitimi çalışmalarını olumsuz etkilediğini belirtmiştir (Selçuk, 2016: 77).

Aktepe, araştırmasında sosyal bilgiler dersi programında yer alan değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin ortaya çıkarılmasını amaçlamıştır. Araştırma sonucunda : Sosyal bilgiler dersi veren sınıf öğretmenlerinin değerler eğitiminin önemini farkında oldukları, programda yer alan değerler eğitimi etkinliklerine derslerinde yer verdikleri, görev yapılan yer değişkeni açısından değer eğitimi uygulama adlı faktörde ve yine değer eğitimine yönelik yayın takip etme

değişkeni açısından da değer farkındalığı faktörü ile değer eğitimi uygulama faktöründe anlamlı şekilde farklılık bulunduğu belirlenmiştir (Aktepe, 2016: iii)

Yetim, beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde yardımseverlik ve dayanışma değerlerinin öğretiminde kullanılan örnek olay ve drama yöntemlerinin etkililiğini incelemiştir. Araştırmada ön test son test karşılaştırma gruplu yarı deneysel bir model kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, 5. Sınıf sosyal bilgiler dersinde yardımseverlik ve dayanışma değerlerinin öğretiminde örnek olay yönteminin drama yöntemine göre daha etkili olduğu sonucuna varılmıştır (Yetim, 2015, ii).

Özen, araştırmasında toplumumuzda yaşanan değişimin annelerin değerlerinde de bir değişime neden olabileceğini düşünerek, üç kuşaktan annelerin çocuklarını yetiştirirken önem verdikleri değerleri belirlemek ve belirlenen bu değerlerin zaman içindeki değişimi ile birlikte Türk Kültürüne özgü bir değer sınıflaması geliştirmeyi amaçlamıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden Olgu Bilim Desenin kullanıldığı araştırmanın çalışma grubunu 0-8 yaş grubu çocuğa sahip 240 anne, 234 büyükanne ve 205 büyük büyükanne olmak üzere üç kuşaktan toplam 679 anne oluşturmuştur. Araştırma kapsamında üç kuşak anneler tarafından en çok önemsenen, üzerinde fikir birliğine varılan ilk on değer saygılı olma, dürüst olma, inançlı olma, çalışkan olma, ahlaklı olma, aileye bağlı olma, insanları sevme, başarılı olma, statü sahibi olma ve yardımsever olma olarak belirlenmiştir (Özen, 2015, ii).

Gülmüş, araştırmasında 2013-2014 öğretim yılında Burdur ili merkez ilçedeki ilkokullarda 4. sınıf okutan yirmisi bayan on üçü erkek toplam otuz üç sınıf öğretmenine yarı yapılandırılmış görüşme formu ile beş adet açık uçlu soru yönelterek görüşlerini ortaya çıkarmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin: değer eğitimiyle ilgili en çok okul ve öğretmenlerle ilgili önerilerde (aile-okul çevre-öğrenci koordinasyonu sağlanmalı, öğretmenler öğrencilere öncelikli olarak sorumluluk ve saygıdeğerini kazandırmalı vb.) buldukları saptanmıştır (Gülmüş, 2015, ii).

Akarsu'nun çalışmasının amacı ilk ve ortaokullarda okutulan müzik dersi kitaplarındaki ünitelerde yer alan şarkıları değerler bakımından incelemek ve değer kazanımı hedefinde hazırlanan bazı şarkıların 7. sınıf öğrencileri üzerindeki etkisini belirleyebilmektir. 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Kars ili Merkez

ortaokullarından olan Ziya Gökalp Ortaokulunda gerçekleştirilen çalışmada betimsel içerik analizi, doküman incelemesi yöntemi ve deneysel desende deney grubu-kontrol grubu kullanılarak, nitel ve nicel olarak karma bir araştırma modeli kullanılmıştır. Nitel verilerin analizlerinde: En çok Sevgi değeri (144 yerde) işlenmiştir. Ardından Vatanseverlik (60 yerde), Estetik Duyguların Geliştirilmesi (32 yerde) ve Cesaret-Liderlik (30 yerde) değerleri işlenmiştir. En az ise 1 defa işlenen Empati, İyilik yapmak ve Paylaşımçı olmak değerleri olmuştur. İlk ve ortaokul müzik öğretimi kitaplarında, örnek şarkı etkinliklerinde Adil Olma, Alçakgönüllülük, Misafirperverlik, Nazik Olmak ve Selamlaşma değerlerine de hiç yer verilmemiştir. Nicel verilerin analizlerinde: Deney ve kontrol gruplarının, müzik öğretiminde değer algıları ile ilgili son test puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu sonuç verilen müzik öğretiminde değerler eğitimi programının etkisini ortaya koymaktadır (Akarsu, 2015, v).

Yeşiltaş, araştırmasında ilk ve ortaokullarda görev yapan okul müdürlerinin değer ve değer kazanımına ilişkin görüşlerini belirlemiştir. Şanlıurfa il merkezinde ve merkeze bağlı ilkokul ve ortaokullarda çalışmakta olan 35 okul müdürünün görüşleri anket ile yazılı olarak alınıp verilerin analizinde bir nitel araştırma tekniği olan “betimsel analiz” yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca verileri analiz ederken nicel araştırma tekniklerinden yüzde (%) ve frekanslar da kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre okul müdürlerinin yaşamına yön veren en önemli ilk üç değer “dürüstlük, sevgi ve saygı”dır. Bunların ardından “adalet, hoşgörü ve aileye bağlılık” değerleri gelmektedir. Okul müdürlerinin öğrencilerde bulunmasını istediği başlıca değerler “saygı, dürüstlük ve sevgi”dir. Bunların ardından “çalışkanlık ve hoşgörü” de öğrencilerde bulunmasını gerekli gördükleri değerlerdendir (Yeşiltaş, 2015, v).

Aytekin, çalışmasında Milli Eğitim Bakanlığına ait ortaokul Türkçe ders kitaplarının değerler iletimi açısından incelemesini yapmıştır. Çalışmada Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak hazırlanmış ders kitaplarındaki metinler Schwartz’ın Değerler sınıflandırmasına göre incelenmiştir. Metinler doküman analizi ve betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın sonucuna göre; ders kitapları tek tek değerlendirildiğinde

farklıdeğerlerin öncelik sırasında olduğu, ayrıca değerlerin sıklıklarının kitaplar arasında farklılık gösterdiği belirlenmiştir (Aytekin, 2015, viii).

Kantar, betimsel alan araştırması yöntemi kullandığı çalışmasında 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında kazandırılması hedeflenen değerleri, Milli Eğitim Bakanlığının ilköğretim için tavsiye ettiği 100 Temel Eser içerisinde tespit etmiştir. Sonuçta, incelenen 100 Temel Eser serisindeki kitaplarda yardımseverlik, sevgi, aile birliğine önem verme ve çalışkanlık, vatanseverlik, hoşgörü ve bağımsızlık gibi değerler olduğu gözlenmiştir. İncelenen eserlerin, değerlerin çoğunun kazandırılmasında kullanılabileceği, ancak değerler eğitimi için yeterli olmayacağı tespit edilmiştir (Kantar, 2014, vi).

Sağlam, araştırmasında ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerleri kazanım düzeylerini tespit etmiş ve öğretmen görüşlerine göre kazanım sürecinde karşılaşılan güçlüklerin neler olduğunu belirlemiştir. Nicel araştırma yöntemlerinden tarama modelinde betimsel bir çalışma olan araştırmanın örneklemini 2012-2013 eğitim öğretim yılında random yöntemiyle seçilmiş Çanakkale merkez ve ilçelerinden (Çan, Biga, Bayramiç ve Gelibolu) 3'er ilkokulun dördüncü sınıfından 536 öğrenci ile bu sınıfları okutan 32 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda, en fazla kullanılan değerlerin değerlerin "Vatanseverlik", "Misafirperverlik" ve "Aile birliğine önem verme" olduğu, tespit edilmiştir (Sağlam, 2014, iv).

Baysal, çalışmasında Ortaokul Sosyal Bilgiler derslerinde değerler eğitimi uygulamalarının öğretmenler yönüyle değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; öğretmenler, sosyal bilgiler dersi değerler eğitimi uygulamalarında en çok dürüstlük değerini kazandırmaya yönelik etkinlikler düzenlerken, görsel eserleri estetik eleştirme uygulamaya yönelik en az kullanılan değer olarak bulunmuştur (Baysal, 2013, iii).

Başçı, araştırmasında öğrencilere kazandırılması gereken en önemli değerlerin dürüstlük, saygı, sorumluluk olduğu, değerlerin kazandırılmasında yaşanan problemlerin başında aileden kaynaklanan sorunların geldiği; öğretmenlere düşen görev ve sorumluklar arasında model olma, öğrenme-öğretme sürecini yönetme ve aile ile işbirliği olarak belirlenmiştir (Başçı, 2012, iii).

Aktan, çalışmasında Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretim okulları için tavsiye ettiği "100 Temel Eser" listesinde belirtilen eserlerde yer alan değerler ile ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programında verilen değerlerin uyumunu incelemiştir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı araştırmanın veri kaynağını, Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretim okulları için tavsiye ettiği " 100 Temel Eser" okuma kitapları serisi; çalışma grubunu ise 100 temel eser serisindeki kitapların sayfa sayılarına göre gruplandırılması sonucu, bu eserler arasından maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ile seçilen on iki (12) yerli yazarlı ve dokuz (9) yabancı yazarlı olmak üzere toplam yirmi bir (21) kitap oluşturmaktadır. İncelenen kitaplarda sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerden, sırasıyla sevgi, yardımseverlik, saygı, estetik ve özgürlük değerleri en fazla yer alan değerler olmuştur (Aktan, 2012, iv).

Uğurlu, araştırmasında 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin kazanılmışlık düzeyini veli boyutunda tespit etmiştir. Araştırmaya Kastamonu ili merkez ilçesindeki 248, 7. Sınıf öğrenci velisi katılmıştır. Tek gruplu ön test son test modelinde olan çalışmada elde edilen veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analizlerde ön test- son test ilişkili örneklem için t- testi ve tek faktör üzerinde tekrarlı ölçümler için iki yönlü varyans (ANOVA) kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre; öğrencilere verilen eğitim programının sonucunda velilerin gözünde öğrencilerin değer kazanımında olumlu bir gelişme olduğu tespit edilmiştir (Uğurlu, 2012, i).

Bekdaş, araştırmasında 7.sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin öğrenci boyutunda kazanım düzeylerinin değerlendirmiştir. Çalışma grubunu Kastamonu ili merkez ilçesindeki 505 öğrenci oluşturan araştırma tek gruplu ön test son test modelindedir. "Kişisel Bilgi Formu" ve "7.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere Yönelik Hazırlanan Tutum Ölçeği" kullanılarak yapılan ölçüm sonucunda ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılığa ulaşılmamıştır (Bekdaş, 2012, ii).

Kınasakal, araştırmasında ilköğretim 7.sınıfta Sosyal Bilgiler dersini yürüten öğretmenlerin, 7.sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programındaki değerlerle ilgili, öğrencilerin bu değerleri kazanılmışlık düzeyine ilişkin görüşlerini belirlemiştir.

Çalışma grubunu, 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Kastamonu il merkezi ve ilçelerinde görev yapan ve 7.sınıf Sosyal Bilgiler dersine giren 106 Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturan araştırma bulgularına göre, öğrencilerin cinsiyet, yaş, 6.sınıf Sosyal Bilgiler notu ve babanın eğitim durumu değişkenleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Öğretmenlerin cinsiyet, mezun olduğu alan, bulunduğu okulda çalışma süresi, kıdem, anne eğitim durumu, anne yaş, baba yaş ve ailenin gelir durumu değişkenlerine göre ise anlamlı bir farklılık görülmemiştir (Kınasakal, 2012, ii).

Tunca, araştırmasında öğretmenlik mesleğinin mesleki değerlerinin belirlenmesi, belirlenen mesleki değerlere ilişkin ilköğretim öğretmenlerine yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracının geliştirilmesi ve ilköğretim öğretmenlerinin mesleki değerlere sahip olma durumlarının belirlemişti. Nicel verilerin toplandığı çalışma evrenlerini, eğitim fakültelerinde görev yapan ve değer eğitimi konularında bilimsel çalışmalar yürüten toplam 53 öğretim üyesi ile eğitim fakültelerinde görev yapmakta olan toplam 421 öğretim üyesi; nitel verilerin toplandığı çalışma gruplarını, ilköğretim okullarında görev yapmakta olan Fen ve Teknoloji, Matematik, Türkçe, Sosyal ve Sınıf öğretmenlerinden oluşan toplam 109 öğretmen ile Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenliği Programı'nda öğrenim gören toplam 43 öğretmen adayını oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucuna göre öğretmenlerin, ÖMDÖ'nün her bir boyutu için, mesleki değerlere sahip olma konusunda kendilerini yüksek düzeyde algıladıkları; bununla birlikte, öğretmenlerin kendilerini görece en yetersiz gördükleri alt boyutun “Şiddete karşı olma”; en yeterli gördükleri alt boyutun ise “Farklılıklara saygı duyma” olduğu belirlenmiştir (Tunca, 2012, iv).

Tahiroğlu, araştırmasında, ilköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde “doğa sevgisi, temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme” değerlerinin öğretimi ve öğrencilerin bu değerlere ilişkin tutumlarının belirlenmesini incelemiştir. Araştırmanın sonucunda: değer eğitimi yöntemlerine uygun olarak geliştirilen etkinliklerin uygulandığı deney grubundaki öğrencilerin doğa sevgisi, temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme değerlerine ilişkin tutum puanlarının yükseldiği görülmektedir (Tahiroğlu, 2011, v).

Topkaya, çalışmasında Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 5 yıl süreyle kullanılmasına onay verdiği ve Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi tarafından basılan 4., 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ile özel yayınevleri tarafından basılan 4., 5. ve 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında programın belirlediği değerlere ne şekilde yer verildiğini incelemiştir. Araştırmanın sonucunda MEB'e bağlı yayınevlerinde hazırlanan sosyal bilgiler ders kitapları ile özel yayınevleri tarafından basılan sosyal bilgiler ders kitapları karşılaştırıldığında, özel yayınevleri tarafından bastırılan ders kitaplarında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının belirlediği değerlere daha etkili bir şekilde yer verildiği görülmüştür (Topkaya 2011, iii).

Coşkun, çalışmasında sosyal bilgiler dersi aracılığıyla kazandırılmak istenen değerlerin öğrenci tarafından ne düzeyde edinildiğini belirlemeyi araştırmıştır. Öğrencilerin özellikle İstiklal Marşı'na saygı değerinde bu değerın savunucusu durumunda davranışlar sergiledikleri belirlenmiştir (Coşkun, 2011: 161).

2.6.1.2. Makaleler

Uzunöz, Aktepeve Köybaşı'nın çalışmalarında değer analizi yaklaşımıyla öğrencilere dürüstlük değerinin kazandırılması amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; öğrencilerin değer analizi yoluyla dürüstlük değerini kazandıkları tespit edilmiştir (Uzunöz, Aktepe ve Köybaşı, 2017; 3476-3477).

Gündüz ve Aktepe "Sınıf Öğretmenlerinin Değer Öğretimine Yönelik Zihin Haritaları" adlı çalışmalarında, değer öğretiminde önemli bir yeri olan sınıf öğretmenlerinin zihin haritalarını incelemeyi ve değer algılarını ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Araştırma, 2016-2017 yılında Isparta il merkezinde görev yapan 15 sınıf öğretmeni ile yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenler değer öğretimi adı altında verilmesi gereken çoğu değerın farkındadırlar. En çok ise dürüstlük değerini önemsemekle birlikte bu değerlere yönelik de farklı çağrışımlar oluşturmuşlardır (Gündüz ve Aktepe, 2017: 427-446).

Çelikkaya ve Seyhan sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının evrensel değerlere yönelik algılarını açıklamada kullandıkları metaforları tespit

etmek amacıyla yaptıkları çalışmanın çalışma grubunu çalışma grubunu 2016-2017 öğretim yılında Ahi Evran Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan 46'sı (%43,40) kadın ve 60'ı (%56,60) erkek olmak üzere 106 sosyal bilgiler öğretmen adayı ile Kırşehir il merkezinde görev yapan 40 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucunda en fazla dürüstlük ve sevgi değerleri (8) için en az ise sorumluluk değeri (2) için farklı metafor üretildiği ve her iki grupta da en çok dürüstlük değeri için metafor üretildiği tespit edilmiştir (Çelikkaya ve Seyhan, 2017: 65-87).

Topkaya, çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer aktarım yaklaşımları hakkındaki görüşlerini incelemiştir. Araştırma, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Kilis ilinde çalışan 19 sosyal bilgiler öğretmeni üzerinde yürütülmüştür. Çalışma nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması tekniği göz önüne alınarak yürütülmüştür. Çalışma sonunda elde edilen veriler doğrultusunda şu sonuçlara ulaşılmıştır: Değer aktarımını televizyonlarda yayın yapan programların olumsuz yönde etkilediği, değer aktarım yaklaşımları hakkında sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterli seviyede bilgi düzeyine sahip oldukları, değer aktarımında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sıklıkla model olma yaklaşımını kullandıkları ve ders kitaplarının ise değer açıklama yaklaşımı göz önüne alınarak hazırlandığına ulaşılmıştır (Topkaya, 2016, 637-652).

Genç, Tutkun ve Çoruk,yaptıkları çalışmada, ilk çocukluk döneminin değer eğitimindeki önemi göz önüne alınarak ilkokullarda görevli sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ile ilgili görüşlerini incelemiştir. Çalışma, 2013- 2014 öğretim yılında, Çanakkale'de 4 ilkokulda, toplam 20 sınıf öğretmenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma nitel bir durum çalışması olarak deşelenmiştir. Çalışmada, görüşmeler yoluyla toplanan verinin analiz edilmesinde betimsel analiz kullanılmıştır. Öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik görüşleri incelendiğinde, değerler eğitiminde ailenin önemini vurgulayan öğretmenler olduğu gibi değerler eğitiminde eğitim-öğretim sürecinin de etkili olduğunu ve değerler eğitiminin okuldaki eğitim-öğretimle bütünleştirilmesi gerektiğini ifade eden öğretmenler de bulunmaktadır. Öğretmenler, okullarda değerler eğitimi dersinin yer almasını önermişlerdir (Genç, Tutkun ve Çoruk, 2015, 374-397).

Neslitürk ve Çeliköz, araştırmalarıyla, aile ve öğretmen görüşleri doğrultusunda 5-6 yaş çocuklarının değer düzeylerini belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmek amacıyla öğretmen ve aile formları geliştirilmiştir. Formlar geliştirilirken literatür taraması yapılmış, alanda çalışan öğretmenler ve uzmanların görüşleri alınarak taslak formlar oluşturulmuştur. Cronbach Alpha Güvenirlik katsayısı öğretmen formu için .91; aile formunun .89 olarak bulunmuştur (Neslitürk ve Çeliköz, 2015, 19-42).

Güven, Kaya ve Akkuş, İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan sorumluluk, yardımseverlik ve adalet değerlerini benimseme düzeylerini incelemişlerdir. Betimsel tarama modelinde olan araştırma nitel bir yöntemle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Erzurum merkez ilçelerindeki 4 ilköğretim okulunda öğrenim gören toplam 135 ilköğretim 6. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin sorumluluk, yardımseverlik ve adalet değerleriyle ilgili örnek olaylardaki karakterlerin davranışlarını çoğunlukla olumsuz olarak değerlendirdikleri ve bu belirtilen değerleri yüksek seviyede benimsedikleri tespit edilmiştir (Güven, Kaya ve Akkuş, 2014, 1067-1083).

Çiftçi ve Eser Ünaldı, Türkiye genelinden seçilen 380 Coğrafya öğretmeni ile yapılan araştırmanın sonucunda; değerler eğitiminde güncellemeler yapılması gerektiğini vurgulamışlardır (Çiftçi ve Eser Ünaldı, 2014, 81-99).

Yiğit ve Tarman'ın çalışmalarında, Sosyal Bilgiler kitaplarında değerlerin öğretilmesi özel olarak kullanılan resimlerle görsel hale getirilmiş ve bu anlamda soyut bilginin somutlaştırılmasının amaçlandığı görülmüştür (Yiğit ve Tarman, 2013, 79-102).

Güven, çalışmasının sonucunda, öğretim programlarında öğrencilere kazandırılması hedeflenen bazı değerlere yer verildiği, ancak programlarda bu konuda bir standardın olmadığı ortaya çıkmıştır (Güven, 2013, 355-370).

Balcı ve Yanpar Yelken'in yapmış olduğu araştırma sonucunda öğretmenlerin sosyal bilgiler programında belirtilen değerlerin tümünü çok önemli buldukları ve bu değerlerden "adil olma", "barış", "dürüşlük" ve "duygu ve düşüncelere saygı"

değerlerinin ise önem derecesi açısından ilk sıralarda yer aldığı tespit edilmiştir (Balcı ve Yanpar Yelken, 2013, 195-213).

Karatekin, Gençtürk ve Kılıçoğlu'nun yaptığı araştırmadan elde edilen bulgulara göre tüm katılımcıların değer sıralamasında ilk üç arasında yer alan değerleri sırasıyla saygı, dürüstlük ve vatanseverliktir. Her üç grupta öne çıkan ortak değerlerin dürüstlük olduğu, öğrenci ve öğretmen adaylarının tercihlerinin birbirine daha çok benzerlik gösterdiği, öğretmenlerin ise sevgi, hoşgörü ve aile birliğine önem verme değerlerini öne çıkardıkları belirlenmiştir (Karatekin, Gençtürk ve Kılıçoğlu, 2013, 411-456).

Yaşar, Gültekin ve Gürdoğan Bayır, araştırmalarında, sınıf öğretmenlerinin bakış açısıyla küreselleşmenin değerler eğitimine yansımaları incelemiştir. Araştırma sonucunda sınıf öğretmenleri küreselleşmenin değerlere yansımalarına ilişkin olumsuz geleneklerin değişmesi, sosyal etkileşimin artması gibi olumlu görüşler belirtirken; bilgi kirliliğinin artması ve uyumun yanlış algılanması gibi olumsuz görüşler de belirtmişlerdir (Yaşar, Gültekin ve Gürdoğan Bayır, 339-369).

Keskin ve Öğretici, çalışmalarında, sosyal bilgiler dersinde “duyarlılık” değerinin etkinlikler yoluyla kazandırılmasını incelemiştir. Araştırma sonucunda, duyarlılık değerine ilişkin elde edilen verilere bakıldığında ön görüşme ile son görüşme sonuçlarında belirtilen söylem sayıları arasındaki büyük fark göze çarpmaktadır (Keskin ve Öğretici, 2013, 143-181).

Kurtdede Fidan'ın yaptığı araştırmada değerler eğitiminin tanımı sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi, sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminde kullanılan yaklaşım, strateji, yöntem ve teknikler, sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminde program, sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminde kaynaklar, sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi zorlaştıran etmenler, sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi kolaylaştıran etmenler, sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi ile kazandırılan önemli değerler temaları altında yorumlanmıştır (Kurtdede Fidan, 2013, 361-388).

Çelikkaya, Filoğlu ve Öktem, araştırmalarında, sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimine yönelik yapılabilecek olan uygulamaların öğretmenler tarafından

uygulanma düzeylerini incelemişlerdir. Araştırmanın örnekleme, seçkisiz örnekleme yöntemiyle saptanan 2011-2012 eğitim-öğretim Adana il ve ilçe merkezindeki 60 ilköğretim okulundaki 4 ve 5. sınıf öğretmeni (n=104) ile sosyal bilgiler öğretmeni (n=109) oluşturmuştur. Araştırmacılar tarafından geliştirilen 38 maddelik ve 5’li likerten oluşan ölçekten elde edilen veriler, yüzde, frekans, t-testi, ANOVA ve Pearson Korelasyonu analizleri ile analiz edilmiştir. (Çelikkaya, Filoğlu ve Öktem, 2013, 121-147).

Yılmaz’ın yaptığı araştırmanın sonucunda Öğretmen adaylarının 1. önem derecesinde “vatanseverlik” değerinin, 2. önem derecesinde “bağımsızlık” değerinin, 3. önem derecesinde “adil olma”, “aile birliğine önem verme” ve “sorumluluk” değerlerinin, 4. önem derecesinde “dürüstlük”, “hoşgörü” ve “yardımseverlik” değerlerinin, 5. önem derecesinde ise “vatanseverlik” değerinin ilk sırada bulunduğu görülmektedir (Yılmaz, 2013, 645-676).

Yiğittir ve Kaymakçı araştırmalarında, etkinliklerde en çok değer açıklaması yaklaşımının kullanıldığı ve en çok değer etkinliğinin de 7. sınıf düzeyinde bulunduğu tespit etmişlerdir (Yiğittir ve Kaymakçı, 2012, 49-73).

Yaşar ve Çengelci, araştırmalarında, ilköğretim beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminin nasıl gerçekleştirildiğini incelemişlerdir. Araştırma, yapılandırılmamış gözleme dayalı betimsel durum çalışması biçiminde desenlenmiştir. Araştırmada bütüncül tek durum deseni benimsenmiştir. 2008-2009 öğretim yılı bahar döneminde Eskişehir il merkezinde bir ilköğretim okulunda gerçekleştirilen araştırmaya beşinci sınıfta öğrenim gören 22 öğrenci ile sınıf öğretmeni katılmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları “öğretmen kişisel bilgi formu”, “öğrenci kişisel bilgi formu”, “yapılandırılmamış gözlem”, “video kayıtları”, “yarı yapılandırılmış görüşme” ve “araştırmacı günlüğü” biçimindedir. Araştırma verileri tümevarım analizi yoluyla çözümlenmiş, araştırma soruları doğrultusunda bulgular tanımlanarak yorumlanmıştır. Araştırma sonuçlarına dayalı olarak sosyal bilgiler dersinin değerler eğitiminde son derece önemli bir yere sahip olduğu; ancak sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin daha etkili biçimde gerçekleştirilebilmesi için okul, öğretmen, aile ve çevrenin işbirliğinde sorunların

giderilmesine yönelik çalışmalar yapılması gerektiği söylenebilir(Yaşar ve Çengelci, 2012, 1-23).

2.6.2. İlgili Uluslararası Araştırmalar

McCoy, (2011) araştırmasında, gençlerin sahip olduğu değerler ile okulların örgütsel değerleri arasındaki uyumsuzluğu tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, sosyoekonomik düzeyi düşük ve yoksul olan 12 siyah ve latin kökenli öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda okulların örgütsel değerlerine kentsel öğrencilerin daha kolay uyum sağladığı görülmüştür. Okulların örgütsel değerlerinin öğrenciler ile görüşülerek yapıldığı takdirde, öğrencilerin okul kültürünü kazanma ve motivasyon düzeylerinin artacağı belirtilmiştir.

Verley (2008), çalışmasında, fizik mezunu öğrencilerinin değerler eğitimi ile ilgili algılarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Likert tipi bir anket kullanıp, 132 öğrenciden topladığı verileri nicel yöntemleri kullanarak analiz etmiştir. Aynı zamanda nitel yöntemleri de kullandığı araştırma sonuçlarına göre fizik mezunu öğrencilerinin değerler eğitimine önem verdiklerini, değerler eğitiminin resmi eğitime yerleşmesi gerektiğini belirtmiştir.

Knafo (2003), ailedeki otoriterliğin çocukları değerler açısından nasıl etkilediğini tespit etmek amacıyla 82 otoriter, 252 de otoriter olmayan İsraili babalar ve çocukları üzerinde araştırma yapmıştır. Çalışmada, çocukları dini ve dini olmayan okullara devam eden dindar, geleneksel ve dindar olmayan 589 aile yer almıştır. Çalışmasında otoriter babaların çocuklarının güç değer türüne daha fazla önem verdikleri, evrensellik değer türüne daha az önem verdiklerini saptamıştır. Çocuklar güce yüksek derecede değer verdikçe ve bu durum babanın otoriter rolü ile birleştiğinde, çocuklarda zorba davranışların en üst dereceye çıktığı belirlenmiştir. Aynı zamanda kendi aile değerleri ile uyuşan okullarda eğitim alan çocukların bu değerleri öğrenmeleri ve benimsemeleri daha kolay olmakta olduğu tespit edilmiştir.

Lovat (2007), “Değerler Eğitimi”adlı araştırmasında, değerler eğitiminde öğretmenin rolünün önemli olduğunu tespit etmiştir. Değerler eğitiminde öğretmenin kişiliğinin, ilişkilerinin değerlerinin pedagoji bilgisinin önemine vurgu yapmıştır. Bu nedenle değerler eğitimi programı hazırlanırken öğretmenlerin merkezde tutulması gerektiğini belirtmiştir.

Witherspoon (2007) karakter eğitiminin uygulanmasındaki engelleri tespit etmek amacıyla yaptığı araştırmasında 125 öğretmen ve 53 okul yöneticisiyle görüşmüştür. Araştırmanın sonucunda karakter eğitiminin uygulanmasında eğitim eksikliğinin ve maddi kaynakların önemli birer engel olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanında zaman ve yetersizliğinin de karakter eğitimine olumsuz yansıdığını belirtmiştir.

Patella (2003), karakter eğitiminin öğrenci davranışları üzerine etkisini tespit etmek amacıyla yaptığı çalışmasını 19 öğrenciden oluşan deney grubu ve 22 öğrenciden oluşan kontrol grubuyla yürütmüştür. Deney grubuna verilen karakter eğitimin sonucunda, deney grubu öğrencilerinin davranışlarında, kontrol grubu öğrencilerinin davranışlarına göre olumluyönde değişiklikler olduğu tespit edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın yöntemi, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Yöntemi

İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde uygulanan değer eğitiminin öğrencilerin dürüstlük değerini kazanma düzeyine etkisinin incelendiği bu çalışmada, yöntem olarak nicel ve nitel araştırma veri toplama tekniklerinin birlikte kullanıldığı karma yöntem kullanılmıştır.¹

Karma yöntem ise, basit bir şekilde nitel ve nicel yöntemlerin birleştirilerek kullanılmasının aksine, güçlü yönlerinin bir araya getirerek, çalışmalarının güçlendirilmesidir. Geleneksel nitel ve nicel araştırmaların önemini farkında olarak, çoğunlukla en fazla bilgiyi veren, bütünsel, dengeli ve faydalı araştırma sonuçlarının elde edilmesini sağlayan üçüncü bir paradigma tercihi sunmaktadır (Johnson, Onwuegbuzie ve Turner 2007'den akt. Özden ve Levent, 2016: 112-133). Alan yazın incelendiğinde karma yöntem çalışan araştırmacıların farklı şekilde yaptıkları sınıflandırmalara rastlamak mümkündür. (Creswell, 2005; Creswell, & PlanoCalrk, 2011; Greene, Caracelli&Graham, 1989; Leech&Onwuegbuzie, 2009; Tashakkori&Teddlie, 1998), üç çeşitten bahseder: 1) Çeşitlemeli karma yöntem, 2) açıklayıcı karma yöntem, 3) keşfedici karma yöntem (Özden ve Durdu, 2016: 78).

¹Nicel araştırma yöntemi, pozitif bilim anlayışını temele alır ve realist felsefeye dayanır. Pozitif bilim felsefesine göre evrende bir düzen vardır. İnsan bu düzeni bulabilir, anlayabilir ve kontrol altına alabilir; çünkü beyinle evren aynı kökendir. Ayrıca bu düzen gözlenebilen, ölçülebilen ve somut gerçeklik üzerine kurulmuştur. Temelinde mantık ve matematik vardır. Veriler mantığa uygun olmalı ve matematik diline, sayıya çevrilebilmelidir (Sönmez ve Alacapınar, 2016: 40). Nitel araştırma yöntemi, çoklu öznel veri türleri ve kendi doğal ortamında belirli durumlardaki bireylerin incelenmesine dayanan yorumsamacı araştırma yaklaşımıdır (Denzin ve Lincoln 1994'den akt. Cristensen, Johnson ve Turner, 2015: 54).

Bu araştırmada karma yöntem desenlerinden açıklayıcı karma yöntem kullanılmıştır. Açıklayıcı karma yöntemde nicel ve nitel veriler iki aşamada ve sıralı olarak gerçekleşir. Araştırmacılar verileri bir arada toplayıp birleştirmek yerine, ilk olarak çalışmanın sorularına cevap vermede önceliği olan nicel verileri toplar ve analiz ederler. İkinci safhada ise bu verileri tamamlamak için nitel verileri toplayıp analiz ederler. Araştırmacılar nitel sonuçlarla başlangıçta elde edilen nicel veri sonuçlarını yorumlarlar. Eğitim çalışmalarında karma araştırma desenleri arasında en çok kullanılan olduğu söylenebilir (Creswell, 2012'den akt. Özden ve Durdu, 2016: 80).

Araştırmada karma yöntemin yanında, karma yöntemle beraber genellikle kullanılann test – son test kontrol gruplu deneme modeli de kullnılmıştır. Deneme modelleri, neden sonuç ilişkilerini belirlemeye çalışmak amacı ile doğrudan araştırmacının kontrolü altında, gözlenmek istenen verilerin retildeği araştırma modelleridir. Deneme modeli ile yapılan her araştırmada, mutlaka bir karşılaştırma vardır. Bu belli bir Şeyin kendi içindeki değişimleri ya da “Şey”ler arası ayrımların karşılaştırılması anlamında olabilir (Karasar, 2008, 88). n test-son test kontrol gruplu modelde, yansız atama ile oluşturulmuş iki grup bulunur. Bunlardan biri deney, öteki kontrol grubu olarak kullanılır. Bu gruplara deneysel işlem öncesinde n testler, deneysel işlem sonrasında ise son testler uygulanır (Karasar, 2008: 97).

Araştırmada değer eğitimi verilen sınıf deney grubu (N=19) olarak belirlenmiştir. Değer eğitimi verilmeyen sınıf ise kontrol grubu (N=23) olarak kullanılmış, değer eğitimi verilmemiştir. Her iki gruba da, nicel ve nitel veri elde etmek amacıyla, “dürüstlük leği”, “bilişsel düzey leği”, “duyuşsal düzey leği değer eğitimi uygulamasından önce ön test olarak, değer eğitiminden sonra da son test olarak uygulanmıştır.

Araştırmalarda desen önemlidir. Eğer araştırma projesinin desenine ciddi Şekilde önem verilmezse araştırmacı kendisini bir karmaşa içinde bulabilir. Catherine Hakim, araştırma projelerinin tasarımcılarını, mimarlara benzetir. Bu mimarlar, “ayrıntılı planı hayata geçirmeye yardımcı olmakla görevli arazi mühendisleri, inşaatçı ve diğer uzmanlar tarafından da yapılan işleri de kapsayacak sorumlulukları

yaparak deseni uygulamak için ardışık tüm işleri yönetmekten sorumludur.” (Hakim 2000’den akt. Colin, 2015: 5.)

3.2 Çalışma Grubu

Her araştırmanın kendine özgü evreni, belli değişkenlere, belli özelliklere göre sınıflandırılıp tanımlanır. Örneğin bir araştırmada evren, genel olarak “insanlar” olduğu halde, başka araştırmalarda, “belli yaştaki”, “belli cinsiyetteki”, “belli sosyo-ekonomik düzeydeki”, “belli yerleşim merkezindeki” ya da belirlenebilecek başka özellikteki insanlar evren olabilir. Evrenin sınırlandırılması ve tanımlanması, tümüyle araştırmacının amacı doğrultusunda ve onun isteğiyle olur (Fox’dan akt. Karaser, 2008: 325).

Örneklem belli bir evrenden, belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliği kabul edilen küçük kümedir. Örneklem üzerinde çalışmak, araştırmacıya, büyük zaman enerji ve para tasarrufu sağlar. Araştırmalar, çoğun, örneklem kümeler üzerinde yapılır ve alınan sonuçlar, ilgili evrenlerine genellenir (Karasar, 2008: 111).

Araştırmanın evrenini, Giresun genelindeki ortaokulların 5. sınıf öğrencileri oluşturmakta örnekleme ise Giresun ili Merkez ilçede bulunan Cumhuriyet Ortaokulu 5-A (N=23) ve 5-H (N=19) sınıf öğrencileridir. Cumhuriyet Ortaokulu öğrenci sayısı ve sosyo-ekonomik durumunun çeşitliliğinden dolayı araştırmaya uygun bir okul olduğundan dolayı, araştırmanın bu okulda yapılmasına karar verilmiştir.

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmanın deneysel niteliğinden dolayı bu araştırmada, çalışma grubundaki öğrencilerin çalışma sürecindeki durumlarının belirlenmesi amacıyla farklı ölçme araçları kullanılmıştır. Verilerin toplanmasında nicel ve nitel yaklaşımlar birlikte kullanılacaktır. Nicel veri toplama aracı olarak; dürüstlük ölçeği kullanılmıştır. Nitel veri toplamak için ise öğrencilerin bilişsel düzeyini ölçmek amacıyla kavram haritası ve duyuşsal özelliklerini ölçmek amacıyla

duyuşsalözelliklerini kapsayacak şekilde, açık uçlu ve ikilemli hikâyelerden oluşan sorular formu geliştirilmiştir (Ek-6).

3.3.1.Nicel Veri Toplama Aracı

Nicel veri toplama aracı olarak kullanılan dürüstlük ölçeği, Ersoy ve Doğan tarafından 7. sınıf öğrencilerinin dürüstlük değerini kazanma düzeylerini değerlendirmede kullanılabilmek amacıyla geliştirilmiştir (EK-4). Ölçek 5’li likert tipi ölçektir. Ersoy ve Doğan’ın çalışmalarının ilk aşamalarında alanyazın taraması yapılmış, dürüstlük değerini kazandırmayı hedefleyen 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitapları incelenmiştir. Buradan elde edilen bilgilerin yanı sıra öğretmen ve akademisyenlerden de görüş alınarak 69 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Ölçeğin görünüş ve kapsam geçerliği çalışmalarında 21 uzmandan görüş alınmış, uzmanların kalması yönünde görüş bildirdiği 48 madde uygulama formunda yer almıştır. Çalışmaya, İstanbul ili Kadıköy ilçesinde bulunan Faik Reşit Unat, Hüseyin Ayaz ve Mustafa Aykın ilköğretim okullarında 2011-2012 öğretim yılında öğrenimine devam eden 262 7. sınıf öğrencisi katılmıştır. Veri analizinde SPSS programı kullanılmıştır. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri 0.80’den büyük olduğu ve Bartlett testi anlamlı çıktığı için ölçeğin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analiziyle test edilmiştir. Yapılan faktör analizinde toplam varyansın %41.302’sini açıklayan, dışsal dürüstlük ve içsel dürüstlük olarak isimlendirilen iki faktörlü, 27 maddelik bir dürüstlük ölçeğine ulaşılmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha değerleri, ölçek bütünü için .877, alt boyutlar için .870 ve .892 olarak bulunmuştur. Değerlerin yüksek olması, ölçek bütününe ve alt boyutlarının tutarlı ve güvenilir olduğunu ve dolayısıyla bu ölçeğin 7. sınıf öğrencilerinin dürüstlük değerini kazanma düzeylerini değerlendirmede kullanılabileceğini göstermektedir (Ersoy ve Doğan, 2014: 265).

3.3.2. Nitel Veri Toplama Araçları

Araştırmada nitel veriler elde etmek amacıyla öğrencilerin bilişsel düzeylerinin ölçüldüğu kavram haritası hazırlanmıştır (EK-5). Kavram haritaları Novak tarafından ileri sürülen, öğrenilecek kavramların ve kavramları arası

ilişkilerin görselleştirildiği bir şemadır. Kavram haritaları tek bir kavramın aynı kategorideki diğer kavramlarla ilişkisini belirten somut grafiklerdir (Avcı, 2007:233). Bununla beraber, kavram haritaları öğrencilerin özellikle kavramsal anlamalarını değerlendirmek amacıyla da kullanılabilir (Novak'dan akt. Kaya: 2003). Öğrencilerin öğretim öncesi hazırladıkları kavram haritalarının değerlendirilmesi, mevcut kavramlarını nasıl ilişkilendirdiğini ve öğretim sonrası hazırladıkları kavram haritaları da özellikle derse ilişkin başarılarını belirlemede kullanılabilir. Bunun için, öğretmen ve öğrencilerin bir kavram haritasının hangi öğelerden oluştuğunu, hangi yaklaşımlara göre hazırlanabileceğini ve değerlendirme kriterlerini bilmeleri gerekir (Kaya, 2003: 265-271).

Öğrenciler,

- Öğretmenleri tarafından sağlanan kavram adlarını kullanarak,
- İskeleti oluşturulmuş bir kavram haritasını kullanarak,
- Kitap veya bir metinde bulunan kavram sözcüklerini kullanarak,
- İki veya üç kişiden oluşan bir grupta tartışılarak ve yardımlaşarak,
- Kısmen oluşturulmuş bir kavram haritasını tamamlayarak,

• Herhangi bir kaynağa bağlı olmadan kendi bireysel bilgilerini kullanarak farklı yaklaşımlar içerisinde kavram haritalarını oluşturabilirler (Ebenezzer ve Haggerty 1999'den akt. Kaya, 2003).

Araştırmada, uygulamaya katılan öğrenciler, araştırmacı tarafından iskeleti oluşturulmuş bir kavram haritasını kullanmışlardır.

Diğer nitel veri toplama aracı, araştırmacı tarafından geliştirilen duyuşsal ölçektir (EK-6). Kohlberg'inahlâki ikilem yaklaşımına göre öğrencileri ahlâki anlamda ikilemde bırakacak şekilde hazırlanan duyuşsal ölçek günlük hayatta karşılaşılabilecek düzeyde basit hikâyelerden oluşmaktadır. Her hikayenin içinde öğrencilerin dürüstlük değerini ne kadar benimsediklerini tespit edebilmek amacıyla 3 adet soru bulunmaktadır.

Kohlberg, araştırmasında bireylerin hangi durumlarda nasıl davrandıklarına değil, kendilerine verilen ahlâki ikilemlere verdikleri tepkilerine bakarak değerlendirmiştir. Bireylerde ikilemler oluşturarak, yönelttiği doğru cevabı olmayan, ikilemlere verilen cevaplardan hareket ederek; ahlâki yargıların bilişsel gelişim aşamaları ve yaşa göre değiştiğini göstermeye çalışmıştır. Elde ettiği verileri kullanarak da, ahlâki yargının üç düzey ve her düzeyi iki aşamaya ayırarak geliştiğini ortaya koymaya çalışmıştır (Öztürk ve Akbaba, 2010: 129). Bu aşamalar 6 aşamadan oluşur. Gelenek öncesi düzey : 1. Aşama : itaat ve ceza eğilimi, 2. Aşama : saf çıkarıcılık eğilimi. Geleneksel düzey : 3. Aşama : iyi çocuk eğilimi, 4. Aşama: kanun ve düzen eğilimi. Gelenek sonrası düzey : 5. Aşama : toplumsal sözleşme eğilimi. 6. Aşama :Evrensel ahlâk eğilimi (Sprinthall ve Sprinthall, 1990: 176).Kohlberg (1985) “çocukların, varsayımsal ahlaki ikilemleri tartışması” yaklaşımına dayanarak yaptığı çalışmanın sonunda, çocukların çoğunda üçte birlik bir aşama değişikliği olduğu yani bir aşama yukarı tırmandığını belirtmiştir (Tahiroğlu, 2011: 108).

Araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen duyuşsal düzey ölçeği, uzmanların görüşüne sunulup ve uzmanlar tarafından incelendikten sonra verilen öneriler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Dürüstlük değer eğitimi verilecek okula benzer nitelikteki bir ortaokulda uygulanıp geçerliliği ve güvenirliliği test edilmiştir.

Araştırmalarda yüz yüze görüşmeler yoluyla ayrıntılı ve derinlemesine bilgi toplama, gözlemler yoluyla doğrudan ve olayın gerçekleştiği doğal ortam içinde bilgi toplama, uzun süreli bilgi toplama ve elde edilen bulguların teyit edilmesi için alana geri gidebilme ve ek bilgi toplama olanağının olması nitel araştırmada geçerliliği oluşturmayı sağlayan önemli özelliklerdendir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 270).

3.4.Verilerin Toplanması

Araştırmanın ön test verileri 08 Mart 2017 tarihinde, son test verileri ise 17 Mayıs 2017 tarihinde toplanmıştır. Görüşmelere başlanmadan önce Giresun İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli izinler alınmıştır (EK-1).

Araştırmada nicel veri toplama aracı olarak kullanılan “Dürüstlük Ölçeği” deney-kontrol grubunda yer alan öğrencilere ön test- son test olarak uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan “Duyuşsal Düzey Ölçeği” sorularının uzun olması ve okuma hızının dikkate alınması gibi nedenlerden dolayı, cevaplandırılma süresinin birer oturum hâlinde gerçekleştirilmesine, her oturumun da birer ders saati 40 dk. olmasına karar verilmiştir.

Ayrıca “Bilişsel Düzey Ölçeğinin” cevaplandırılma süresine ise 20 dk. olarak karar verilmiştir. Öğrencilerin ölçekleri nasıl cevaplandıracakları ve elde edilen bilgilerin ne işe yarayacağı konusunda, öğrenciler cevaplamaya başlamadan önce bilgilendirilmiştir. Hiçbir öğrenciye ek süre verilmemiştir.

Araştırma ilk önce iki adet ortaokul 7. sınıfta uygulanmıştır. 5’li likert tipi olarak hazırlanan, geçerliliği ve güvenilirliği daha önceden test edilmiş olan “dürüstlük ölçeği”ne öğrencilerin içten cevap vermedikleri, katılımcı öğrencilerin branş öğretmenleri tarafından tespit edilmiştir. Ölçeğin uygulandığı okulun rehber öğretmeni, bu durumun ölçekte öğrencilerin adının soyadının yazılı olduğundan kaynaklandığını belirtmiştir. Rehber öğretmenin önerisi üzerine ölçekteki ad-soyad bölümü kaldırılarak ve ölçeğe daha içten cevaplar verebilecek oldukları tahmin edilen 5. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Okuldaki 5. sınıf öğrencilerinin de ölçeğe içten cevap vermedikleri rehber öğretmen ve branş öğretmenleri tarafından tespit edildiğinden ölçeğin başka bir ortaokulda uygulanmasına karar verilmiştir.

Başka bir ortaokulun 8 adet 5. sınıfındaki öğrencilere uygulanan ölçeğin t testi sonuçlarına göre en düşük puanı alan iki sınıftan birisinin deney grubu diğerinin kontrol grubu olmasına karar verilmiştir.

Araştırmaya başlamadan önce araştırmada veri toplama aracı olarak kullanmak üzere “Veli Görüşme Formu” ve “Öğretmen Görüşme Formu” hazırlanmıştır. Bu formlar araştırmada ön test olarak kullanılmak istenmiştir. Fakat öğretmenlerin ve özellikle velilerin araştırmaya içten cevaplar vermedikleri tespit edilmiştir. Araştırmanın etkililiğini incelemek amacıyla araştırmadan sonra son test olarak kullanılmak istenen “Veli Görüşme Formu” ve “Öğretmen Görüşme Formu” velilerin katılmak istememesi nedeniyle araştırmada kullanılamamıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmanın nicel ve nitel verilerinin analizinde aşağıdaki yöntemler kullanılmıştır.

3.5.1. Nicel Verilerin Analizi

Araştırmanın amacı doğrultusunda nicel verileri analiz etmek için parametrik testler kullanılmıştır. Veriler analiz edilmeden önce, parametrik testler için gerekli varsayımların karşılanıp karşılanmadığı kontrol edilmiştir. Bunun için gruptan elde edilen “Dürüstlük Ölçeği” ön test ve son test verilerinin gruplara göre normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri kullanılarak incelenmiştir. Bu aşamadan sonra, parametrik testler (bağımsız örneklem t testi ve bağımlı örneklem t testi) kullanılarak analizlerin gerçekleştirilmesine karar verilmiştir.

Bağımsız örneklem t testi iki farklı örneklem grubunun ortalamalarını karşılaştırır. Gruplar arasında kesinlikle ortak üye olmamalıdır. Bağımlı örneklem t testinde ise ortalamalar aynı örneklem grubu üzerinde karşılaştırılır (Kalaycı, 2008: 76).

Ersoy ile Doğan tarafından hazırlanan ve 27 maddeden oluşan “Dürüstlük Ölçeği”nin sonuçlarını araştırmanın amaçları doğrultusunda deney ve kontrol gruplarının ön test ile son test sonuçlarını karşılaştırırken bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır. Ön test ve son test sonuçlarını deney grupları ile kontrol grupları arasında karşılaştırırken ise bağımlı örneklem t testi kullanılmıştır. Yapılan t testi analizi sonucunda gruplar arası anlamlı farklılık olup olmadığını anlamak için p değerine bakılmıştır. Gruplar arasında $p < 0,05$ önem düzeyinde anlamlı farklılık olup olmadığına bakılarak, hangi grubun lehine anlamlı farklılık olduğu yorumlanmıştır.

3.5.2. Nitel Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan nitel verilerin analizinde bilişsel ölçek için içerik analizi yaklaşımı duyuşsal ölçek için betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır.

Öğrencilerin bilişsel ölçeğe verdikleri cevaplar, içerik analizi yaklaşımı ile Özden ve Durdu'nun belirttikleri gibi analiz edilmiştir. Özden ve Durdu (2016:130)'ya göre yapılan analiz, analizin derinliğine göre alt kategori, kategori veya üst kategori gibi boyutlara ayrılır. Alt kategorilerin, kategorilerin veya üst kategorilerin hiyerarşik bir şekilde bir araya getirilip tanımlandığı listeye kodlama şeması adı verilir.

Bu araştırmada, verilerden çıkarılan kavramlara göre kodlama yapılmıştır. Araştırmada bilişsel ölçek analiz edilirken, içerik analizi yöntemine uygun olarak öğrencilerin verdikleri cevaplar, önce verilerin kodlanması aşamasında “dürüst olan davranışlar” ve “dürüst olmayan davranışlar” şeklinde kategorilere ayrılarak kodlanmıştır. Kodlama işlemi Straus ve Corbin (1990'dan akt. Yıldırım ve Şimşek 2016: 244)'in kodlama biçimlerinden, “verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama” biçiminde yapılmıştır. Sonra, kodlanan bilgiler temaların bulunması aşamasında, bir önceki aşama olan verilerin kodlanması aşamasında ortaya çıkan benzerlik ve farklılıklar saptanmıştır. Kodların ve temaların düzenlenmesi aşamasında bulguları ilk elden okuyucuya sunmak ve yorumlamada kolaylık elde etmek amacıyla frekans ve yüzde tablolarından yararlanılmıştır.

Duyuşsal ölçek analiz edilirken betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırmacı, öğrencilerle gerçekleştirdiği görüşmeleri tamamlamış ve betimsel analizin aşamalarına uygun olarak verileri çözümlenmiştir.

Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma: Bu aşamada, her öğrenci için ayrı görüşme formu kullanılarak, görüşmeler sırasında elde edilen verilerin tümü tek tek değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda verilerin nasıl sunulacağı belirlenmiştir. Araştırmanın amaçlarından yola çıkılarak veri analizi için çerçeve oluşturulmuştur. Oluşturulan çerçeve nitel ölçek sorularına uygun olarak Kohlberg'inahlâki ikilem kuramının düzeylerini kapsamaktadır.

Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi: Görüşme soruları, eğitim psikoloğu uzmanlara danışılarak tek tek incelenmiştir. Öğrencilerin verdikleri cevaplar, Kohlberg'inahlâki ikilem kuramına göre oluşturulan çerçeveye anlamlı ve sistemli bir biçimde seçilip düzenlenmiştir.

Bulguların tanımlanması :Düzenlenen veriler tanımlanmış ve öğrencilerin verdikleri cevaplardan doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Verilerin kolay anlaşılabilir ve okunabilir olmasına özen gösterilmiştir.

Bulguların yorumlanması :Veriler ön test- son test ve deney-kontrol grupları arasında karşılaştırılarak deneysel eğitimin etkililiği konusunda yorumlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 240).

Ayrıca, araştırmada geçerliliği sağlamak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda geliştirilen alt problemleri çözmek için gerçekleştirilen analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Analiz sonuçları tablolar halinde özetlenmiş ve açıklanmıştır.

4.1. Araştırmanın Nicel Bölümü İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın amacı doğrultusunda nicel verileri analiz etmek için parametrik testler kullanılmıştır. Veriler analiz edilmeden önce, parametrik testler için gerekli varsayımların karşılanıp karşılanmadığı kontrol edilmiştir. Bunun için gruptan elde edilen Dürüstlük Ölçeği ön test ve son test verilerinin gruplara göre normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri kullanılarak incelenmiştir. Test sonuçları SPSS uzmanı tarafından kontrol edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre veriler gruplara göre normal dağılım göstermektedir (Tablo 1). Bu aşamadan sonra, parametrik testler (bağımsız örneklem t testi ve bağımlı örneklem t testi) kullanılarak analizlerin gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. Bağımsız iki örnek t testi (independent samples t test) iki farklı örneklem grubunun ortalamalarını karşılaştırır. İki grubun üyeleri birbirinden ayrıdır. Gruplar arasında kesinlikle ortak üye olmamalıdır. Bağımlı iki örnek testinde (paired samples t test) de yine ortalamaları karşılaştırmaktayız. Ancak burada iki ayrı örneklem grubu yoktur. Aynı örneklem grubu üzerinde analizler yapılır (Kalaycı, 2008: 77).

Tablo 1. Normallik Testi Sonuçları

Değişken	Grup	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
		Değer	sd	p	Değer	sd	p
Dürüstlük ölçeği ön test	Deney	,148	19	,200	,958	19	,538
	Kontrol	,079	23	,200	,976	23	,822
Dürüstlük ölçeği son test	Deney	,109	19	,200	,978	19	,919
	Kontrol	,108	23	,200	,972	23	,728

4.1.1. Deney Grubu ile Kontrol Grubunun Dürüstlük Ölçeği Ön Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemi “Deney grubu ile kontrol grubunun dürüstlük ölçeği ön test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” şeklindedir. Bu alt probleme cevap bulmak için gruplarda yer alan öğrencilerin dürüstlük ölçeğinden almış oldukları ön test puan ortalamaları, bağımsız örneklem t testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

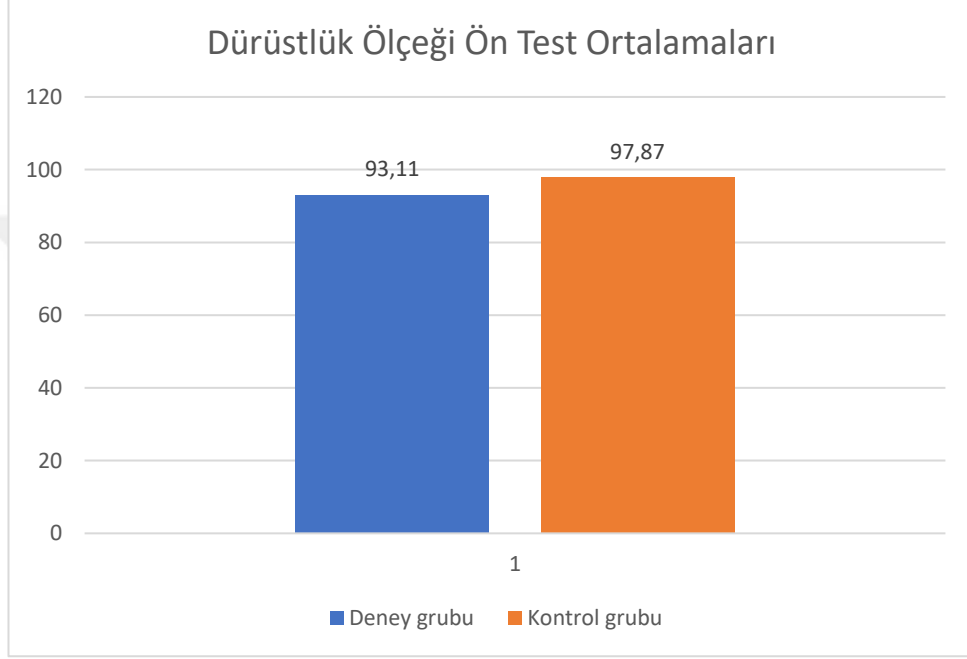
Tablo 2. Deney Grubu ile Kontrol Grubu Dürüstlük Ölçeği Ön Test Sonuçlarının Karşılaştırılması

Test	Grup	N	X	Ss	t	sd	p
Dürüstlük ölçeği ön test	Deney	19	93,11	9,94	-1,54	40	,13
	Kontrol	23	97,87	9,96			

Tablo 2’de görüldüğü üzere, dürüstlük ölçeği ön test puan ortalamaları gruplara göre anlamlı bir fark göstermemektedir ($t=-1,54$; $sd=40$; $p>0,05$). Deney grubu ile kontrol grubu dürüstlük ölçeği ön test puan ortalamaları birbirine oldukça yakın değerler almıştır. Elde edilen sonuçlar, deneysel işlem öncesinde, deney ile kontrol grubunda yer alan öğrencilerin dürüstlük değerine yönelik algılarının benzer düzeyde olduğunu işaret etmiştir. Deney grubu ile kontrol grubu öğrencilerinin

puanlarının, deneysel işlem öncesinde birbirine yakın çıkması, deney grubuna uygulanacak olan değer eğitiminin etkililiğini göstermesi açısından önemlidir.

Grafik.1 Deney Grubu ile Kontrol Grubunun Dürüstlük Ölçeği Ön Test Ortalamalarının Karşılaştırılması

Tablo 2.deki verilerden elde edilerek çizilen Grafik 1.de de görüldüğü gibi deney grubu ile kontrol grubunun dürüstlük ölçeği ön test puan ortalamaları birbirine oldukça yakın değerlerdir.

4.1.2. Deney Grubu ile Kontrol Grubunun Dürüstlük Ölçeği Son Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorumlar

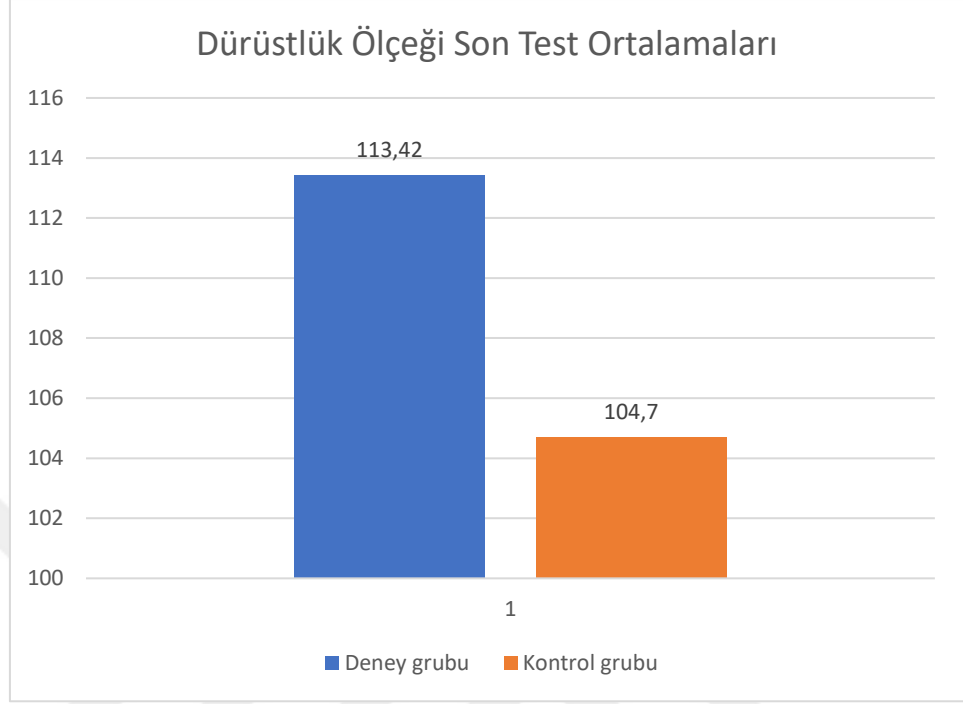
Araştırmanın ikinci alt problemi “Deney grubu ile kontrol grubunun dürüstlük ölçeği son test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” Şeklinde dir. Bu alt probleme cevap bulmak için grupta yer alan öğrencilerin dürüstlük ölçeğinden almış oldukları son test puan ortalamaları, bağımsız örneklem t testi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3. Deney Grubu ile Kontrol Grubu Dürüstlük Ölçeği Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması

Test	Grup	N	X	Ss	t	sd	p
Dürüstlük ölçeği son test	Deney	19	113,42	7,57	2,18	40	,03
	Kontrol	23	104,70	15,95			

Tablo 3'e göre, dürüstlük ölçeği son test puan ortalamaları gruplara göre anlamlı bir fark göstermektedir ($t=2,18$; $sd=40$; $p<0,05$). Deney gurubunun dürüstlük ölçeği son test puan ortalamaları ($X=113,42$), kontrol gurubundan ($X=104,70$) anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar, deney grubunda gerçekleştirilen etkinliklerin kontrol gurubunda gerçekleştirilen geleneksel etkinliklere göre öğrencilerin dürüstlük değeri algılarını geliştirmede daha etkili olduğunu göstermiştir. Araştırmada elde edilen bu sonuç daha önce değer eğitimi üzerine yapılan araştırmalarla da desteklenmektedir. Dilmaç (1999)'ın araştırmasında "İnsani Değerler Eğitimi" programının, programa katılan öğrencilerin ahlâki olgunluk düzeyinin geliştirdiğini belirtmiştir. Dilmaç deney grubuna vermiş olduğu üç aylık "İnsani Değerler Eğitimi" programının sonucunda deney ile kontrol grubu öğrencilerinin son test ölçümleri arasında deney grubu lehine anlamlı farklılık tespit etmiştir. İşcan (2007)'ın araştırmasında da değerler eğitimi programının uygulandığı grupta yer alan öğrencilerin bilişsel davranışlara ilişkin puanları, değerler eğitimi programı uygulanmayan grubun puanlarından anlamlı düzeyde fazla çıktığını ortaya koymuştur.

Grafik 2. Deney Grubu ile Kontrol Grubunun Dürüstlük Ölçeği Son Test Ortalamalarının Karşılaştırılması

Tablo 3.deki verilerden elde edilerek çizilen grafik 2.de de görüldüğü gibi deney grubu ile kontrol grubunun dürüstlük ölçeği son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

4.1.3. Deney Grubunun Dürüstlük Ölçeği Ön Test ile Son Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorumlar

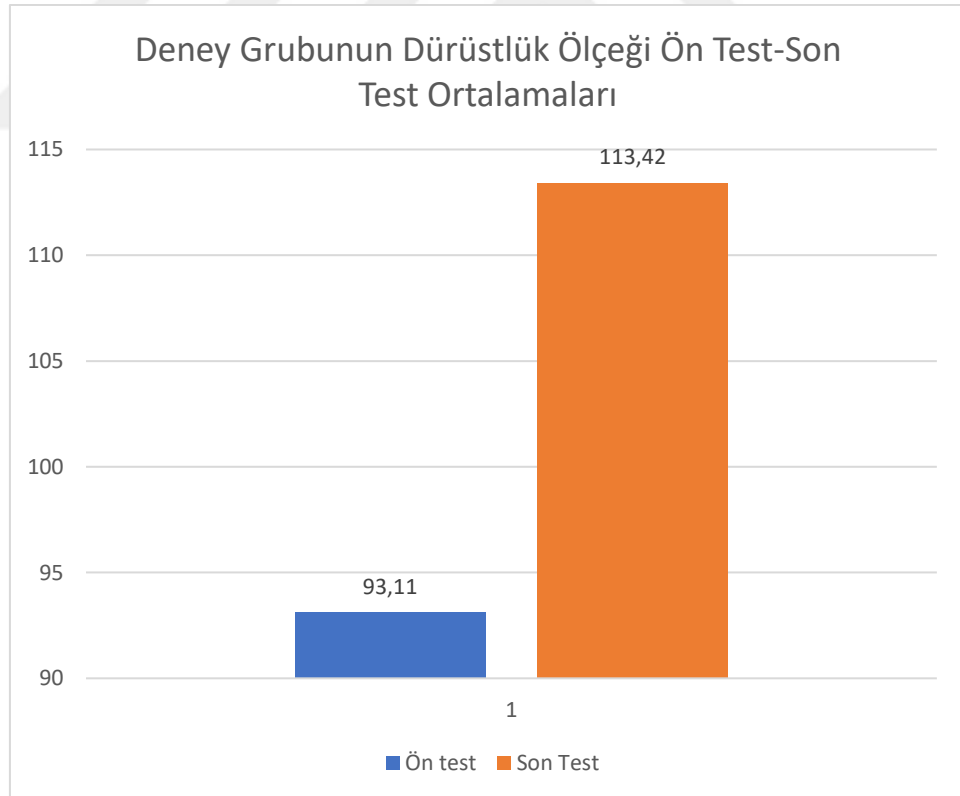
Araştırmanın bir diğer alt problemi “Deney grubunun dürüstlük ölçeği ön test ile son test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” şeklindedir. Bu alt probleme cevap bulmak için deney gurubu öğrencilerin dürüstlük ölçeğinden almış oldukları ön test ile son test puan ortalamaları, bağımlı örneklem t testi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4. Deney Grubunun Dürüstlük Ölçeği Ön Test Sonuçları ile Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması

Grup	Test	N	X	Ss	t	sd	p
Deney Grubu	Dürüstlük ölçeği ön test	19	93,11	9,94	-9,84	18	,00
	Dürüstlük ölçeği son test	19	113,42	7,57			

Tablo 4'e göre, deney grubunun dürüstlük ölçeği ön test ile son test sonuçları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($t=-9,84$; $sd=18$; $p<0,05$). Deney grubu öğrencilerinin son test puan ortalamaları, ön test puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu sonuç, deney grubunda gerçekleştirilen etkinliklerin öğrencilerin dürüstlük değeri algılarını geliştirmede etkili olduğunu göstermiştir.

Grafik3. Deney Grubunun Dürüstlük Ölçeği Ön Test ile Son Test Ortalamalarının Karşılaştırılması

Tablo 4.deki verilerden elde edilerek hazırlanan grafik 3.de de görüldüğü gibi deney grubunun dürüstlük ölçeği ön test puan ortalamaları ile son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

4.1.4. Kontrol Grubunun Dürüstlük Ölçeği Ön Test ile Son Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorumlar

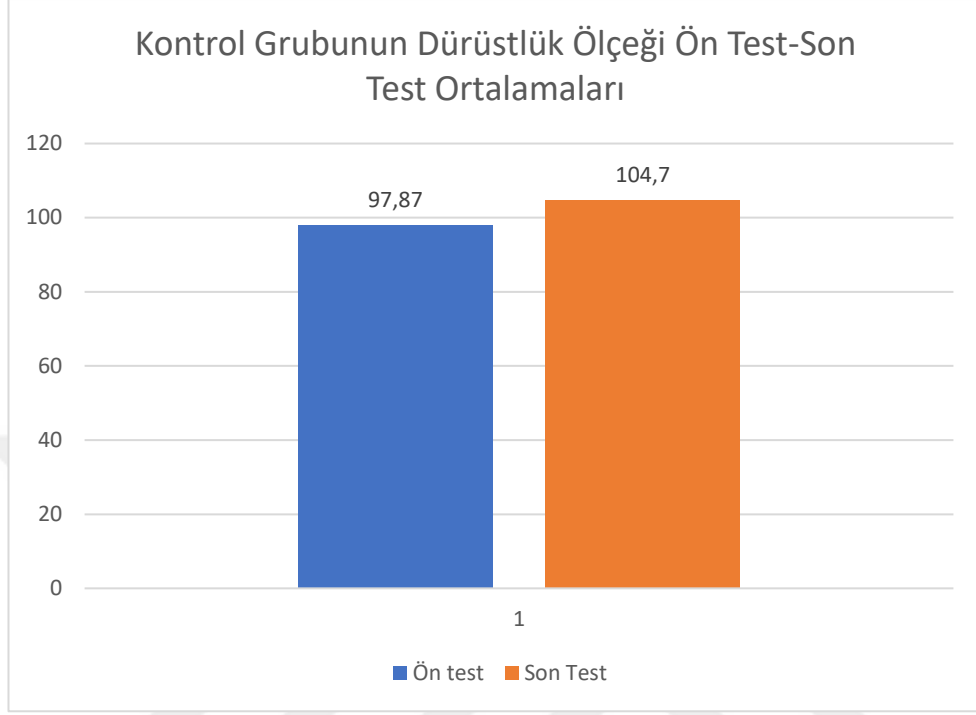
Araştırmanın bir diğer alt problemi “Kontrol grubunun dürüstlük ölçeği ön test ile son test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” Şeklindedir. Bu alt probleme cevap bulmak için kontrol gurubu öğrencilerin dürüstlük ölçeğinden almış oldukları ön test ile son test puan ortalamaları, bağımlı örneklem t testi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5. Kontrol Grubunun Dürüstlük Ölçeği Ön Test ile Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması

Grup	Test	N	X	Ss	t	sd	p
Kontrol Grubu	Dürüstlük ölçeği ön test	23	97,87	9,96	-1,70	22	,10
	Dürüstlük ölçeği son test	23	104,70	15,95			

Tablo 5’e göre, kontrol grubunun dürüstlük ölçeği ön test ile son test sonuçları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($t=-1,70$; $sd=22$; $p>0,05$). Bu sonuç, kontrol gurubunda gerçekleştirilen geleneksel etkinliklerin öğrencilerin dürüstlük değeri algılarını geliştirmede etkili olmadığını göstermiştir.

Grafik 4. Kontrol Grubunun Dürüstlük Ölçeği Ön Test ile Son Test Ortalamalarının Karşılaştırılması

Tablo 5.deki verilerden elde edilerek çizilen grafik 4.de de görüldüğü gibi kontrol grubunun dürüstlük ölçeği ön test puan ortalamaları ile son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

4.2. Araştırmanın Nitel Bölümü İle İlgili Bulgular

Bu bölümde, araştırmanın amacına yönelik olarak araştırmada kullanılan “Bilişsel Ölçek” ve “Duyuşsal Ölçek”ten elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi teknikleri kullanılarak yorumlanmıştır.

4.2.1. Bilişsel Ölçekten Elde Edilen Verilere Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, araştırmada deney grubu ile kontrol grubunu oluşturan öğrencilerin deneysel çalışma ve sonrasında dürüstlük değerine yönelik bilişsel algı

düzeylerini tespit etmek amacıyla kullanılan kavram haritasından elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

4.2.1.1. Deney Grubu İle Kontrol Grubunun Bilişsel Ölçek Ön Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bir diğer alt problemi “Deney ile kontrol grubunun deneysel işlem öncesi dürüstlük değeri açısından bilişsel algıları nasıldır?” şeklindedir. Bu alt probleme cevap bulmak içindeneyysel işlem öncesi, gruplarda bulunan öğrencilerin bilişsel ölçek olarak kullanılan kavram haritasına yazdıklarının içerik analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar tablo 6 ve grafik 5’de yer almaktadır.

Tablo 6. Deney Grubu İle Kontrol Grubunun Bilişsel Ölçek Ön Test Sonuçlarının Karşılaştırılması

Deney grubu ön test dürüstlük deyince akla gelen davranışlar	f	%	Kontrol grubu ön test dürüstlük deyince akla gelen davranışlar	f	%
yalan söylememek	15	33,3	yalan söylememek	22	28,8
eşyalarımızı paylaşmak	4	8,88	saygılı olmak	8	10,5
özür dilemek	4	8,88	yaşlılara yardım etmek	5	6,55
doğru söylemek	3	6,66	hoşgörülü olmak	4	5,24
ödev yapmak	3	6,66	dürüst olmak	3	3,93
hoşgörülü olmak	2	4,44	yardım etmek	3	3,93
uslu durmak	2	4,44	verdiğim sözü tutmak	3	3,93
iyi davranmak	2	4,44	hile yapmamak	2	2,62
kavgaetmemek	2	4,44	teşekkür etmek	1	1,31
rica etmek	1	2,22	cömertçe davranmak	1	1,31
izin istemek	1	2,22	söz verip yapmak	1	1,31
okula gelmek	1	2,22	anneme yardım etmek	1	1,31
arkadaşlarımı üzmemek	1	2,22	iyi davranmak	1	1,31
teşekkür etmek	1	2,22	kavga etmemek	1	1,31
anneye babaya kötü davranmamak	1	2,22	babama yardım etmek	1	1,31
arkadaşı dövmemek	1	2,22	arkadaşlarımızla kavga etmemek	1	1,31
büyüklerimize yardım etmek	1	2,22	kardeşime yardım etmek	1	1,31
TOPLAM	45	100	inandığımız insanın dediğine dürüstçe cevap vermek	1	1,31
			sevmediğimiz insana seni sevmiyorum dememek	1	1,31
			anne ve babaya iyi davranmak	1	1,31
			paylaşmak	1	1,31
			bir şey aldığımızda izin istemek	1	1,31
			iyilik yapmak	1	1,31
			bahane uydurmamak	1	1,31

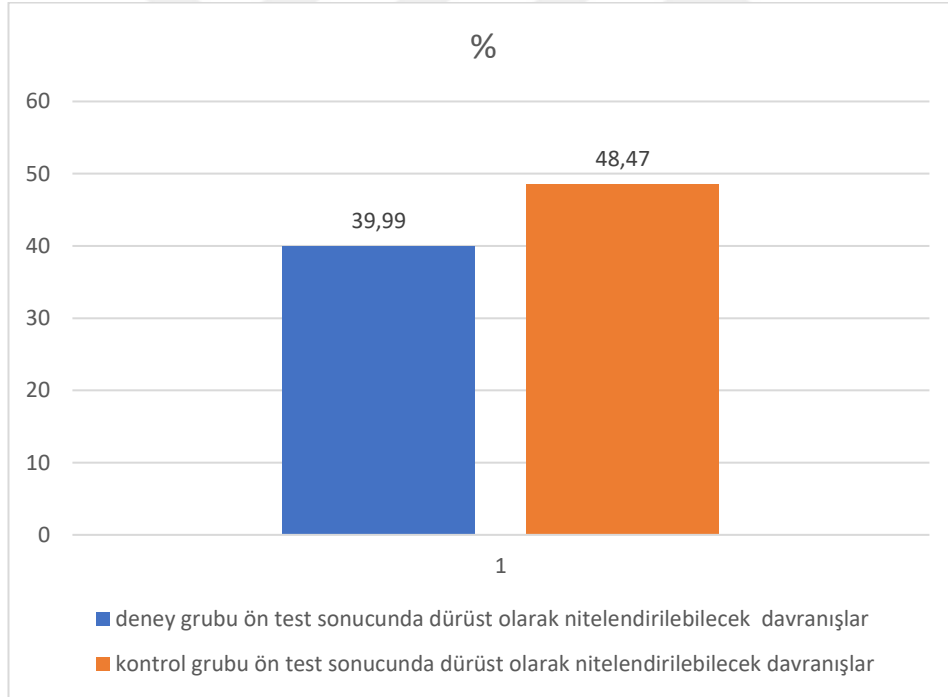
başkasının eşyasını izinsiz kullanmamak	1	1,31
akıllı olmak	1	1,31
emanet edilen eşyayı korumak	1	1,31
zorbalık yapmamak	1	1,31
sevgini belli etmek	1	1,31
kötü söz söylememek	1	1,31
kaba olmamak	1	1,31
iyi söz söylemek	1	1,31
arkadaşının yanında olmak	1	1,31
doğruyu söylemek	1	1,31
TOPLAM	76	100

Tablo 6. da görüldüğü gibi deneysel işlem öncesi, gerek deney grubunun gerekse kontrol grubunun dürüstlük değeri açısından bilişsel algıları oldukça zayıftır. Deney grubunun toplam frekans sayısı 45’dir. Fakat “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirtilen davranışların büyük çoğunluğu dürüst davranışlar olarak nitelendirilemez. Bunlar ;“eşyalarımızı paylaşmak, özür dilemek, hoşgörülü olmak, ödev yapmak, uslu durmak, arkadaşlarımı üzmemek, teşekkür etmek, rica etmek, izin istemek, okula gelmek, iyi davranmak, kavga etmemek, anneye babaya kötü davranmamak, arkadaşı dövmemek, büyüklerimize yardım etmek.”Tablo 6 incelendiğinde bu davranışların toplam davranışlar içindeki oranının % 59,94 olduğu görülmektedir. Deney grubunun “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirttikleri davranışlar içinde dürüst davranışlar olarak nitelendirilebilecek davranışlar ise sadece “yalan söylememek ve doğru söylemek” olarak görülmektedir. Bu iki davranışın toplam davranışlar içindeki oranı ise % 39,99’dur.

Kontrol grubunun “dürüstlük deyince aklınıza gelen davranışlar” olarak belirttikleri davranışların toplam frekans sayısı 76 olmasına rağmen bu davranışların çoğunluğu dürüst davranışları olarak nitelendirilemez. Bunlar “iyilik yapmak, cömertçe davranmak, saygılı olmak, yaşlılara yardım etmek, anneme yardım etmek, babama yardım etmek, hoşgörülü olmak, kardeşime yardım etmek, sevmediğimiz insana seni sevmiyorum dememek, anne ve babaya iyi davranmak, yardım etmek, kavga etmemek, teşekkür etmek, iyi davranmak, paylaşmak, arkadaşlarımızla kavga etmemek, akıllı olmak, zorbalık yapmamak, sevgini belli etmek, kötü söz

söylememek, kaba olmamak, iyi söz söylemek, arkadaşımın yanında olmak”tır. Tablo 6 incelendiğinde bu davranışların toplam davranışlar içindeki oranının % 51,09 olduğu görülmektedir. Kontrol grubunun “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirttikleri davranışlar içinde dürüst davranışlar olarak nitelendirilebilecek davranışlar ise “yalan söylememek, doğru söylemek, söz verip yapmak, dürüst olmak, inandığımız insanın dediğine dürüstçe cevap vermek, bir şey aldığımızda izin istemek, verdiğimiz sözü tutmak, bahane uydurmamak, başkasının eşyasını izinsiz kullanmamak, hile yapmamak, emanet edilen eşyayı korumak” olarak görülmektedir. Bu davranışların toplam davranışlar içindeki oranı ise % 48,47’dir.

Grafik 5. Deney Grubu İle Kontrol Grubunun Bilişsel Ölçek Ön Test Sonuçlarının Karşılaştırılması

Tablo 6.daki verilerden elde edilerek çizilen grafik5 incelendiğinde deneysel işlem öncesi, deney grubu ve kontrol grubunun “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirttikleri davranışlar içerisinde dürüst davranışlar olarak nitelendirilebilecek davranışların oranı deney grubunda % 39,99 kontrol grubunda

ise % 48,47 olarak görülmektedir. Bu oranların birbirine yakın olması deneysel işlem öncesi deney ve kontrol gruplarının benzer özelliklerde olduğunu göstermektedir. Aynı sonuca dürüstlük ölçeğinden elde edilen verilerle de ulaşıldığı için ölçekler arasında tutarlılık vardır.

4.2.1.2. Deney Grubu ile Kontrol Grubunun Bilişsel Ölçek Son Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular Ve Yorumlar

Araştırmanın bir diğer alt problemi “deney ile kontrol grubunun deneysel işlem sonrası dürüstlük değeri açısından bilişsel algıları nasıldır?” şeklindedir. Bu alt probleme cevap bulmak için deneysel işlem sonrası, gruplarda bulunan öğrencilerin bilişsel ölçek olarak kullanılan kavram haritasına yazdıklarının içerik analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar tablo 7 ve grafik 6’da yer almaktadır.

Deneysel işlem sonrası, deney grubunun “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirttikleri davranışlar içinde dürüst olarak nitelendirilebilecek olan davranışlar şunlardır: “ yalan söylememek, doğru söylemek, sıra kapmamak, hile yapmamak, kopya çekmemek, izinsiz arkadaşlarımın eşyalarını almamak, eşyaları çalmamak, bahane üretmemek, ödevleri başkalarına yaptırmamak, notumu yükselterek söylememek, sırları paylaşmamak, annemin dediği saatte eve gelmek, hırsızlık yapmamak.”

Deneysel işlem sonrası, deney grubunun “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirttikleri davranışlar içinde dürüst olarak nitelendirilemeyecek olan davranışlar ise şunlardır: “ kavga etmemek, kötü söz söylememek.”

Deneysel işlem sonrası, kontrol grubunun “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirttikleri davranışlar içinde dürüst olarak nitelendirilebilecek olan davranışlar şunlardır: “söz verip yapmak, yalan söylememek, verdiğim sözü tutmak, başkasının eşyasının izinsiz kullanmamak, hile yapmamak, birisinin arkasından iş çevirmemek, güvenilir olmamak.”

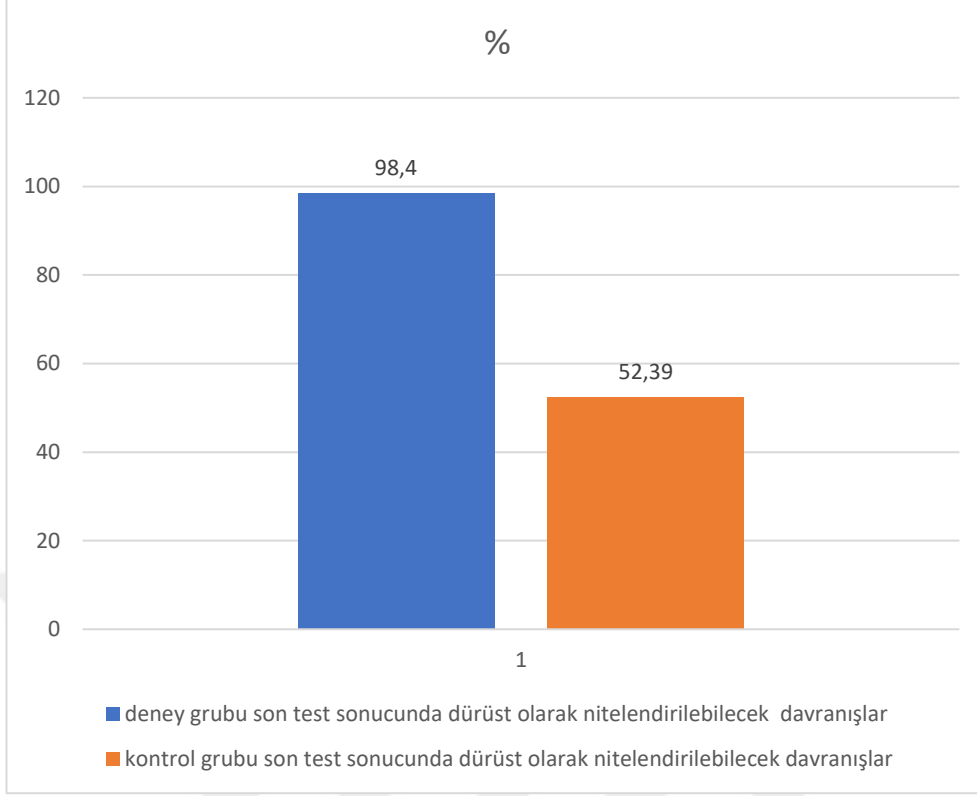
Deneysel işlem sonrası, kontrol grubunun “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirttikleri davranışlar içinde dürüst olarak nitelendirilemeyecek

olan davranışlar ise şunlardır: “cömertçe davranmak, saygılı olmak, yaşlılara yardım etmek, hoşgörülü olmak, yardım etmek, paylaşmak, kardeşlerime örnek olmak, herkesin iyiliğini düşünmeye çalışmak, bana bir şey yaptıklarında iyi karşılık vermek, güzel sözlere karşılık vermek, eşyalarımızı paylaşmak, yere çöp atmamak, arkadaşlarımı üzmemek, arkadaşlarımı mutlu etmek.”

Tablo 7. Deney Grubu İle Kontrol Grubunun Bilişsel Ölçek Son Test Sonuçları Karşılaştırılması

Deney Grubu			Kontrol Grubu		
dürüstlük deyince akla gelen davranışlar	f	%	dürüstlük deyince akla gelen davranışlar	f	%
yalan söylememek	18	14,4	yalan söylememek	22	36,06
hile yapmamak	17	13,6	saygılı olmak	8	13,11
kopya çekmemek	17	13,6	yardım etmek	6	9,82
izinsiz arkadaşlarımın eşyalarını almamak	17	13,6	yaşlılara yardım etmek	4	6,55
ödevleri başkalarına yaptırmamak	14	11,2	başkasının eşyasını izinsiz kullanmamak	2	3,27
hırsızlık yapmamak	11	8,8	iftira atmamak	2	3,27
sıra kapmamak	9	7,2	hile yapmamak	2	3,27
bahane üretmemek	9	7,2	söz verip yapmak	1	1,63
annemin dediği saatte eve gelmek	5	4	verdiğim sözü tutmak	1	1,63
doğru söylemek	3	2,4	cömertçe davranmak	1	1,63
kavga etmemek	1	0,8	Paylaşmak	1	1,63
eşyaları çalmamak	1	0,8	hoşgörülü olmak	1	1,63
kötü söz söylememek	1	0,8	birisinin arkasından iş çevirmemek	1	1,63
notumu yükselterek söylememek	1	0,8	güvenilir olmak	1	1,63
sırları paylaşmamak	1	0,8	kardeşlerime örnek olmak	1	1,63
TOPLAM	125	100	herkesin iyiliğini düşünmeye çalışmak	1	1,63
			bana bir şey yaptıklarında iyi karşılığını vermek	1	1,63
			güzel sözlere karşılık vermek	1	1,63
			eşyalarımızı paylaşmak	1	1,63
			yere çöp atmamak	1	1,63
			arkadaşlarımı üzmemek	1	1,63
			arkadaşlarımı mutlu etmek	1	1,63
			TOPLAM	61	100

Grafik 6. Deney Grubu İle Kontrol Grubunun Bilişsel Ölçek Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması

Tablo 7'deki verilerden elde edilerek çizilen grafik6'da görüldüğü gibi deneysel işlem sonrası, deney grubunun toplam frekans sayısı 125'tir. Kontrol grubunda ise deneysel işlem sonrasında toplam frekans sayısının 61 olduğu gözlenmektedir. Deney grubunun “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirtilen davranışların içinde dürüst davranışlar olarak nitelendirilebilecek davranışların yüzde olarak oranı %98,4 olduğu, oysa kontrol grubunda bu oranın %52,39 olduğu tespit edilmiştir. Aradaki büyük fark, deney grubunda gerçekleştirilen etkinliklerin öğrencilerin dürüstlük değeri algılarını geliştirmede etkili olduğunu göstermiştir. Aynı sonuca dürüstlük ölçeğinde de ulaşıldığından ölçekler arasında tutarlılık vardır.

4.2.1.3. Deney Grubunun Bilişsel Ölçek Ön Test İle Son Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular Ve Yorumlar

Araştırmanın bir diğer alt problemi “deney grubunun deneysel işlem öncesi ve sonrası dürüstlük değeri açısından bilişsel algıları nasıldır?” şeklindedir. Bu alt probleme cevap bulmak için, deney grubunun deneysel işlem öncesi ve deneysel işlem sonrası, bilişsel ölçek olarak kullanılan kavram haritasına yazdıklarının içerik analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar tablo 8 ve grafik 7’de yer almaktadır.

Deneysel işlem öncesi, deney grubunun toplam frekans sayısı 45’dir. Fakat “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirtilen davranışların büyük çoğunluğu dürüst davranışlar olarak nitelendirilemez. Bunlar; “eşyalarımızı paylaşmak, özür dilemek, hoşgörülü olmak, ödev yapmak, uslu durmak, arkadaşlarımı üzmemek, teşekkür etmek, rica etmek, izin istemek, okula gelmek, iyi davranmak, kavga etmemek, anneye babaya kötü davranmamak, arkadaşı dövmemek, büyüklerimize yardım etmek.” Tablo 6 incelendiğinde bu davranışların toplam davranışlar içindeki oranının % 59,94 olduğu görülmektedir.

Deney grubunun “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirttikleri davranışlar içinde dürüst davranışlar olarak nitelendirilebilecek davranışlar ise sadece “yalan söylememek ve doğru söylemek” olarak görülmektedir. Bu iki davranışın toplam davranışlar içindeki oranı ise % 39,99’dur.

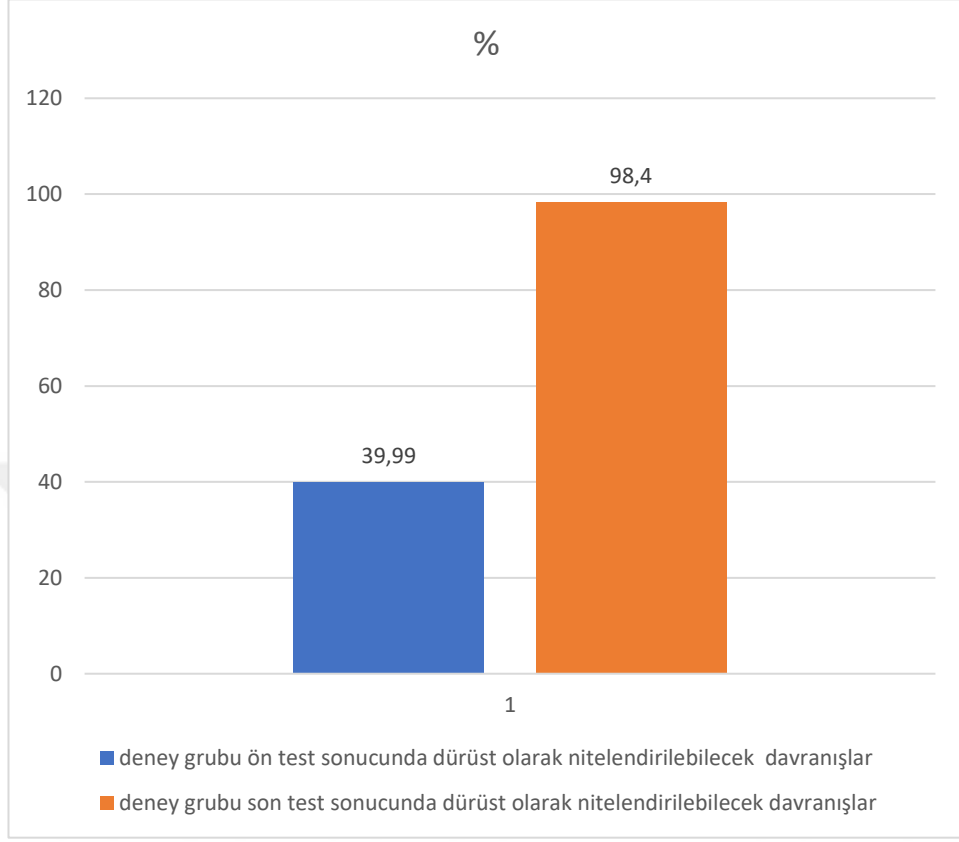
Deneysel işlem sonrası, deney grubunun “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirttikleri davranışlar içinde dürüst olarak nitelendirilebilecek olan davranışlar şunlardır: “ yalan söylememek, doğru söylemek, sıra kapmamak, hile yapmamak, kopya çekmemek, izinsiz arkadaşlarımın eşyalarını almamak, eşyaları çalmamak, bahane üretmemek, ödevleri başkalarına yaptırmamak, notumu yükselterek söylememek, sırları paylaşmamak, annemin dediği saatte eve gelmek, hırsızlık yapmamak.”

Deneysel işlem sonrası, deney grubunun “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirttikleri davranışlar içinde dürüst olarak nitelendirilemeyecek olan davranışlar ise şunlardır: “ kavga etmemek, kötü söz söylememek.”

Tablo 8. Deney Grubunun Bilişsel Ölçek Ön Test İle Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması

deney grubu ön test dürüstlük deyince akla gelen davranışlar	f	%	deney grubu son test dürüstlük deyince akla gelen davranışlar	f	%
yalan söylememek	15	33,33	yalan söylememek	18	14,4
özür dilemek	4	8,88	hile yapmamak	17	13,6
eşyalarımızı paylaşmak	4	8,88	kopya çekmemek	17	13,6
ödev yapmak	3	6,66	izinsiz arkadaşlarımın eşyalarını almamak	17	13,6
doğru söylemek	3	6,66	ödevleri başkalarına yaptırmamak	14	11,2
iyi davranmak	2	4,44	hırsızlık yapmamak	11	8,8
uslu durmak	2	4,44	sıra kapmamak	9	7,2
hoşgörülü olmak	2	4,44	bahane üretmemek	9	7,2
rica etmek	1	2,22	annemin dediği saatte eve gelmek	5	4
izin istemek	1	2,22	doğru söylemek	3	2,4
arkadaşlarımı üzmemek	1	2,22	kavga etmemek	1	0,8
okula gelmek	1	2,22	eşyaları çalmamak	1	0,8
kavga etmemek	1	4,44	kötü söz söylememek	1	0,8
anneye babaya kötü davranmamak	1	2,22	notumu yükselterek söylememek	1	0,8
arkadaşı dövmemek	1	2,22	sırları paylaşmamak	1	0,8
teşekkür etmek	1	2,22	TOPLAM	125	100
büyüklerimize yardım etmek	1	2,22			
kavga etmemek	1	2,22			
TOPLAM	45	100			

Grafik 7.Deney Grubunun Bilişsel Ölçek Ön Test ve Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması

Tablo 8’de ve tablo 8’den elde edilerek çizilen grafik7’de de görüldüğü gibi deneysel işlem sonrası, deney grubunun toplam frekans sayısı 125’tir. Yukarıda da belirtildiği gibi bu rakam deneysel işlem öncesi 46 idi. Ayrıca, deney grubunun “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirtilen davranışların içinde dürüst davranışlar olarak nitelendirilebilecek davranışların yüzde olarak oranı %98,4 olduğu, oysa bu rakamın deneysel işlem öncesi %39,99 olduğu görülmektedir. Aradaki büyük fark, deney grubunda gerçekleştirilen etkinliklerin öğrencilerin dürüstlük değeri algılarını geliştirmede etkili olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar dürüstlük ölçeği sonuçları ile tutarlılık göstermektedir.

4.2.1.4. Kontrol Grubunun Bilişsel Ölçek Ön Test İle Son Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bir diğer alt problemi “Kontrol grubunun deneysel işlem öncesi ile sonrası dürüstlük değeri açısından bilişsel algıları nasıldır?” şeklindedir. Bu alt probleme cevap bulmak için, kontrol grubunun deneysel işlem öncesi ile deneysel işlem sonrası, bilişsel ölçek olarak kullanılan kavram haritasına yazdıklarının içerik analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar tablo 9 ve grafik 8’de yer almaktadır.

Kontrol grubunun deneysel işlem öncesinde, “dürüstlük deyince aklınıza gelen davranışlar” olarak belirttikleri davranışların toplam frekans sayısı 76 olmasına rağmen bu davranışların çoğunluğu dürüst davranışlar olarak nitelendirilemez. Bunlar “iyilik yapmak, cömertçe davranmak, saygılı olmak, yaşlılara yardım etmek, anneme yardım etmek, babama yardım etmek, hoşgörülü olmak, kardeşime yardım etmek, sevmediğimiz insana seni sevmiyorum dememek, anne ve babaya iyi davranmak, yardım etmek, kavga etmemek, teşekkür etmek, iyi davranmak, paylaşmak, arkadaşlarımızla kavga etmemek, akıllı olmak, zorbalık yapmamak, sevgini belli etmek, kötü söz söylememek, kaba olmamak, iyi söz söylemek, arkadaşımın yanında olmak”tır. Tablo 6 incelendiğinde bu davranışların toplam davranışlar içindeki oranının % 51,09 olduğu görülmektedir.

Kontrol grubunun deneysel işlem öncesi, “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirttikleri davranışlar içinde dürüst davranışlar olarak nitelendirilebilecek davranışlar ise “yalan söylememek, doğru söylemek, söz verip yapmak, dürüst olmak, inandığımız insanın dediğine dürüstçe cevap vermek, bir şey aldığımızda izin istemek, verdiğim sözü tutmak, bahane uydurmamak, başkasının eşyasını izinsiz kullanmamak, hile yapmamak, emanet edilen eşyayı korumak” olarak görülmektedir. Bu davranışların toplam davranışlar içindeki oranı ise % 48,47’dir.

Kontrol grubunda deneysel işlem sonrasında ise toplam frekans sayısının 61 olduğu gözlenmektedir. Deneysel işlem sonrası, kontrol grubunun “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirttikleri davranışlar içinde dürüst olarak nitelendirilebilecek olan davranışlar şunlardır: “söz verip yapmak, yalan söylememek, verdiğim sözü tutmak, başkasının eşyasının izinsiz kullanmamak, hile

yapmamak, birisinin arkasından iş çevirmemek, güvenilir olmamak.” Bu davranışların toplam davranışlar içindeki oranı yüzde olarak oranı % 52,39 olduğu tespit edilmiştir.

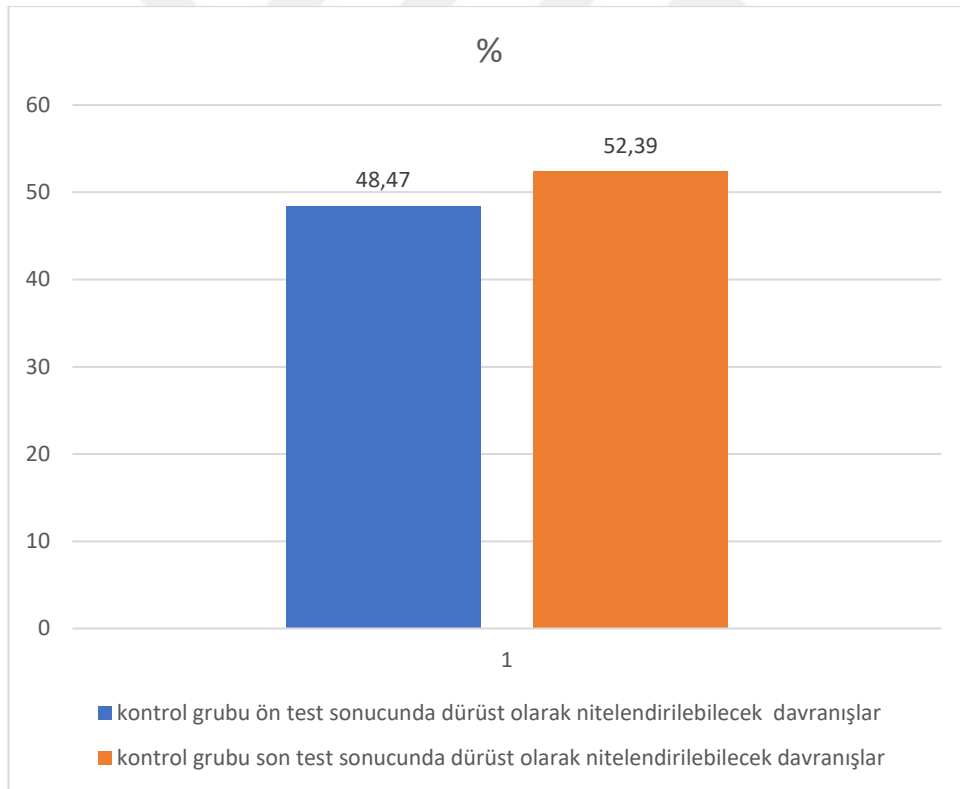
Deneysel işlem sonrası, kontrol grubunun “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirttikleri davranışlar içinde dürüst olarak nitelendirilemeyecek olan davranışlar ise şunlardır: “cömertçe davranmak, saygılı olmak, yaşlılara yardım etmek, hoşgörülü olmak, yardım etmek, paylaşmak, kardeşlerime örnek olmak, herkesin iyiliğini düşünmeye çalışmak, bana bir şey yaptıklarında iyi karşılık vermek, güzel sözlere karşılık vermek, eşyalarımızı paylaşmak, yere çöp atmamak, arkadaşlarımı üzmemek, arkadaşlarımı mutlu etmek.”

Tablo 9.Kontrol Grubu Öğrencilerinin Bilişsel Ölçek Ön Test ve Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması

Kontrol ön test			Kontrol son test		
dürüstlük deyince akla gelen davranışlar	f	%	dürüstlük deyince akla gelen davranışlar	f	%
yalan söylememek	22	28,94	yalan söylememek	22	36,06
saygılı olmak	8	10,52	saygılı olmak	8	13,11
yaşlılara yardım etmek	5	6,57	yardım etmek	6	9,82
hoşgörülü olmak	4	5,26	yaşlılara yardım etmek	4	6,55
yardım etmek	3	3,93	başkasının eşyasını izinsiz kullanmamak	2	3,27
verdiğim sözü tutmak	3	3,93	hile yapmamak	2	3,27
dürüst olmak	3	3,93	iftira atmamak	2	3,27
hile yapmamak	2	2,62	verdiğim sözü tutmak	1	1,63
anneme yardım etmek	1	1,31	hoşgörülü olmak	1	1,63
babama yardım etmek	1	1,31	Paylaşmak	1	1,63
cömertçe davranmak	1	1,31	söz verip yapmak	1	1,63
kardeşime yardım etmek	1	1,31	birisinin arkasından iş çevirmemek	1	1,63
inandığımız insanın dediğine dürüstçe cevap vermek	1	1,31	cömertçe davranmak	1	1,63
sevmediğimiz insana seni sevmiyorum dememek	1	1,31	kardeşlerime örnek olmak	1	1,63
anne ve babaya iyi davranmak	1	1,31	herkesin iyiliğini düşünmeye çalışmak	1	1,63
iyilik yapmak	1	1,31	bana bir şey yaptıklarında iyi karşılığını vermek	1	1,63
kavga etmemek	1	1,31	güzel sözlere karşılık vermek	1	1,63
teşekkür etmek	1	1,31	eşyalarımızı paylaşmak	1	1,63
bir şey aldığımızda izin istemek	1	1,31	yere çöp atmamak	1	1,63
			arkadaşlarımı üzmemek	1	1,63
bahane uydurmamak	1	1,31	arkadaşlarımı mutlu etmek	1	1,63
başkasının eşyasını izinsiz kullanmamak	1	1,31	güvenilir olmak	1	1,63
iyi davranmak	1	1,31	TOPLAM	61	100

paylaşmak	1	1,31
doğruyu söylemek	1	1,31
arkadaşlarımızla kavga etmemek	1	1,31
akıllı olmak	1	1,31
emanet edilen eşyayı korumak	1	1,31
zorbalık yapmamak	1	1,31
sevgini belli etmek	1	1,31
kötü söz söylememek	1	1,31
kaba olmamak	1	1,31
iyi söz söylemek	1	1,31
arkadaşımın yanında olmak	1	1,31
söz verip yapmak	1	1,31
TOPLAM	76	100

Grafik 8.Kontrol Grubunun Bilişsel Ölçek Ön Test İle Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması

Tablo 9 ve tablo 9'daki verilerden elde edilerek çizilen grafik8'de de görüldüğü gibi kontrol grubunun bilişsel ölçek verileri,deneyisel işlem öncesi ile

sonrası olarak karşılaştırıldığında, kontrol grubu öğrencilerinin sonuçlarında çok önemli bir değişiklik olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar dürüstlük ölçeği sonuçları ile de tutarlılık göstermektedir.

4.2.2.Duyuşsal Ölçekten Elde Edilen Verilere Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın 9., 10., 11. ve 12. alt problemlerine cevap bulmak için gruplarda yer alan öğrencilerin duyuşsaldüzey ölçeğine vermiş oldukları cevaplar “Kohlberg’in Ahlaki İkilem Kuramı”na göre (bkz. sayfa 69) sınıflara ayrılmış ve daha sonra betimsel analiz yapılmıştır. Öğrencilere sorulan duyuşsal düzey soruları şunlardır:

1. Ali on bir yaşındadır. Göl kıyısındaki evlerinde zaman zaman balık tutmaya giderdi. Levrek avı yasağının kalkmasından bir gün önce, babasıyla akşamın ilk saatlerinde küçük balıklardan yakaladı. Sonra oltasına yem takıp, oltayı fırlatma talimi yaptı. Yem suya değdiği zaman oltasının hızla çekildiğini hissedince, oltaya büyük bir balık geldiğini anladı. Babası oğlunun balığı çekişini hayranlıkla izledi. Ali sonunda yorgündüşen balığı sudan çıkardı. O güne kadar gördüğü en büyük balıktı, bir levrek; ama av yasağının kalkmasınasadece saatler

kalmıştı.Baba oğul güzelim balığa baktılar, pulları ay ışığında ıslıl ıslıl parlıyordu. Babası bir kibrit yakıpsaatine baktı. Saat on olmuştu. Av yasağının bitmesine daha iki saat vardı.Önce balığa, sonra oğluna baktı. "Suya geri bırakmangerekıyor,oğlum,"dedi. "Baba!" diye itiraz etti, Ali ağlamaklı bir sesle. "Başka balıklar da var," dedi babası. "Ama hiçbiri bunun kadar büyük değil!" dedi Ali.

Göle şöyle bir göz attı Gölde hiçbir balıkçı teknesi yoktu. Babasının yüzüne baktı bu kez. Kendilerini hiç kimsenin görmemiş olmasına, kimsenin ne balığı yakaladıklarını bilmesinin olanaksız olmasına karşın, babasının sesinden bu konuda hiçbir ödün vermeyeceğini anlamıştı. Ali bir daha bu kadar büyük bir balık tutamayacağından emindi.

Ali bu durumda ne yapmalı? Sen olsan bu durumda ne yapardın? Neden?

2. Bekir ile Ömer kardeşirler. Babaları uzun zaman önce vefat etmiştir. Anneleri bir fabrikada çalışmaktadır. Bir gün anneleri hasta olur. Annelerinin ihtiyacı olduğu ilaçlar çok pahalıdır. Bekir, kardeşi Ömer'e yakınlardaki bir ecza deposundan ilaçları çalmayı teklif eder. Ömer gece güvenlik görevlisini oyalayacak, Bekir de o sıra depoya girip ilaçları çalacaktır. Ömer hırsızlık yapmak istemez fakat annesinin de iyi olmasını istemektedir.

Ömer, bu durumda ne yapmalı? Sen olsan bu durumda ne yapardın? Neden?

3. Mehmet'in bütün arkadaşlarının bisikleti olmasına rağmen Mehmet'in bisikleti yoktur. Babası Mehmet'e yıl sonunda takdir alırsa ona bisiklet satın alacağını söyler. Mehmet'in takdir alabilmesi için son sınavdan 80 alması gerekmektedir. Sınava çok çalışır. Fakat bir soruyu yapamamaktadır. Bu durumda takdir alamayacak ve bisiklete sahip olamayacaktır. Öğretmen arkasını döndüğünde isterse arkadaşının kağıdını rahatlıkla görebilecek ve kimse onun kopya çektiğini fark etmeyecektir.

Mehmet bu durumda ne yapmalı? Sen olsan bu durumda ne yapardın? Neden?

4. Ayşe ile Zeynep kardeşirler. Birlikte dolmuşa binerler. Dolmuş şoförü yanlışlıkla Ayşe'ye fazla para üstü verir. Zeynep durumu fark etmiştir. Dolmuş şoförü de birkaç dakika sonra durumu fark eder ve Ayşe'den fazla vermiş olduğu parayı geri ister. Ayşe yalan söyler, "fazla para üstü almadığını, doğru para üstü aldığımı" söyler. Parayı geri vermek istemez. Zeynep doğruyu söylemek ister ama bir yandan da ablasını zor durumda bırakmak istemez.

Ayşe, bu durumda ne yapmalı? Sen olsan bu durumda ne yapardın? Neden?

5. Uğur çok iyi bir bilgisayarıcıdır. Bir gün yanlışlıkla bir bankanın hesaplarına girer. İstese kendi hesabına başkalarının hesabından yüklü miktarda para aktarabilecektir. Hiç kimse bu durumu fark edemeyecektir. O sıralar hapiste olan babası aklına gelir. Babası ticaretle uğraşırken ödeyemediği borçları nedeniyle hapse girmiştir. Uğur bankadan parayı çekip babasının borçlarını ödemek ve babasını

hapisten kurtarmak ister, fakat başkasının parasını çekmenin yanlış olduğunu düşünmektedir.

Uğur, bu durumda ne yapmalı? Sen olsan bu durumda ne yapardın? Neden?

6. Hakkı ile Mustafa çok iyi arkadaşlardır. Hakkı, Mustafa'nın evine ziyarete gitmiştir. Mustafa'nın annesi bir saat kitap okudukları takdirde onlara çok sevdikleri çikolatalı tatlı vereceğini söyler ve mutfağa tatlı hazırlamaya gider. Hakkı ile Mustafa odada yalnız kaldıktan sonra kitap okumaya başlarlar. Fakat 15 dakika sonra Mustafa kitap okumaktan sıkılıp Hakkı'ya bilgisayar oyunu oynamayı teklif eder. Hakkı da kabul eder ve oyun oynarlar. Mustafa'nın annesi bir saat sonra geldiğinde "kitap okuyup okumadıklarını" sorar. Mustafa "okuduk" der. Hakkı yalan konuşmak istemez, ama hem pasta yemek istemekte hem de arkadaşı Mustafa'yı zor durumda bırakmak istememektedir.

Hakkı bu durumda ne yapmalı? Sen olsan bu durumda ne yapardın? Neden?

4.2.2.1. Deney Grubu ile Kontrol Grubunun Duyuşsal Ölçek Ön Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorumlar Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bir diğer alt problemi "Deney ve kontrol grubunun deneysel işlem öncesi dürüstlük değeri açısından duyuşsal düzeyleri nasıldır?" şeklindedir.

Bu alt probleme cevap bulmak için, deney grubunda ve kontrol grubunda bulunan öğrencilerin deneysel işlem öncesinde duyuşsal ölçeğe yazdıkları cevaplar, betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar tablo 10 ve tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 10. Deney Grubunun Duyuşsal Ölçek Ön Teste Verdikleri Cevapların Kohlberg'in Ahlâki İkilem Kuramına göre Frekans ve Yüzde Tablosu

	Gelenek Öncesi Düzey				Geleneksel Düzey				Genel Toplam	
	İtaat ve Ceza Eğilimi		Saf Çıkarıcılık Eğilimi		İyi Çocuk Eğilimi		Kanun ve Düzen Eğilimi			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1. Soru	3	2,61	2	1,74	1	0,87	10	8,7	16	13,92
2. Soru	1	0,87	12	10,44	4	3,48	0	0	17	14,79
3. Soru	4	3,48	4	3,48	9	7,83	1	0,87	18	15,66
4. Soru	2	1,74	0	0	17	14,79	0	0	19	16,53
5. Soru	6	5,22	7	6,09	6	5,22	0	0	19	16,53
6. Soru	2	1,74	1	0,87	16	13,92	0	0	19	16,53
Toplam	18	15,66	26	22,62	53	46,11	11	9,57	108	93,96

Tablo 10'daki verilere göre; deneysel işlem öncesi, deney grubu öğrencilerinin “gelenek öncesi düzey”deki toplam frekans sayısı, 18'i “itaat ve ceza eğilimi”nde 26'sı “saf çıkarıcılık eğilimi”nde olmak üzere 44 iken, geleneksel düzeydeki toplam frekans sayısı 64'tür. 64 frekansın 53'ü “iyi çocuk eğilimi”nde, 11'i “kanun ve düzen eğilimi”nde görülmektedir. Deneysel işlem öncesi, deney grubu öğrencilerinin “gelenek öncesi düzey”de “itaat ve ceza eğilimi”nde % 15,66 ve “saf çıkarıcılık eğilimi”nde %22,62 olmak üzere toplam yüzde oranı %38,28'tir. Geleneksel düzeyde ise “iyi çocuk eğilimi”nde % 46,11 ve “kanun ve düzen eğilimi”nde % 9,57 olmak üzere toplamda % 55,68'dir.

Genel toplama bakıldığında % 100 çıkmamaktadır. Bu sonucun nedeni, bu teste verilen cevaplarda “evrensel ahlâk eğilimi”nde 6 cevap tespit edilmiş olmasıdır. Kohlberg'in Ahlâk İkilemi yaklaşımına göre ortaokul 5. sınıf öğrencileri arasında çok ender olarak da olsa “evrensel ahlâk eğilimi” düzeyinde olabilmektedir.

Deney Grubunun Duyuşsal Ölçek Ön Teste Verdikleri Cevapların Kohlberg'in Ahlâki İkilem Kuramına Göre Sınıflandırılması:

Gelenek Öncesi Düzey-İtaat ve Ceza Eğilimi

“Yalan söylemek kötü ve günah.”

“Yakalanırsam öğretmen notumu kırar.”

“Ahirette ceza çekmek istemem.”

“Çünkü öğretmen kızacak.”

“Çünkü haram olduğu için.”

“Çalmam çünkü cezaevine girerim.”

“Çekmem çünkü ben de hapse girerim.”

“Yalan konuşmak günahdır.”

Gelenek Öncesi Düzey-Saf Çıkarıcılık Eğilimi

“Pasta yemek istediğim için.”

“Hiç böyle balık daha tutamayacağım için.”

“Bisiklet söz konusu”

“Yemek isterim.”

“Bisiklet almak için kopya çekerdim.”

“Babamı hapisten kurtarmak istediğim için.”

“Annemin ölmesini istemem, annem için çalarım.”

“Babam için çalardım.”

“Annem için.”

“Babam için.”

“Çünkü annem ölmesin diye.”

“Babam için çekerim, baba candır.”

Geleneksel Düzey- İyi Çocuk Eğilimi

“Ablamı mahcup duruma düşürmek istemezdim.”

“Yalan söyledim, çünkü kardeşler birbirini kurtarmalı.”

“Yalan söyledim, çünkü en iyi arkadaşımı kurtarmalıyım.”

“Doğruyu söylemem, çünkü abimi kötü duruma düşürmem.”

“Doğruyu söylemek güzel.”

Geleneksel Düzey-Kanun ve Düzen Eğilimi

“Çünkü levrek avı yasağı var.”

“Çünkü hırsızlık yapmak kötü birşeydir.”

“Çalmak kötü bir şey.”

“Yalan konuşmazdım.”

“Hırsızlık kötü bir şey.”

“Yalan olur.”

“Çünkü gölden balığı almak kötü bir davranış.”

“Kopya çekmek kötü bir şey.”

“Yalan kötü bir şey.”

“Çünkü av yasağının bitmesine 2 saat varmış.”

“Kimse görmez ama yanlış.”

“Balığın yaşamı sürsün diye.”

Gelenek Ötesi Düzey-Evrensel Ahlak Eğilimi

“Etik davranışlar daha iyi.”

Tablo 11. Kontrol Grubunun Duyuşsal Ölçek Ön Teste Verdikleri Cevapların Kohlberg'in Ahlâki İkilem Kuramına göre Frekans ve Yüzde Tablosu

	Gelenek Öncesi Düzey				Geleneksel Düzey				Genel Toplam	
	İtaat ve Ceza Eğilimi		Saf Çıkarıcılık Eğilimi		İyi Çocuk Eğilimi		Kanun ve Düzen Eğilimi			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1. Soru	5	3,60	5	3,60	3	2,16	8	5,76	21	15,12
2. Soru	1	0,72	11	7,92	10	7,2	1	0,72	23	16,56
3. Soru	3	2,16	7	5,04	12	8,64	2	1,44	24	17,28
4. Soru	6	4,32	0	0	15	10,80	3	2,16	24	17,28
5. Soru	5	3,60	8	5,76	5	3,60	3	2,16	21	15,12
6. Soru	2	1,44	4	2,88	17	12,24	1	0,72	24	17,28
Toplam	22	15,84	35	25,20	62	44,64	18	12,96	137	98,64

Tablo 11'deki verilere göre; deneysel işlem öncesi, kontrol grubunun "gelenek öncesi düzey"deki toplam frekans sayısı 22'si "itaat ve ceza eğilimi"nde 35'i "saf çıkarıcılık eğilimi"nde olmak üzere 57 iken, geleneksel düzeydeki toplam frekans sayısı 80'dir. Toplam 80 frekansın 62'si "iyi çocuk eğilimi"nde, 18'i "kanun ve düzen eğilimi"nde görülmektedir. Deneysel işlem öncesi, kontrol grubunun "gelenek öncesi düzey"de "itaat ve ceza eğilimi"nde % 15,84 ve "saf çıkarıcılık eğilimi"nde %25,20 olmak üzere toplam yüzde oranı % 41,04'tür. Geleneksel düzeyde ise "iyi çocuk eğilimi"nde % 44,64 ve "kanun ve düzey eğilimi"nde % 12,96 olmak üzere toplamda % 57,60'dır.

Genel toplama bakıldığında % 100 çıkmamaktadır. Bu sonucun nedeni, teste verilen cevaplarda "evrensel ahlâk eğilimi"nde 1 cevap tespit edilmiştir. Kohlberg'in Ahlâk İkilemi yaklaşımına göre ortaokul 5. sınıf öğrencileri arasında çok ender olarak da olsa "evrensel ahlâk eğilimi" düzeyinde olabilmektedir.

Kontrol Grubunun Duyuşsal Ölçek Ön Teste Verdikleri Cevapların Kohlberg'in Ahlâki İkilem Kuramına Göre Sınıflandırılması:

Gelenek Öncesi Düzey- İtaat ve Ceza Eğilimi

"Yalan söylersem cehenneme giderim."

"Kopya çekmezdim, çünkü haram olur."

“Parayı almazdım, çünkü haram.”

“Yalan söylersek günah olur.”

“Balığı bırakırdım, yoksa ceza yerim.”

“Doğruyu söyledim, çünkü günaha girerdim.”

“Çalmazdım, çünkü foyası bir gün çıkar, babamın yanına hapse giderim.”

“Kopya çekmezdim, çünkü ne ekersen onu biçersin.”

“Doğru söyledim, çünkü günah ve haram.”

“Çünkü hiç kimse görmezse Allah görür.”

“Balığı bırakırım, çünkü ceza alırım.”

“Ben olsam eve götürürdüm, çünkü hiç kimse görmemiş.”

Gelenek Öncesi Düzey-Saf Çıkarıcılık Eğilimi

“Ben çalardım, çünkü annem ölecek.”

“Kopya çekerdim, çünkü bisiklet almak için.”

“Balığı yakalardım, çünkü balık güzel.”

“Yalan söyledim, pastayı yemek için.”

“Ben olsam balığı yakalardım, çünkü hem balıkları çok seviyorum hem de merak ediyorum.”

“Ben kopya çekerdim, çünkü bisikleti çok istiyorum.”

“Hırsızlık yapardım, çünkü annemin ölmesini istemem.”

“Parayı çekerdim, çünkü babamı hapisten çıkarmak için.”

“İlaçları çalardım, çünkü annemin ölmesini istemem.”

“Parayı çekerdim, çünkü babamız değerli olduğu için.”

“Annem için çalardım, çünkü ne demişler: annelerin ayaklarının altı cennettir.”

“Parayı çalardım, çünkü babamın hapislerde çürümesini istemezdim.”

Geleneksel Düzey- İyi Çocuk Eğilimi

“Yalan söylerdim, çünkü arkadaşımı zor durumda bırakmak istemezdim.”

“Yalan söylerdim, çünkü ablamı hırsız durumuna düşürmek istemem.”

“Yalan söylerdim, çünkü kardeşimin hırsız durumuna düşmesini istemem.”

Geleneksel Düzey-Kanun ve Düzen Eğilimi

“Çünkü yasak var, kurallara uyardım.”

“Ben olsam kopya çekmem, çünkü o soruyu hakkımla yaparım.”

“Benim kardeşim olsa da doğruyu söylerim, çünkü başkasının hakkını yemem.”

“Çünkü yalan söylemek yanlış.”

“Balığı geri bıraktım, çünkü yasak.”

“Parayı geri verirdim, çünkü hırsız durumuna düşmemek için.”

“Yalan söylemezdim, dürüst olurdum.”

“Hırsızlık çok kötü bir şey, hırsızlık yapmak istemezdim.”

“Kopya çekmek çok kötü bir şey.”

“Hırsızlık yapmam, babam ne de olsa hapisten çıkacak.”

“Yalan kötü bir şey.”

“Balığı yakalamazdım, çünkü geçimini balıkla sağlayanların hakkına girmiş olurum.”

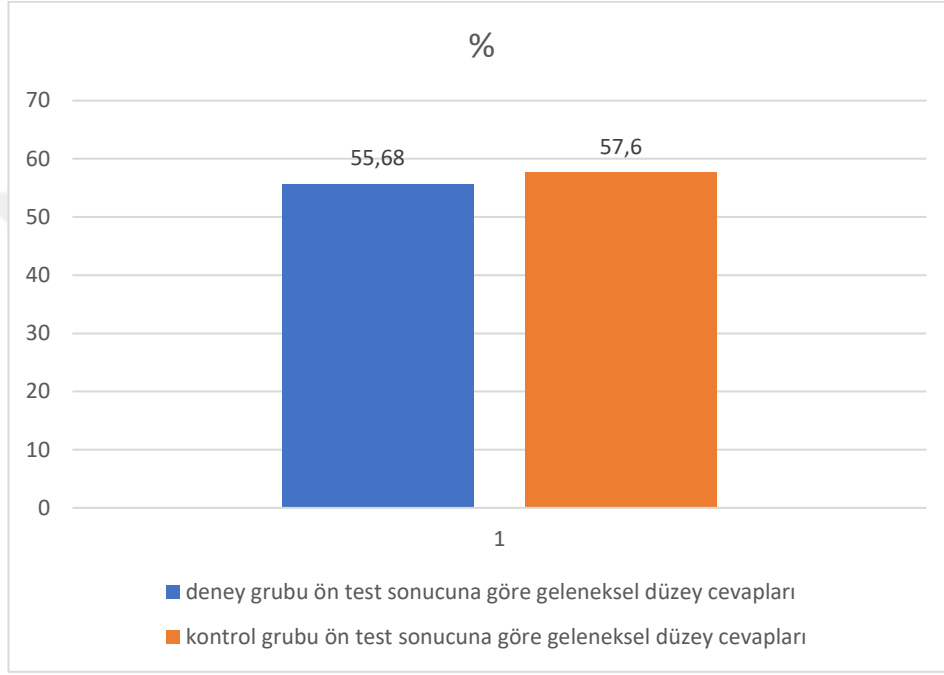
“Doğruyu söylerdim, çünkü adamın hakkını yemiş olurum.”

“Balığı tutmazdım, av yasağı 2 saat sonra bittiğinde tutardım.”

“Çalmazdım, alın teriyle para kazanırdım.”

“Balığı serbest bırakırdım, çünkü daha iki saat var.”

Grafik 9. Deney Grubu İle Kontrol Grubunun Duyuşsal ÖlçekÖn Teste Verdikleri Cevapların Kohlberg’in Ahlaki İkilem Yaklaşımına Göre Grafiği

Tablo 10 ve tablo 11’den elde edilen verilerden oluşturulan grafik incelendiğinde, deneysel işlem öncesinde deney grubu ile kontrol grubunun duyuşsal düzeylerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Deneysel işlem öncesinde deney grubunun “gelenek öncesi düzey”de bulunma oranı % 38,28 iken bu oranın kontrol grubunda 41,04 olduğu görülmektedir. “Geleneksel düzey” oranlarında ise deney grubunun oranı % 55,68 iken, kontrol grubunun oranı 57,60’tır. Sonuçların birbirine yakın olması, deneysel işlem öncesinde kontrol grubu ile deney grubunun duyuşsal düzeylerinin birbirlerine yakın olduğunu göstermektedir. Nicel veri elde etmek amacıyla kullanılan dürüstlük değer ölçeğinde ve bilişsel ölçek olarak kullanılan kavram haritasında ulaşılan sonuç da bu sonucu desteklemektedir.

4.2.2.2.DeneyGrubu ile Kontrol Grubunun Duyuşsal Ölçek Son Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorum

Araştırmanın bir diğer alt problemi “Deney ile kontrol grubunun deneysel işlem sonrası dürüstlük değeri açısından duyuşsal düzeyleri nasıldır?” şeklindedir?

Bu alt probleme cevap bulmak için deney ile kontrol grubunun deneysel işlem sonrasında duyuşsal ölçeğe verdikleri cevaplar betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar tablo 12, tablo 13 ve grafik 10’da yer almaktadır.

Tablo 12. Kontrol Grubunun Duyuşsal Ölçek Son Teste Verdikleri Cevapların Kohlberg’in Ahlâki İnkilem Kuramına göre Frekans ve Yüzde Tablosu

	Gelenek Öncesi Düzey				Geleneksel Düzey				Genel Toplam	
	İtaat ve Ceza Eğilimi		Saf Çıkarıcılık Eğilimi		İyi Çocuk Eğilimi		Kanun ve Düzen Eğilimi			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1. Soru	2	1,44	3	2,16	8	5,76	7	5,04	20	14,4
2. Soru	5	3,60	10	7,20	5	3,60	1	0,72	21	15,12
3. Soru	3	2,16	8	5,76	11	7,92	1	0,72	23	16,56
4. Soru	11	7,92	0	0	8	5,76	2	1,44	21	15,12
5. Soru	7	5,04	5	3,60	10	7,20	1	0,72	23	16,56
6. Soru	3	2,16	2	1,44	17	12,24	3	2,16	25	18,00
Toplam	31	22,32	28	20,16	59	42,48	15	10,80	133	95,76

Tablo 12’deki verilere göre; kontrol grubunun duyuşsal düzey ölçeği son test cevaplarında “gelenek öncesi düzey”deki toplam frekans sayısı, 31’i “itaat ve ceza eğilimi”nde 28’i “saf çıkarıcılık eğilimi”nde olmak üzere 59 iken, geleneksel düzeydeki toplam frekans sayısı 64’tür. 64 frekansın 59’u “iyi çocuk eğilimi”nde, 15’i “kanun ve düzen eğilimi”nde görülmektedir. Deneysel işlem sonrası, kontrol grubu öğrencilerinin “gelenek öncesi düzey”de “itaat ve ceza eğilimi”nde % 22,32 ve “saf çıkarıcılık eğilimi”nde % 20,16 olmak üzere toplam yüzde oranı % 42,48’dir. Geleneksel düzeyde ise “iyi çocuk eğilimi”nde % 42,48 ve “kanun ve düzen eğilimi”nde % 10,80 olmak üzere toplamda % 53,28’dir.

Genel toplama bakıldığında % 100 çıkmamaktadır. Bu sonucun nedeni, teste verilen cevaplarda “evrensel ahlâk eğilimi”nde 5 cevap tespit edilmiştir. Kohlberg’in

Ahlâk İkilemi yaklaşımına göre ortaokul 5. sınıf öğrencileri arasında çok ender olarak da olsa “evrensel ahlâk eğilimi” düzeyinde olabilmektedir.

Kontrol Grubunun Duyuşsal Ölçek Son Teste Verdikleri Cevapların Kohlberg’in Ahlâki İkilem Kuramına göre sınıflandırılması:

Gelenek Öncesi Düzey-İtaat ve Ceza Eğilimi

“Parayı çekmezdim, çünkü haram.”

“Parayı geri verirdim, çünkü haram olur.”

“Çalmazdım, çünkü haram olan şeyle kimse iyileşmez.”

“Parayı geri verirdim, çünkü haram ve başkasının rızkına giriyor.”

“Yalan söylemeden parayı geri veririm, çünkü kul hakkına girmemek için.”

“Parayı çekmem, çünkü ben de hapse babamın yanına giderim.”

“Ben olsam balığı yakalamazdım, çünkü hem babam kızardı hem de yasak.”

“Ben çalmazdım, çünkü çalmak günah ve haram.”

“Hırsızlık yapmam, çünkü hırsızlık eninde sonunda gelir beni bulur.”

“Yalan söylemek kötü bir şeydir ve o parayla ne alırsan helal olmaz.”

“Kopya çekmezdim, çünkü kopya çekersek okul hayatımız mahvolur.”

“Parayı geri veririm, çünkü yalancının mumu yatsıya kadar yanarmış.”

Gelenek Öncesi Düzey-Saf Çıkarıcılık Eğilimi

“Balığı alırdım, çünkü o şans bir kere gelir.”

“Çalmazdım, çünkü döner dolaşır beni bulur kötülük.”

“Balığı alırdım, çünkü bir daha onun kadar büyük bir balık yakalayamam.”

“Balığı alırdım, çünkü ilk defa büyük bir balık tuttuğum için.”

“Kopya çekerdim, bisiklet almak için.”

“Kopya çekerdim, çünkü bisikletim yok.”

“Hırsızlık yapardım, çünkü annemin iyileşmesi lâzım.”

“Parayı çekerdim, çünkü babamı kurtarmak için.”

“Çalardım, çünkü annemin iyiliği için.”

“Çalardım, çünkü annem ölecek.”

“Çalardım, çünkü annem çok kıymetli.”

Geleneksel Düzey-İyi Çocuk Eğilimi

“Doğruyu söyledim, çünkü dolmuşçu o paralarla geçiniyor.”

“Doğruyu söyledim, çünkü başkasını kandırmamalıyız.”

Geleneksel Düzey-Kanun ve Düzen Eğilimi

“Kopya çekmezdim, çünkü kopya kötü bir şey”

“Yalan söylemezdim, çünkü yalan söylemek kötü bir şey.”

“Yalan konuşmazdım, çünkü tatlıyı sonra da yiyebilirim.”

“Balığı göle koyardım, çünkü yaşasın isterdim.”

“İlacı çalmazdım, çünkü çalmak kötü bir şey.”

“Kopya çekmezdim, çünkü kopya çekmek iyi değil.”

“Balığı geri gönderirdim, çünkü yasak var.”

“Yalan konuşmazdım, doğru değil.”

“Para üstünü geri verirdim, çünkü hakkın olmayan bir şeyi alamazsın.”

“Balığı suya bırakırdım, en iyisi bu.”

“Parayı almazdım, para her şeyi kurtarmaz.”

Tablo 13. Deney Grubunun Duyuşsal Ölçek Son Teste Verdikleri Cevapların Kohlberg'in Ahlâki İkilem Kuramına göre Frekans ve Yüzde Tablosu

	Gelenek Öncesi Düzey				Geleneksel Düzey				Genel Toplam	
	İtaat ve Ceza Eğilimi		Saf Çıkarıcılık Eğilimi		İyi Çocuk Eğilimi		Kanun ve Düzen Eğilimi			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1. Soru	1	0,87	1	0,87	1	0,87	14	12,18	17	14,79
2. Soru	3	2,61	5	4,35	12	10,44	0	0	20	17,40
3. Soru	0	0	1	0,87	14	12,18	0	0	15	13,05
4. Soru	0	0	0	0	18	15,66	1	0,87	19	16,53
5. Soru	0	0	1	0,87	17	14,79	1	0,87	19	16,53
6. Soru	0	0	0	0	19	16,53	0	0	19	16,53
Toplam	4	3,48	8	6,96	81	70,47	16	13,92	109	94,83

Tablo 13'deki verilere göre; deney grubunun deneysel işlem sonrası son test cevaplarında “gelenek öncesi düzey”deki toplam frekans sayısı, 4’ü “itaat ve ceza eğilimi”nde 8’i “saf çıkarıcılık eğilimi”nde olmak üzere 12 iken, geleneksel düzeydeki toplam frekans sayısı 97’dir. 97 frekansın 81’i “iyi çocuk eğilimi”nde, 16’sı “kanun ve düzen eğilimi”nde görülmektedir. Deneysel işlem sonrası, deney grubunun “gelenek öncesi düzey”de “itaat ve ceza eğilimi”nde % 3,48 ve “saf çıkarıcılık eğilimi”nde % 6,96 olmak üzere toplam yüzde oranı % 10,44’dür. Geleneksel düzeyde ise “iyi çocuk eğilimi”nde % 70,47 ve “kanun ve düzen eğilimi”nde % 13,92 olmak üzere toplamda % 84,39’dır.

Genel toplama bakıldığında % 100 çıkmamaktadır. Bu sonucun nedeni, bu teste verilen cevaplarda “evrensel ahlâk eğilimi”nde 6 cevap tespit edilmiştir. Kohlberg’in Ahlâki İkilem kuramına göre ortaokul 5. sınıf öğrencileri arasında çok ender olarak da olsa “evrensel ahlâk eğilimi” düzeyinde olabilmektedir.

Gelenek Öncesi Düzey-İtaat ve Ceza Eğilimi

“Çalmazdım, çünkü hapis hanede kalmak istemezdim.”

“Balığı bıraktım, ceza almamak için.”

“Hırsızlık yapmazdım, hapse girmemek için.”

Gelenek Öncesi Düzey-Saf Çıkarıcılık Eğilimi

“Balığı bırakmazdım, çünkü balık çok büyük.”

“Çalardım, çünkü annem için her şeyi yapardım.”

“Annem söz konusuysa yaparım.”

“Çalardım, annem benim için çok değerlidir.”

“Parayı çekerdim, babam için her şeyi yapardım.”

Geleneksel Düzey-İyi Çocuk Eğilimi

“Doğru söyledim, çünkü doğru söylemek güzeldir.”

“Balığı bırakırdım, çünkü balığı kendi evine göndermeliyiz.”

Geleneksel Düzey-Kanun ve Düzen Eğilimi

“Balığı bırakırdım, çünkü yasak vardı.”

“Hırsızlık yapmazdım, hırsızlık kötü bir şey.”

“Kopya çekmezdim, kopya kötü bir şey.”

“Doğruyu söyledim, yalan kötü bir şey.”

“Balığı bırakırdım, çünkü av yasağının kalkmasına 2 saat var.”

“Bankadan parayı çekmezdim, çünkü çalmak kötü bir şey.”

“Yalan söylemezdim, çünkü yalan söylemek kötü bir şey.”

“Parayı çekmem, çünkü dürüst olmalıyız.”

“Balığı bırakırdım, ölecek diye.”

“Çalmazdım, hırsız olmamak için.”

“Doğruyu söyledim, çünkü hak yemem.”

“Para çekmezdim, çünkü çekersem çektiğim adamın hakkını yerim.”

“Balığı bırakırdım, çünkü daha yasak bitmemiştir.”

“Balığı bıraktım, çünkü av saati başlamadı.”

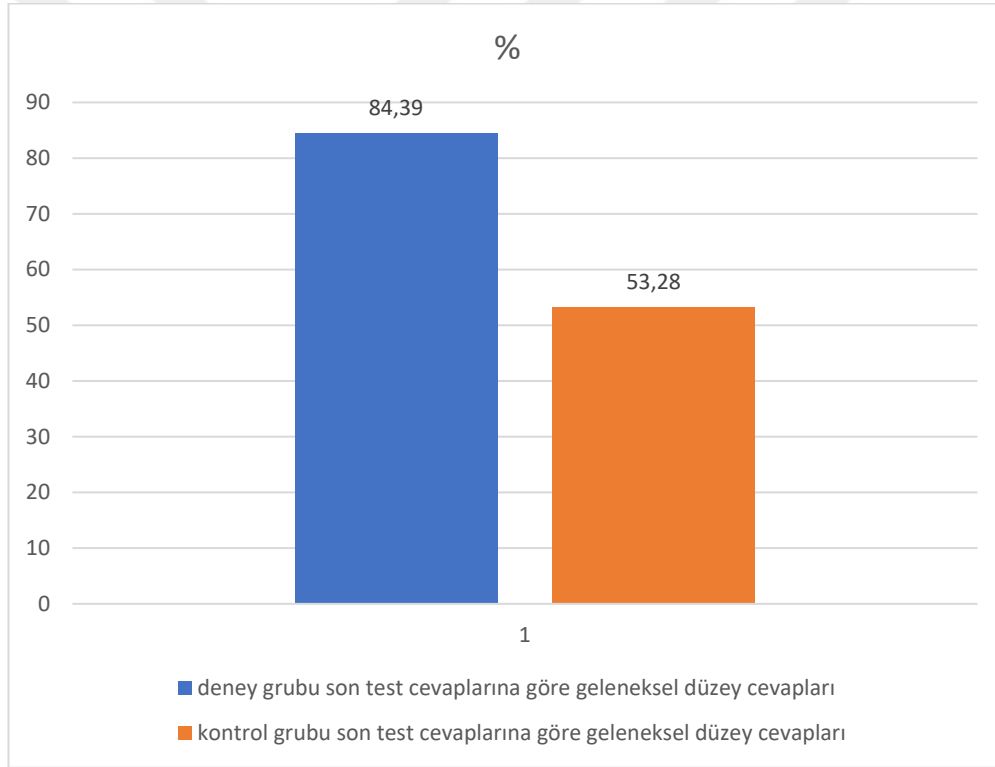
“Çalmazdım, dürüst olmak her zaman iyidir.”

“Balığı bıraktım, çünkü av yasağı kalkınca onlar halâ evde balık yer.”

Gelenek Ötesi Düzey- Evrensel Ahlak Eğilimi

“Kopya çekmezdim, çünkü hangi şartlar olursa olsun kopya çekilmez.”

Grafik 10. Deney Grubu İle Kontrol Grubunun Duyuşsal Ölçek Son Teste Verdikleri Cevapların Kohlberg’in Ahlaki İkilem Yaklaşımına Göre Grafiği

Tablo 12 ve tablo 13’den elde edilen verilerden oluşturulan grafik 10 incelendiğinde, deneysel işlem sonrasında deney grubu ile kontrol grubunun duyuşsal düzeyleri arasında fark olduğu görülmektedir. Deneysel işlem sonrasında deney grubunun “gelenek öncesi düzey”de bulunma oranı % 10,44 iken bu oranın kontrol grubunda 46,34 olmuştur. “Geleneksel düzey” oranlarında ise deney grubunun oranı % 84,39 iken, kontrol grubunun oranı 53,28’dir.

Bu veriler incelendiğinde deneysel işlem sonrasında deney grubunun duyuşsal düzeylerinin kontrol grubunun duyuşsal düzeylerinden daha üst seviyeye yükseldiği görölmektedir. Nicel veri elde etmek amacıyla kullanılan dürüstlük değer ölçeğinin son test sonuçları ve bilişsel ölçek olarak kullanılan kavram haritasının son test sonuçları da bu sonuçla tutarlılık göstermektedir.

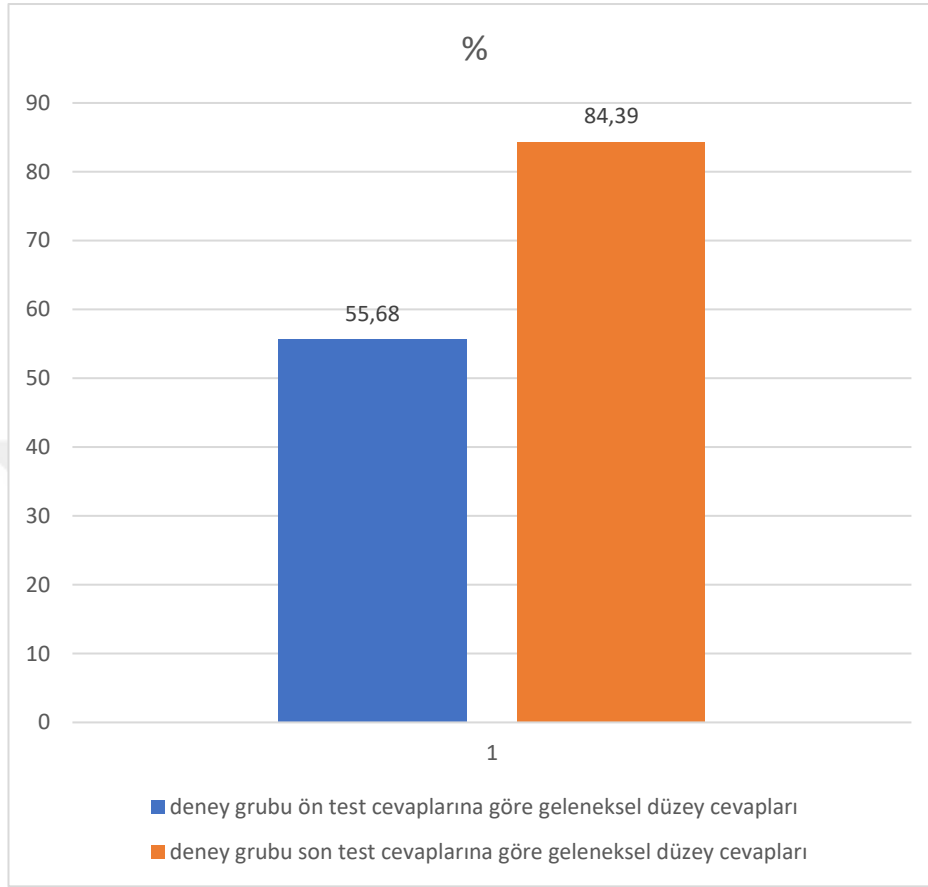
4.2.2.3.Deney Grubunun Duyuşsal Ölçek Ön Test İle Son Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bir diğer alt problemi “Deney grubunun deneysel işlem öncesi ile sonrası dürüstlük değeri açısından duyuşsal düzeyleri nasıldır?” şeklindedir.

Bu alt probleme cevap bulmak için, deney grubunda bulunan öğrencilerin deneysel işlem öncesinde ve sonrasında duyuşsal ölçeğe yazdıkları cevaplar, betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar tablo 10, tablo 13 ve grafik 11’de yer almaktadır.

Tablo 10 (bkz. s. 88) ve tablo 13 (bkz. s. 98)’ün analiz sonuçlarına yukarıda yer verilmişti. Tablo 10 ve tablo 13’den elde edilen verilerle çizilen grafik 11ise şöyledir:

Grafik 11. Deney Grubunun Duyuşsal Ölçek Ön Test ve Son Testine Verdikleri Cevapların Kohlberg'in Ahlaki İkilem Yaklaşımına Göre Grafiği

Tablo 10 (bkz. s.88) ve tablo 13 (bkz. s. 98)'den elde edilen verilerden oluşturulan grafik 11 incelendiğinde, deney grubu öğrencilerinin deneysel işlem öncesinde ve deneysel işlem sonrasında duyuşsal düzeyleri arasında oldukça farklılık olduğu görülmektedir. Deneysel işlem öncesinde deney grubunun “gelenek öncesi düzey”de bulunma oranı % 38,28 iken bu oranın deneysel işlem sonrasında % 10,44'e düştüğü görülmektedir. Deney grubunun, deneysel işlem öncesinde geleneksel düzeyde bulunma oranları %55,68 iken, deneysel işlem sonrasında %84,39'a yükselmiştir. Bu sonuç, deney grubunda gerçekleştirilen etkinliklerin öğrencilerin dürüstlük değerini duyuşsal anlamda geliştirmede etkili olduğunu göstermiştir.

Nicel veri elde etmek amacıyla kullanılan dürüstlük değer ölçeğinde ve bilişsel ölçek olarak kullanılan kavram haritasında ulaşılan sonuç da bu sonuçla tutarlılık göstermektedir.

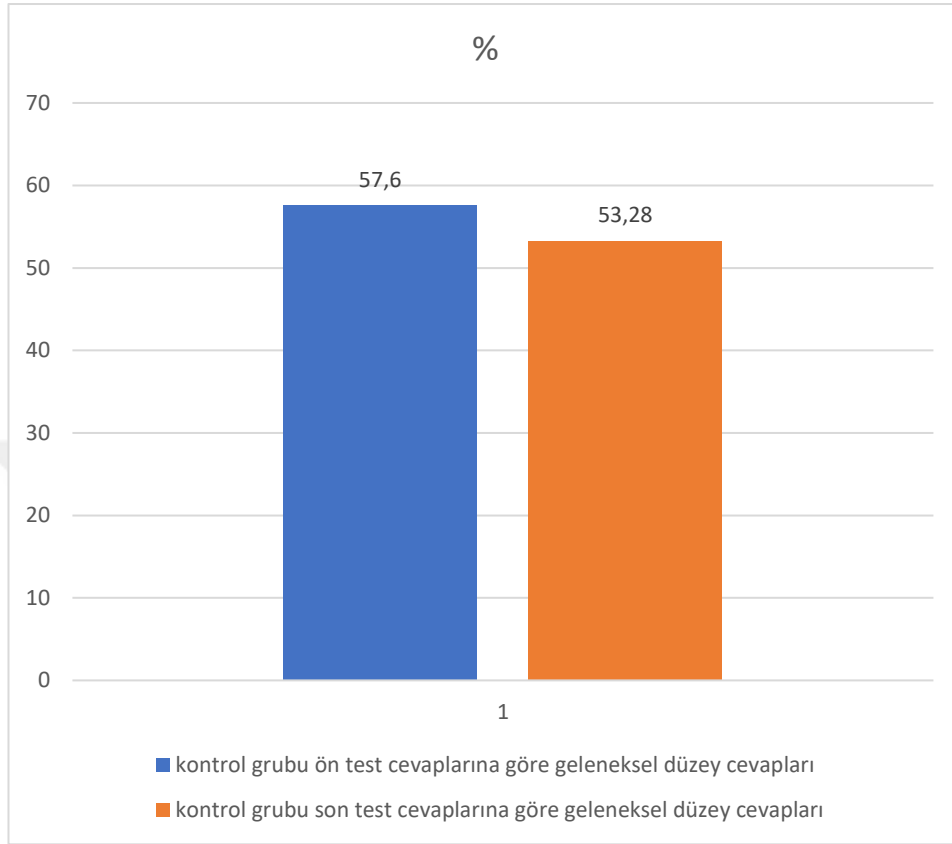
4.2.2.4.Kontrol Grubunun Duyuşsal Ölçek Ön Test İle Son Test Sonuçlarına Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bir diğer alt problemi “Kontrol grubunun deneysel işlem öncesi ile sonrası dürüstlük değeri açısından duyuşsal düzeyleri nasıldır?” şeklindedir.

Bu alt probleme cevap bulmak için, kontrol grubunun deneysel işlem öncesinde ve sonrasında duyuşsal ölçeğe yazdıkları cevaplar, betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar tablo 11, tablo 12 ve grafik 12’de yer almaktadır.

Tablo 11 ve tablo 12’nin analiz sonuçlarına yukarıda yer verilmişti. Tablo 11 ve tablo 12’den elde edilen verilerle çizilen grafik 12 ise şöyledir:

Grafik 12. Kontrol Grubunun Duyuşsal Ölçek Ön Test ve Son Testine Verdikleri Cevapların Kohlberg'in Ahlaki İkilem Yaklaşımına Göre Grafiği

Tablo 11 ve tablo 12'den elde edilen verilerden oluşturulan grafik 12 incelendiğinde, kontrol grubunun deneysel işlem öncesi ile deneysel işlem sonrasında duyuşsal düzeyleri arasında farklılık olmadığı görülmektedir. Deneysel işlem öncesinde kontrol grubunun “gelenek öncesi düzey”de bulunma oranı % 41,04 iken bu oranın deneysel işlem sonrasında % 46,34 olmuştur. Kontrol grubunun, deneysel işlem öncesinde geleneksel düzeyde bulunma oranları %57,60 iken, deneysel işlem sonrasında % 53,29 olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, geleneksel eğitime devam edilen kontrol grubu öğrencilerinin dürüstlük değeri duyuşsal düzeylerinde bir değişiklik olmadığını göstermektedir.

Nicel veri elde etmek amacıyla kullanılan dürüstlük değeri ölçeğinde ve bilişsel ölçek olarak kullanılan kavram haritasında ulaşılan sonuç da bu sonuçla tutarlılık göstermektedir.

Değerler eğitimi konusunda yapılan aşağıdaki benzer çalışmalar da, değer eğitimi verilen deney grubunda değer eğitimi verilmeyen kontrol grubuna göre değer algılarında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Tahiroğlu (2011), ilköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde “doğa sevgisi, temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme” değerlerinin öğretimi ve öğrencilerin bu değerlere ilişkin tutumlarının belirlenmek amacıyla yaptığı deneysel çalışma yapmıştır. Çalışmasında deney ve kontrol gruplarına ön test ve son test uygulamıştır. Deney grubuna uygulanan ön test ve son test sonuçlarında son test lehine anlamlı farklılık tespit etmiştir. Aynı şekilde deney ve kontrol grubuna uygulanan son test sonuçlarında da deney grubu son testi lehine anlamlı farklılık bulmuştur.

Aladağ (2009), ilköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde uygulanacak olan değer öğretim programının öğrencilerin “sorumluluk” değerini kazanma ve gösterme düzeyine etkisini belirlemek amacıyla, ön test – son test kontrol gruplu deneme modelinde araştırma yapmıştır. Verilerin analiz edilmesiyle elde edilen sonuçlarda, deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerin uygulama sonrası “sorumluluk” değerine ilişkin, Sorumluluk Ölçeği, Bilişsel Düzey Ölçeği ve Duyuşsal Düzey Ölçeğinden elde etmiş oldukları puanlar arasında deney grubu lehine anlamlı fark bulmuştur.

İşcan (2007) araştırmasında, ilköğretim düzeyinde, “evrensellik” ve “iyilikseverlik” değerlerini kazandırmaya yönelik hazırlanan değerler eğitimi programının; öğrencilerin değerlerle ilgili bilişsel davranışlarına, duyuşsal özelliklerine ve değerleri gösterme düzeylerine etkisini saptamayı amaçlamıştır. Araştırmada deneysel desen olarak, gerçek deneme modellerinden “öntest-sontest kontrol gruplu model” kullanılmıştır. Değerler eğitimi programının uygulandığı deney grubundaki öğrencilerin değerlere ilişkin bilişsel davranışları kazanma düzeyleri, kontrol grubu öğrencilerinden anlamlı bir biçimde yüksek bulunmuştur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın bulgularından çıkarılan sonuçlara ve bu sonuçlara göre yapılan önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçve Tartışma

Araştırmanın alt amaçlarından elde edilen bulgulardan aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

1.Araştırmanın birinci alt problemi “Deney grubu ile kontrol grubunun dürüstlük ölçeği ön test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” şeklindedir. Yapılan t-testi sonuçlarına göre deneysel işlem öncesinde, deney grubu öğrencileri ile kontrol grubunda yer alan öğrencilerin dürüstlük değerine yönelik alguları arasında istatistiksel olarak farklılık olmadığı görülmektedir ($p>05$).

Tahiroğlu (2011) araştırmasında deney ile kontrol grubunda yer alan öğrencilerin “doğa sevgisi” boyutuna yönelik ön test sonuçlarında, her iki grubun aritmetik ortalamalarının birbirine yakın olduğunu tespit etmiştir. Deneysel çalışmalarda, deney grubu ve kontrol grubunun ön test sonuçlarının birbirine yakın çıkması, deneysel işlemin etkililiği bakımından önemlidir.

2. Araştırmanın ikinci alt problemi “Deney grubu öğrencileri ile kontrol grubunun dürüstlük ölçeği son test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” Şeklindedir. Bu alt probleme cevap bulmak için gruplarda yer alan öğrencilerin dürüstlük ölçeğinden almış oldukları son test puan ortalamaları, bağımsız örneklem t testi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Deney grubuna uygulanan değer eğitimi sonrasında deney grubuna ve kontrol grubuna yapılan son test sonuçlarında deney grubu lehine anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<05$). Bu sonuca göre deney grubuna

verilen değer eğitiminin öğrencilerin dürüstlük değerini kazanma düzeyine olumlu yönde etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde aynı tür araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Krop (2006), Perry ve Wilkenfeld (2006), Lamberta (2004), Germine (2001), Hunt (1981)ve Meaney (1979) tarafından yapılan araştırmalarda deney gruplarına değerler eğitimi programı uygulanmıştır. Araştırmalar sonucunda elde edilen bulgular, uygulanan değer eğitimi programlarının uygulamaya katılan öğrenciler ile katılmayan öğrencilerin değerleri kazanma düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir (akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2015: s.113).

3.Araştırmanın bir diğer alt problemi “Deney grubunun dürüstlük ölçeği ön test ile son test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” şeklindedir. Bu alt probleme cevap bulmak için deney gurubunun dürüstlük ölçeğinden almış oldukları ön test ve son test puan ortalamaları, bağımlı örneklem t testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.Araştırmada değer eğitimi sonrasında deney grubunun dürüstlük algılarındaki değişimi belirlemek amacıyla yapılan ön test ile son test sonuçları arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<05$).Böylece deney grubuna uygulanan değer eğitiminin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır

Benzer şekilde İşcan (2007) araştırmasında, deney grubundaki, değerler eğitimi programı uygulamasına katılan öğrencilerin sontest puanlarının, öntest puanlarından anlamlı düzeyde fazla olduğunu tespit etmiştir. Bu durumda, öğrencilerin programın uygulanması sonunda ele alınan değerlerle ilgili bilgiyi başarılı biçimde edindikleri söylenebilir.

4. Araştırmanın bir diğer alt problemi “Kontrol grubunun dürüstlük ölçeği ön test ile son test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” Şeklindedir. Bu alt probleme cevap bulmak için kontrol gurubunun dürüstlük ölçeğinden almış oldukları ön test ve son test puan ortalamaları, bağımlı örneklem t testi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Kontrol grubunun dürüstlük ölçeği ön test ile son test sonuçları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>05$). Bu sonuç, kontrol gurubunda gerçekleştirilen geleneksel etkinliklerin öğrencilerin dürüstlük değeri algılarını geliştirmede etkili olmadığını göstermiştir.

5. Araştırmanın bir diğer alt problemi “Deney ile kontrol grubunun deneysel işlem öncesi dürüstlük değeri açısından bilişsel algıları nasıldır?” Şeklindedir. Bu alt probleme cevap bulmak için deneysel işlem öncesi, gruplarda bulunan öğrencilerin bilişsel ölçek olarak kullanılan kavram haritasına yazdıklarının içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi yapılırken frekans ve yüzde oranlarından yararlanılmıştır. Yapılan analiz sonucuna göre deneysel işlem öncesi deney ile kontrol gruplarının bilişsel algılarının birbirlerine yakın seviyede olduğu tespit edilmiştir.

Deney grubunun “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirttikleri davranışlar içinde dürüst davranışlar olarak nitelendirilebilecek davranışların toplam davranışlar içindeki oranı % 39,99’dur. Kontrol grubunda ise bu oranın %48,47 olduğu görülmektedir.

6. Araştırmanın bir diğer alt problemi “deney ile kontrol grubunun deneysel işlem sonrası dürüstlük değeri açısından bilişsel algıları nasıldır?” Şeklindedir. Bu alt probleme cevap bulmak için deneysel işlem sonrası, gruplarda bulunan öğrencilerin bilişsel ölçek olarak kullanılan kavram haritasına yazdıklarının içerik analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları frekans ve yüzde tablolarıyla desteklenmiştir.

Deney grubunun “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirtilen davranışların içinde dürüst davranışlar olarak nitelendirilebilecek davranışların yüzde olarak oranı % 98, 4 olduğu, oysa kontrol grubunda bu oranın % 52,39 olduğu tespit edilmiştir. Aradaki büyük fark, deney grubunda gerçekleştirilen etkinliklerin öğrencilerin dürüstlük değeri algılarını geliştirmede etkili olduğunu göstermiştir. Aynı sonuca dürüstlük ölçeğinde de ulaşıldığından ölçekler arasında tutarlılık vardır.

Aladağ (2009) araştırmasında deney grubuna uygulanan programın, öğrencilerin vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda başarılı olduğunu tespit etmiştir. Kontrol grubunda ise öğrencilerin sorumluluk değeri ile ilgili sorulara vermiş olduğu cevapların yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür.

7. Araştırmanın bir diğer alt problemi “deney grubunun deneysel işlem öncesi ile sonrası dürüstlük değeri açısından bilişsel algıları nasıldır?” Şeklindedir. Bu alt probleme cevap bulmak için, deney grubunun deneysel işlem öncesi ile deneysel

işlem sonrası, bilişsel ölçek olarak kullanılan kavram haritasına yazdıklarının içerik analizi yapılmıştır.

Deney grubunun “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirttikleri davranışlar içinde dürüst davranışlar olarak nitelendirilebilecek davranışların toplam davranışlar içindeki oranı ise % 39,99’dur. Deneysel işlem sonrası bu rakamın % 98, 40’a yükseldiği görülmektedir. Aradaki büyük fark, deney grubunda gerçekleştirilen etkinliklerin öğrencilerin dürüstlük değeri algılarını geliştirmede etkili olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar dürüstlük ölçeği sonuçları ile tutarlılık göstermektedir.

Dünyada farklı ülkelerde benzer şekilde değer eğitimi verilen gruplarda öğrencilerde eğitim öncesi ve eğitim sonrası olumlu yönde anlamlı farklılık olduğu gözlenmiştir.

ABD’de YDEP’ni bütün okul olarak uygulayan bir okul Florida’da en iyi okullar arasında birinci oldu. Okul müdürü “en basitinden hiç zorbalık yok.” Dedi. (Tillman, akt. Aktepe, 2014; XXVII

8. Araştırmanın bir diğer alt problemi “Kontrol grubunun deneysel işlem öncesi ile sonrası dürüstlük değeri açısından bilişsel algıları nasıldır?” Şeklindedir. Bu alt probleme cevap bulmak için, kontrol grubunun deneysel işlem öncesi ile deneysel işlem sonrası, bilişsel ölçek olarak kullanılan kavram haritasına yazdıklarının içerik analizi yapılmıştır.

Kontrol grubunun deneysel işlem öncesi, “dürüstlük deyince akla gelen davranışlar” olarak belirttikleri davranışlar içinde dürüst davranışlar olarak nitelendirilebilecek davranışların toplam davranışlar içindeki oranı ise % 48,47’dir. Deneysel işlem sonrasında da oranın %52,39 olmuştur. Kontrol grubunun bilişsel ölçek verileri, deneysel işlem öncesi ve sonrası olarak karşılaştırıldığında, kontrol grubunun sonuçlarında çok önemli bir değişiklik olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar dürüstlük ölçeği sonuçları ile de tutarlılık göstermektedir.

9. Araştırmanın bir diğer alt problemi “Deney ile kontrol grubunun deneysel işlem öncesi dürüstlük değeri açısından duyuşsal düzeyleri nasıldır?”

şeklindedir. Bu alt probleme cevap bulmak için, deney grubu ile kontrol grubunun deneysel işlem öncesinde duyuşsal ölçeğe yazdıkları cevaplar, betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Betimsel analiz yapılırken deney ile kontrol grubunun duyuşsal ölçeğe verdikleri cevaplar, uzman görüşü alınarak, Kohlberg'in ahlâki ikilem kuramına göre oluşturulan çerçeveye anlamlı ve sistemli bir biçimde seçilip düzenlenmiştir.

Deneysel işlem öncesinde deney grubu ile kontrol grubunun duyuşsal düzeylerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir.

10. Araştırmanın bir diğer alt problemi "Deney ile kontrol grubunun deneysel işlem sonrası dürüstlük değeri açısından duyuşsal düzeyleri nasıldır?" şeklindedir. Bu alt probleme cevap bulmak için deney ile kontrol grubunun deneysel işlem sonrasında duyuşsal ölçeğe verdikleri cevaplar betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, deneysel işlem sonrasında deney grubunun duyuşsal düzeyinin kontrol grubu duyuşsal düzeyinden daha üst seviyeye yükseldiği görülmektedir.

İşcan (2007) araştırmasında, deney grubunda yer alan öğrencilerin programda ele alınan değerler açısından duyuşsal alanda, kontrol grubu öğrencilerine göre, olumlu yönde gelişmiş olduklarını tespit etmiştir.

Deney grubuna uygulanan değerler eğitiminin öğrencilerin dürüstlük değerini duyuşsal olarak, kontrol grubu öğrencilerinden daha fazla içselleştirdikleri sonucuna varılmıştır.

11. Araştırmanın bir diğer alt problemi "Deney grubunun deneysel işlem öncesi ile sonrası dürüstlük değeri açısından duyuşsal düzeyleri nasıldır?" şeklindedir.

Dokuzuncu ve onuncu alt problemde olduğu gibi bu alt probleme de cevap bulmak için, deney grubunun deneysel işlem öncesi ile sonrasında duyuşsal ölçeğe yazdıkları cevaplar, betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre deney grubu öğrencilerinin deneysel işlem öncesinde ve deneysel işlem sonrasında duyuşsal düzeyleri arasında oldukça farklılık olduğu

görülmektedir. Bu sonuç, deney grubunda gerçekleştirilen etkinliklerin öğrencilerin dürüstlük değeri algılarını geliştirmede etkili olduğunu göstermiştir.

Dünyanın değişik ülkelerinde değer eğitimi verilen okullarda da öğrencilerin duyuşsal özelliklerinin olumlu yönde geliştiği görülmüştür.

Kenya’da bir öğretmen olan Catherine Kanyi “YDE programıyla çocuklar öyle çabuk değişti ki hangi değer daha iyi işlendiğini fark edebilirsin. Okulda hiç kavga yok. Öğretmen-öğrenci ilişkisi iyi; okulda kibar bir dil var. Ebeveyn-öğretmen ilişkisi iyi (Tillman, akt. Aktepe, 2014; XXIX).

12. Araştırmanın bir diğer alt problemi “Kontrol grubunun deneysel işlem öncesi ile sonrası dürüstlük değeri açısından duyuşsal düzeyleri nasıldır?” şeklindedir. Bu alt probleme cevap bulmak için, kontrol grubunun deneysel işlem öncesi ile sonrasında duyuşsal ölçeğe yazdıkları cevaplar, betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucuna göre; kontrol grubunun deneysel işlem öncesi ile deneysel işlem sonrasında duyuşsal düzeyleri arasında farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

5.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

1. Çalışmaya benzer birçok çalışmanın da gösterdiği gibi, değer eğitimi verilen grupların değer algılarında olumlu yönde değişiklik olmaktadır. Değer eğitimi programlarının öğrencilerin değerleri kazanımında etkili olduğu bütün araştırmacılar tarafından kanıtlanmıştır. Bu yüzden, son yıllarda bütün dünyada yaşanan ahlaki yozlaşma sorununun değer eğitimine önem verilmesi yoluyla en aza indirilebileceğine inanılmaktadır. Ancak, değer eğitiminin diğer derslerin programının içinde öğrencilere vermeye çalışılmasının değer eğitiminin etkililiği açısından faydalı ama yeterli olmadığı yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur (Özyurt, 2015; 127). Uygun (2013), Yeşilyurt ve Kurt (2012), Fidan (2013), Albayrak (2015), Ekiz ve Akyıldız (2011) çalışmalarında bu durumu tespit

etmişlerdir. Değer eğitimi çalışmalarının etkililiğini artırmak amacıyla üniversitelerde “Değer Eğitimi Araştırma Ve Uygulama Merkezleri” açılmalıdır. Şu ana kadar yapılan akademik çalışmalar uygulamada dikkate alınmalıdır. Değerler eğitimi çalışmalarında tespitler, durumlar, sonuçlar, öneriler bir araya getirilip eksik kalan konular yeniden değerlendirilmelidir.

2. Değer eğitimi dersi almamış ve şu anda MEB’de öğretmenlik görevini yürütmekte olan öğretmenler için hizmet içi seminerler yoluyla öğrencilere değerlerin nasıl kazandırılacağına yönelik değer eğitimi verilmelidir. Hizmet içi seminerler üniversiteler ile işbirliği içinde düzenlenmeli. Üniversitelerdeki değer eğitimi uzmanları, öğretmenlere değer eğitimi yaklaşımlarını öğretmeli. Daha önce alanda yapılan çalışmalardan yararlanılarak Türkçe, DKAB, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji derslerinin ders kitaplarında geçen değerlerin nasıl öğretileceğini seminerlerde öğretmenlere öğretmeliler.

3. Öğrencilerin eğitiminde okul ve aile işbirliği önemlidir. Bu yüzden okullarda değer eğitimi uzmanları tarafından ailelere de, aile içinde değer eğitiminin nasıl olacağına yönelik bilgilendirmeliler. Çünkü öğrencilerin okulda öğrendikleri değerleri kendi hayatlarında içselleştirebilmeleri için aile içi yaşantılarında da tutarlı olmaları gerekmektedir. Öğrenci okulda yalan söylememesi gerektiğini öğrendikten sonra aile içinde yalan konuşulduğunu görürse, kendi iç dünyasında neyin doğru, neyin yanlış olduğu hakkında karar veremez duruma gelecektir. Öğrenciyi bu ikilemden kurtarmak için ailelerin de okulda öğretilenler ile tutarlı yaşantılar geçirmeleri gerekmektedir.

4. Öğrencilerin eğitiminde model alma yoluyla öğrenmenin çok etkili olduğu düşünülerek, öğrencilerin model aldıkları siyasetçi, sanatçı ve sporcu gibi medyatik insanlar, onların davranışlarının toplumu etkilediği konusunda uyarılmalı ve bu konuda yardımları istenmeli. Bu özellikteki insanlar tarafından gönüllü olarak oluşturulacak kişilere kamu spotları hazırlatılarak televizyon, sinema, radyo ve sosyal medyada yayınlattırılmalıdır.

5. Televizyon, radyo, sinema ve tiyatrolarda değer eğitimi üzerine sanat eserleri (televizyon dizisi, sinema filmi, tiyatro oyunu... v.b.) hazırlayan ve sunan yapımcılar devlet tarafından maddi olarak desteklenmelidir.

6. Değerler eğitimi disiplinlerarası bir alan olduğundan bilimler ortak çalışmalı ve hareket etmelidir.

7. Eğitim-öğretim yılının herhangi bir haftası “Değer Eğitimi Haftası” olarak ilan edilmelidir. Bu hafta içinde bütün Türkiye’de bütün üniversitelerde ve MEB’na bağlı okullarda değer eğitimi konferansları verilmeli, sempozyumlar düzenlenmelidir. Bu hafta içinde liselerde değer eğitimi üzerine şiir, masal, kompozisyon, resim, fotoğraf, slogan yarışmaları düzenlenmelidir. Sanatçı, siyasetçi, sporcu, işadamı, bilim insanı gibi topluma rol model olabilecek insanlar değer eğiminin önemini anlatabilecek etkinliklerde bulunmalı. Huzur evi, engelli ve yaşlı bakım evi, kimsesiz çocuklar yurdu, kadın sığınma evi gibi yerler ziyaret edilmeli.

Bu tür etkinlikler, okullarda verilendeğer eğitimini öğrencilerin içselleştirmelerini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AKARSU, S. (2015). “İlkokul(1-4) Ve Ortaokul(5-8) Müzik Ders Kitaplarında Yer Alan Şarkıların Değerler Bakımından İncelenmesi Ve Değerler Eğitimine İlişkin Öğrenci Algıları” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Van.
- AKBAŞ, O. (2008). (akt. Kaymakcan, R. ve Meydan, H. 2014. S.175), *Değerler Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış*, Değerler Eğitimi Dergisi, (6)16, 9-27
- AKTAN, O. (2012). “100 Temel Eserlerde Yer Alan Değerlerle Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerlerin Uyumu” , Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Düzce.
- AKTEPE, G. (2016). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı, Çanakkale
- ALPÖGE, Gülçin. (2011). *Okul Öncesinde Değerler Eğitimi*, (4. Basım), İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- ARAL, V. (2012). *Toplum ve Adaletli Yaşam*, (2. Baskı). İstanbul: Legal Yayıncılık.
- ATABEK, E. (2015). *Dürüstlük Sevgili Çocuğum*, (6. Baskı). İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- AVCI, G. (2007), *Öğretmen Adayları KPSS Eğitim Bilimleri*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- AYDIN, M.Z. ve AKYOL GÜRLER, Ş. (2014). *Okulda Değerler Eğitimi*, Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.

AYTEKİN, M. (2015). “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Değer İletimi Açısından İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, İzmir.

BACANLI, H. (2006), *Duyuşsal Davranış Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.

BALCI, F.A. ve YANPAR YELKEN, T. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerler ve Değer Eğitimi Uygulamaları Konusunda Öğretmen Görüşleri, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, Kırşehir, , 14(1), 195-213.

BALTACIOĞLU, İ. H. (1995). (akt.Kaymakcan, R. ve Meydan, H.), *Talim ve Terbiyede İnkılap*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

BAŞÇI, Z. (2012). “Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi (Erzurum Örneği)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Erzurum.

BATTISITCH, V. ve HONG, S. (2003). (akt. Güven, A.Z. 2014. s.41). *Enduring Effects Of Thechild Development Project: Second-orderLatentLinearGrowthModeling of Students “Connectedness” to School, AcademicPerformance, andSocialAdjusmentDuringMiddle School*. UnpublishedManuscript, DevelopmentalStudies Center.

BAYSAL, N. (2013). “Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerinde Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Yönüyle Değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı. Niğde.

BEKDAŞ, F. (2012). “İlköğretim 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Öğrenci Boyutunda Kazanım Düzeylerinin Değerlendirilmesi” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Kastamonu.

BİLGİN, N (1995) (akt. Çalışkur, A.s.9), *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*, İstanbul : Sistem yayıncılık

BILSKY, W., KOCH, M. (2000), (Akt.Çalışkur, A. 2010), *On The Content AndStructure Of Values: UniversalsOrMethodologicalArtefacts?* J. BlasiusJ.Hox, E. de Leeuw ve P. Schmidt (Eds.), *SocialScienceMethodology in the New MilleniumProceedings of theFifthInterenational Conference on LogicandMethodology*, Cologne.

BİRCAN, H.H. (2015). *Felsefede Değerler Problemi.*, H.H.Bircan ve B. Dilmaç. (Editörler). *Değerler Bilançosu*. Konya. Çizgi Yayınevi.

BURGER, J.M. (2006). *Kişilik*. (Çev.İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

BUSCAGLIA, L. (1987). *Kişilik*, (çev.Ebcioğlu, N.) İstanbul: İnkılap Kitabevi.

CHRISTENSEN, L.B. JOHNSON,R.B.ve TURNER L.A. (2015). *Research Metohds Design And Analysis*, (2. Baskı) (Çev. Ahmet AYPAY), Ankara : Anı Yayıncılık.

COŞKUN, D. (2011). *“İlköğretim Birinci Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Denizli ili Örneği”* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Denizli.

CRESWELL, J.W. (2012). (akt Özden, M. Yaşar ve Durdu, Levent (2016).s.80). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed MethodsApproaches* (4th ed.) ThousandOaks, Ca:Sage

CÜCELOĞLU, D. (2007). *İnsan ve Davranışı*, (16. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

ÇALIŞKUR, A. (2010). *Psikolojide Değerler ve Gençlik*, İstanbul : Papatya Yayıncılık.

ÇELİKKAYA, T. ve SEYHAN, O. (2017). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Öğretmen Adaylarının Evrensel Değerlere İlişkin Metafor Algıları*. E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 8(3) 65-87.

ÇELİKKAYA, T. FİLOĞLU, S. ÖKTEM, N. S. (2013). “Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Tarafından Uygulanma Düzeyleri”, *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 121-147

ÇİFTÇİ, T. ESER ÜNALDI, Ü. (2014). “Coğrafya Öğretmenlerinin Değer Eğitiminin Mevcut Durumu İle İlgili Görüş Ve Düşünceleri”, *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 6(2), 81-99

DEĞER, M. (2010). Sosyal Öğrenme Kuramı, (Ed. İbrahim Yıldırım). *Eğitim Psikolojisi*. (2. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık,

DIAZ, C. (2009). *Değerler Eğitiminde On Anahtar Sözcük*, (Çev. Barış Yıldırım) Gün Yayıncılık: İstanbul.

DİLMAÇ, B. (1999). *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi Ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği İle Eğitimin Sınanması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eğitimde Psikolojik Hizmetler Ana Bilim Dalı. İstanbul.

DİLMAÇ, B. (2002). *İnsanca Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

DİLMAÇ, B. (1999). (akt. Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. s.52) *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği İle Sınanması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eğitimde Psikolojik Hizmetler Ana Bilim Dalı. İstanbul.

DOĞAN, İ. (2004). *Toplum ve Eğitim*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

DOĞANAY, A. (2009). (akt. Güven, A.Z.s.40). *Değerler Eğitimi*. C. Öztürk (Ed.) *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s.255-286). Ankara: Pegem A. Yayıncılık.

DÖKMEN, Ü. (2005). (akt. Balat Uyanık, G. (Ed.). 2012). Okul Öncesinde Değerler Eğitimi ve Etkinlik Örnekleri. *Küçük Şeyler*, 4. Baskı, Ankara : Sistem Yayıncılık.

DOKTAŞ YEŞİLTAŞ, P. (2015). *Okul Müdürlerinin Değer Ve Değer Kazanımına İlişkin Görüşleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Konya.

DÖNMEZER, İ. (2009). *Ailede İletişim ve Etkileşim*, (6. Baskı), Ankara: Hegem Yayınları.

DURKHEIM, E. (2010). *Ahlak Eğitimi*. (çev. Oğuz Adanır), İstanbul: Say Yayınları.

EBENEZER, J. V. ve HAGGERTY, M. S. (1999). (akt. Osman Nafiz Kaya, 2003). *Becoming Asecondary School ScienceTeacher*. New Jersey: MerillPress.

ERSOY, F. ve DOĞAN, C. (2014) “7. Sınıf Öğrencileri İçin Dürüstlük Ölçeği Geliştirme Çalışması”, *III. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı – I*, Nuriye Kayar, Ümit Güneş, (Editörler), Sakarya Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü, İstanbul.

EKİZ, D. ve AKYILDIZ, S.(2011) *Sosyal bilgiler 4 ve 5. sınıf öğretim programlarında yer alan doğrudan verilecek değerlerin kazanım, etkinlik ve ders kitabı açısından incelenmesi*. Değerler Eğitimi Sempozyumu, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

FİDAN, N.K. (2013). *Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi: Nitel Bir Araştırma*. International Journal of Social Science, 6(3):361-388.

FOX. D. (1969) (akt.NiyaziKarasar, 2008). *TheResearchProcess in Education*. Holt, Rinehart.

GENÇ, S.Z. TUTKUN, T. ÇORUK, A. (2015). “Değer Ve Eğitimi Sorunsalı: Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Durum Tespiti”, *Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 11(2), 374-397.

GİRGİN, M. (2014). *Pedagojik Değerler*, (2. Baskı). Ankara: Vize Yayıncılık.

GÖKALP, Ziya. (2004). *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınları.

GUTEK, G.L. (2014). *Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar*, (çev. Nesrin Kale), Ankara: Ütopya Yayınevi.

GÜLMÜŞ, R. (2015). “İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Konularında Değer Öğretimine İlişkin Sınıf Öğretmeni Görüşleri”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Burdur.

GÜNDÜZ, M. ve AKTEPE, V. (2017). *Sınıf Öğretmenlerinin Değer Öğretimine Yönelik Zihin Haritaları*. Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 6(2) 427-446

GÜNGÖR, E. (2008). *Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

GÜNGÖR, E. (2010). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*, İstanbul :Ötüken Yayınevi.

GÜNGÖR, E. (1993). (akt. Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. 2015) *Değerler Psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları.

GÜROL, A. ve SERHATLIOĞLU, B. (2009). “Değerlerin Kazandırılmasında Yaratıcı Dramanın Rolü”. 1. Ulusal İyilik Sempozyumu. 20-21 Haziran. Elazığ: Elif Ofset, 52-59.

GÜVEN, A. KAYA, R. AKKUŞ, Z. (2014). “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Algıları Üzerine Bir Araştırma”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9 (5), 1067-1083,

GÜVEN, A. Z. (2014). *Değerler Eğitimi ve Türkçe Derslerinde Değerlerin Kullanımı*, Konya: Palet Yayınları.

GÜVEN, S. (2013). “İlköğretim Ders Programlarının Öğrenciye Kazandırılması Hedeflenen Değerler Açısından İncelenmesi”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (6) 14, 355-370.

HACIKADİROĞLU, V. (2002). (akt. Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. 2015). Bilgi ve Değer, *Bilgi ve Değer Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Vadi Yayınları.

HACİP, Y. H. (2008), *Kutadgu Bilig*, (çev. Arat, R.R), Ankara: Kabalcı Yayınevi.

HAKİM, C. (2000). (akt. ColinRobson, Çev. Şakir Çingir, Nihan Demirkasımoğlu, 2015, s.5) *Research Design: Successful Designs for Social and Economic Research*. 2nd edn. London:Routledge.

HÖKELEKLİ, H. (2013). *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi* (2. Baskı), İstanbul: Timaş Yayınları.

HÖKELEKLİ, H. (2013). *İnsani Değerler*, İstanbul : Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

HUITT, W. (2004) (akt. Aladağ,S. 2009. S.32), *Values*. Educational Psychology Interactive, Voldosta State University, April.

İŞCAN DEMİRHAN, C. (2007). *“İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitiminin Etkililiği”*. Yayımlanmamış Doktora Tezi.Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı. Ankara.

İNALCIK, H. (2016). *Osmanlı'da Devlet Hukuk ve Adâlet*, (3. Baskı). İstanbul: Kronik Yayıncılık.

JOHNSON, R.B., ONWUEGBUZIE, A.J. &TURNER, L.A. (2007) (akt.M.Yaşar Özden, Levent Durdu, (2016). s.78). *Toward a Definition of Mixed Method Research*. Journal of Mixed Methods Research, 1(2) 112-133.

KAFESOĞLU, İ. (2013), *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri*, (5. Basım), İstanbul: Ötüken Yayınevi.

KALAYCI, Ş. (2008). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. (3.Baskı). Ankara : Asil yayın Dağıtım.

KALE, N. (2003). *Nasıl Bir İnsan? Nasıl Bir Öğretim?*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

KANTAR, Ş. (2014). *“İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde 100 Temel Eser Yoluyla Değerler Eğitimi”* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Konya.

KARATAY, H. (2011). (akt.Uyanık Balat, Gülден. 2012. s.14). *Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı*. International PeriodicalForTheLanguages, LiteratureAndHistory Of TurkishOrTurkic, 6(1), 1398-1412

KARASAR, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım, (18. Baskı), Ankara.

KARATEKİN, K. GENÇTÜRK, E. KILIÇOĞLU, G. (2013). Öğrenci, Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayı Ve Öğretmenlerinin Değer Hiyerarşisi, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Adıyaman, 6 (14) 411-456

KATILMIŞ, (2010). (akt. Uyanık Balat, Gülден, 2012, s.11). *Sosyal Bilgiler Dersindeki Bazı Değerlerin Kazandırılmasına Yönelik Bir Karakter Eğitimi Programının Geliştirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

KAYA O.N. (2003). Eğitimde Alternatif Bir Değerlendirme Yolu: Kavram Haritaları, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 25 : 265-271.

KAYMAKCAN, R. (2015). *Değerler ve Eğitimi –II Sempozyum Bildirileri Kitabı*, R.Kaymakcan, N. Tınaz, Z.Ş. Altın, M. Zengin, A.Y. Okudan, H.Yiğit. (Editörler), Açılış Konuşması, Ertem Basım, Ankara,

KAYMAKCAN, R. ve MEYDAN, H. (2014). *Ahlak ve Değerler Eğitimi*, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

KESKİN, Y. (2008). *Türkiye 'de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Öğretim Programlarının Etkinliğinin Araştırılması*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

KESKİN, Y. ÖĞRETİCİ, B. (2013). “Sosyal Bilgiler Dersinde “Duyarlılık” Değerinin Etkinlikler Yoluyla Kazandırılması: Nitel Bir Araştırma”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, İstanbul, 11(25), 143-181.

KINSAKAL, İ. (2012) “İlköğretim 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerlerin Kazanılmışlık Düzeyinin Öğretmen Görüşlerine Göre

Değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Kastamonu.

KNAFO, A. (2003). *Authoritarians, The Next Generation: Values And Bullying Among Adolescent Children Of Authoritarian Fathers*. Analyses Of Social Issues And Public Policy. 3(1) 199-204.)

KÖYLÜ, M. (2013). *Küresel Ahlak Eğitimi*, İstanbul: Dem Yayınları.

KUÇURADI, I. (2010). *İnsan ve Değerleri*. Ankara : Türkiye Felsefe Grubu.

KURTDEDE FİDAN, N. “Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi: Nitel Bir Araştırma”, *International Journal of Social Science*,6(3), 361-388.

KÜLÜNKOĞLU, T., (2010). *İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Erzurum.

LEMING, J.S. (2000). (akt. Zıvalsız, S. 2014. S.45). *Teaching Values in Social Studies Educaion, Past Practices and Current Trends*. (02.01.2008 tarihinde http://www.usoe.k12.ut.us/curr/char_ed/fedproj/hist/teacgihng.htm adresinden elde edilmiştir).

LICKONA, T. (1996). (akt.Ulsoy, K. Ve Dilmaç, B. 2015. s. 81). *Eleyen Principle of Effective Character Edducation*. Journal of Moral Education, 25, 93-100.

LIPSON, L. (2000). *Uygarlığın Ahlaki Bunalımları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

LOCKE, J. (2004). *Eğitim Üzerine Düşünceler*, (2. Baskı), (Çev.Hakan Zengin), İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

LONGMAN, (1989). *Dictionary of Contemporary English*. Longman Group Limited UK.

LOVAT, T. (2007). *Values Education: The Missing Link in Quality Teching and*

Effective Learning, D.N. Aspin and J.D. Chapman (eds.), Values Education and Lifelong Learning, pp. 199-210.

MEB, (2005). (Akt. Ahmet Gürsoy, Eğitimin İlkeleri ve Değerler Eğitimi, Mustafa Onur ve Mustafa Şanal (ed.) (2016) s.46). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6.-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Klavuzu*, Ankara:Devlet Kitapları Müdürlüğü

MCCOY, P. (2011). *Urban Youth Culture: Finding Engagement In City School Spaces By Listening To Youths' Education Values*. Unpublished Doctoral Thesis. New York University, New York.

MODAQİQ, S. H. (2017). *Değerler Eğitimi Bağlamında İslam'da Adalet Kavramı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Samsun.

NESLİTÜRK, S. ÇELİKÖZ, N. (2015). "Okul Öncesi Değerler Ölçeği Aile Ve Öğretmen Formunun Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması", *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, Diyarbakır, (24) 19-42

NAYLOR, D.&DIEM, R. (1987). (akt. Zavalı, 2014, s.44). *ElementeryAndMiddle School SocialStudies*. New York: Random House.

SPRINTHALL, N.A. &SPRINTHALL, R. C. (1990). *EducatinolPsychology*. New York: McGraw-Hill Publishing Company. S.176

STRAUS, A.L.& CORBİN, J. (1990). (akt. Yıldırım, Ali ve Şimşek Hasan, 2016, s. 244). *Basics QualitativeResearch: GroundedTheoryProceduresandTechniques*. Newbury Park, CA:Sage

NOVAK, J. D. (2001). (akt. Osman Nafiz Kaya, 2003). *TheTheoryUnderlyingConceptMapsand How toConstructThem:* <<http://cmap.coginst.uwf.edu/info/>> (2002, Ocak 14).

ÖNER, N. (1999). *Felsefe Yolunda Düşünceler*, Ankara: Akçağ Yayınları.

ÖZDEN, M. Y. ve Durdu, L. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara : Anı Yayıncılık.

ÖZEN, R. (2015). *Türk toplumundaki üç kuşak annelerin çocuklarında olmasını istedikleri değerler ve değer sınıflaması*, Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Bursa.

ÖZTÜRK, A. ve AKBABA, A. (2010). Ahlâk Gelişimi. (Ed. İbrahim Yıldırım). Eğitim Psikolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık.

ÖZYURT, M. (2015). *İlkokul Üçüncü Ve Dördüncü Sınıf Değer Eğitimi Programının Geliştirilmesinde Okul Temelli Yaklaşımın Etkililiğinin Değerlendirilmesi*.Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. Gaziantep.

PRENCIPE, A. and HELWIG, C.C. (2002). The Development of Reasoning About The Teaching of Values in school and Family Contexts, *Child Development*, May/June 2002, Volume 73, Number 3, pp 841-856.

ROKEACH, M. (1973) (akt. Çalışkur, A. 2010, s.13), **Nature of Human Values**, New York, TheFreePress.

ROKEACH, M. (1973). (akt. Güven, A.Z. 2014). *The Nature of Human Values*. New York :TheFreePress.

RUSSELL, B. (2006). *Eğitim Üzerine Düşünceler*, (İkinci Baskı), (çev. Şebnem Duran), İzmir: İlya Yayıncılık.

RYAN, K. (1991). (akt. Zavalı, S. 2014. s.42). *Morals And Values Aducation*. Arie Lewy (Ed.) *The International Encyclopedia of Curriculum*, Advances in Education. Pergaman Press.

SAĞLAM, E. “*İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri ve Bu Süreçte Karşılaşılan Güçlüklerin Değerlendirilmesi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Çanakkale.

SELÇUK, E. (2016). *Okullarda Değer Eğitimi Uygulamalarının Verimliliği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.

SİLİAH, M. (2005). (akt. Güven, A.Z. 2014). *Sosyal Psikoloji Davranış Bilimi*, (2. Baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.

SÖNMEZ, V. ALACAPINAR. F.G. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (4. Baskı), Ankara : Anı Yayıncılık.

SUPERKA ve Diğerleri, (1976). (akt. Güven.A.Z. 2014. S.37). *Values Education Sourcebook: Conceptual Approaches, Material Analyses and Annotated Bibliography*. Colorado :Social Science Education Consortium, ERIC Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education.

SUPERKA, D.P., AHRENS, C., HEDSTROM, J.E., FORD, L.J. ve JOHNSON, P.L. (1976).(akt.DEMİRHAN İŞCAN, Canan. 2007). *Values Education Source Book: Conceptual Approaches, Material Analyses, and an Annotated Bibliography*. Colorado: Social Science Education Consortium, ERIC Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education.

TAHİROĞLU, M. (2011). “İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Doğa Sevgisi, Temizlik Ve Sağlıklı Olma Değerlerinin Öğretimi Ve Değerlere İlişkin Öğrenci Tutumlarının Belirlenmesi”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Ankara.

TANERİ, A. (2015). *Türk Devlet Geleneği*, İstanbul: Bilge Yayıncılık.

TARHAN, N. (2016). *Değerler Psikolojisi ve İnsan*. İstanbul: Timaş Yayınları.

TAŞAĞIL, A. (2016). *Kök Tengri'nin Çocukları*. (8. Basım). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.

TILLMAN, D. (2014). *Yaşayan Değerler Eğitimi Etkinlikleri*. (Çev. Vedat AKTEPE). Konya: Eğitim Yayınevi.

TOPKAYA, Y. (2011). “Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerlerin Ders Kitaplarına Yansıma Düzeylerinin Değerlendirilmesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Niğde.

TOPKAYA, Y. (2016). “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değer Aktarım Yaklaşımları Hakkındaki Görüşlerine Ait Nitel Bir Çalışma”, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, Kırşehir, 17(1), 637-652.

TUNCA, N. (2012). “İlköğretim Öğretmenleri İçin Mesleki Değerler Ölçeğinin Geliştirilmesi Ve İlköğretim Öğretmenlerinin Mesleki Değerlerinin Belirlenmesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, (2012), Eskişehir.

TÜRKÇE SÖZLÜK, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

UĞURLU, M. (2012). “İlköğretim 7. Sınıf sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer alan Değerlerin Kazanılmışlık Düzeyinin Veli Görüşlerine göre Değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Kastamonu.

ULUSOY, K. ve DİLMAÇ, B. (2015). *Değerler Eğitimi*, (3. Baskı). Ankara :Pegem A Akademi Yayıncılık.

ULUSOY, K. ve TAY, B. (2011) *Sosyal Bilgilerde Değer Eğitimi*, (Ed.Refik TURAN, Ali Murat SÜN BÜL ve Hakan AKDAĞ), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*. Birinci Baskı, Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.

UYGUN, S. (2013). *Değerler Eğitimi Program Tasarılarının Değerlendirilmesi* (Antalya örneği). *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2): 263-277

UZUNÖZ, A.AKTEPE V.,KÖYBAŞI, E. (2017).*Değer Analizi Yaklaşımı Yoluyla Dürüstlük Değerinin Öğrencilere Kazandırılması*. 26. Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi Özetler Kitabı. Ankara. (3476-3477)

ÜLKEN, H. Z. (2016). *Bilgi ve Değer*. (3.Baskı). İstanbul: Doğu Batı Yayınları.

VERLEY, J. D. (2008) *Physics Graduate Students’ Perceptions of The Value of Teaching*. Unpublished Doctor's Thesis, The Graduate School of the University of Wyoming.)

WHITNEY, I.B. (1986). *The Status of Values Education in the Midlle and Junior High Schools of Tenessee*, Doctoral Candidate, Doctor of Education, Tennessee State University, Nashville, USA.

WITHERSPOON, W. A. (2007). *Character Education: Determining Barriers To Implementation*. Unpublished Doctor's Thesis, George Fox Üniversitesi, DAI-A 68/11, May 2008

VURAL, M. (2008). *İlköğretim Okulu Ders Programları Öğretim Kılavuzları*, Erzurum: Yakutiye Yayıncılık.

YAMAN, Ertuğrul. (2014). *Değerler Eğitimi*, Ankara: Akçağ Yayınları.

YAŞAR, Ş. GÜLTEKİN, M. GÜRDOĞAN BAYIR, Ö. (2013). “Sınıf Öğretmenlerinin Bakış Açısıyla Küreselleşmenin Değerlere ve Değer Eğitimine Yansıması”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, İstanbul, 11(26), 339-369.

YAŞAR, Ş. ÇENGELCİ, T. (2012).“Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimine İlişkin Bir Durum Çalışması”, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, (3) 9, 1-23

YAZIR, E. H. (2011). *Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali*, İstanbul: Kilim Matbaacılık.

YEŞİLYURT, E.,KURT, İ. (2012). *Değerleri Kazandırmasındaki Etkililik Açısından Resmi Ve Örtük Program İle Okul Dışı Etmenlerin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi*. International Periodical For The Languages, Literature

and History of Turkish or Turkic,7(4):3253-3272.

YETİM, B.N. (2015).“Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yardımseverlik ve Dayanışma Değerlerinin Öğretiminde Kullanılan Örnek Olay Ve Drama Yöntemlerinin Etkililiğinin İncelenmesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı,Hatay.

YILDIRIM, A. ŞİMŞEK, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

YILMAZ, S. (2016). *Şahsiyet ve Değerler Eğitimi*. Aksaray: Vize Yayıncılık.

YILMAZ, S. (2013). “Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılması Amaçlanan Değerlere İlişkin Öğretmen Adayı Görüşleri”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl : 6, Sayı : 14, Sosyal Bilgiler Öğretimi Özel Sayısı, Adıyaman, 2013, 645-676

YİĞİT, M. F. TARMAN, B. (2013). “Değerler Eğitiminin İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Yeri ve Önemi”, *Journal of Social Studies Education Research Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 79-102

YİĞİTTİR, S., KAYMAKCI, S. (2012). “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Uygulama Kılavuzu’nda Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi”, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, Kırşehir, 13(2), 49-73

YÜCEL, H. A. (2015). *İyi Vatandaş İyi İnsan*, (8.Basım), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ZIVALISIZ, Sinan. (Editör). (2014). *Değerler Eğitimi*, İstanbul : Ensar Neşriyat.

<http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx> (24.07.2017 tarihinde elde edilmiştir.

EKLER**Ek 1. Valilik İzni**

T.C.
GİRESUN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 29409993-605.01-E.14376129 20.12.2016
Konu : Araştırma İzni

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 2012/13 nolu Genelgesi.

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Doktora Öğrencisi Tuğrul KÜLÜNKOĞLU, "**İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulanan Değer Eğitiminin Öğrencilerin Dürüstlük Değeri Kazanma Düzeyine Etkisi**" konulu bir çalışma yapmak istemektedir. İlgili çalışma; İlimiz merkez ilçedeki Mithatpaşa ve Cumhuriyet Ortaokullarında, "Dürüstlük Ölçeği (3 sayfa)", "Bilişsel Düzey Ölçeği (2 sayfa)", "Duyuşsal Düzey Ölçeği (5 sayfa)", " Veli Anketi (2 sayfa)", "Öğrenci Görüşme Formu (2 sayfa)", "Veli Görüşme Formu (3 sayfa)" veri toplama araçları ile uygulanacaktır.

Giresun Üniversitesi Rektörlüğü' nün 14.12.2016 tarih ve 55447807/ 9232 sayılı yazısı ile eklerinin, ilgi genelge doğrultusunda "Araştırma Değerlendirme Komisyonu"na incelenmesi sonucunda, söz konusu çalışmanın; Müdürlüğümüzce mühürlenmiş veri toplama araçları kullanılarak, İlimiz merkez ilçedeki Mithatpaşa ve Cumhuriyet Ortaokullarında, 26.12.2016 - 14.03.2017 tarihleri arasında, Okul Yönetiminin sorumluluğunda/gözetiminde, Okul Yönetiminin planlayacağı çalışma takvimi ile eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmadan, gönüllülük esasına dayalı olarak, ses kaydı alınması durumunda ilgili sınıfın öğrenci velilerinden her öğrenci için ayrı ayrı "Ses Kaydı İçin Veli Onay Belgesi" ile yazılı izin alınması ve bu yazılı izinlerin okul yönetimine muhafaza edilmesi ve çalışmadan toplanacak verilerin sadece bu araştırma dahilinde kullanılması ve araştırma sonucunun "Taahhütname Tutanağı" nda belirtilen "Araştırmanın Teslim Edileceği Tarih" te Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesine yazılı veya elektronik doküman olarak teslim edilmesi koşulları ile gerçekleştirilmesinde herhangi bir sakıncanın olmadığı Müdürlüğümüzce uygun değerlendirilmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, olurlarınıza arz ederim.

Ergin AYBAR
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

OLUR
20.12.2016

Necati AKKURT
Vali a.
Millî Eğitim Müdürü

Görevli Elektronik İmza
Aşkın Aygün
21.12.2016
KEMAL BAŞAK
Tev. 111

Hükümet Konağı A Blok Zemin Üstü ve Kat:1 GİRESUN Ayrıntılı bilgi için : Kemal BAŞAK / Tekniker
Elektronik Ağ : <http://giresun.meb.gov.tr> Strateji Geliştirme Şubesi
e-posta : arge28@meb.gov.tr Tel : (454) 215 75 25 - 136 Faks : (454) 215 75 22

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 26db-87c7-3ebc-bebc-18a2 kodu ile teyit edilebilir.

Ek 2. Taahhütname Tutanağı

TAAHHÜTNAME TUTANAĞI

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN

T.C. Kimlik No	18842038228
Adı Soyadı	Tuğrul KÜLÜNKOĞLU
Telefon Numarası	535 522 2359
E posta Adresi	tuğrul.kulunkoglu@gmail.com
İletişim Adresi	Giresun Eğitim Fak.
Bağlı Bulunduğu Üniversite/Kurum	Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Eğitimi
Görevi	Doktora Öğrencisi

Araştırmanın Konusu	İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulanan Değer Eğitiminin Öğrencilerin Dürüstlük Değeri Kazanma Düzeyine Etkisi
Araştırmanın Çalışma Grubu	Merkez Cumhuriyet Ortaokulu ve Merkez Mithatpaşa Ortaokulu
Veri Toplama Aracı/Araçları	EK1 - Dürüstlük Ölçeği (3 sayfa) EK2 - Bilişsel Düzey Ölçeği (2 sayfa) EK3 - Duyuşsal Düzey Ölçeği (5 sayfa) EK4 - Veli Anketi (2 sayfa) EK5 - Öğrenci Görüşme Formu (2 sayfa) EK6 - Veli Görüşme Formu (3 sayfa)
Veri Toplama Tarihleri	26.12.2016 14.03.2017
Araştırma Sonucunun Teslim Edileceği Tarih	15.06.2018

Yukarıda ayrıntıları yazılı çalışmada, araştırmanın Çalışma Grubundan elde edeceğim verileri, nedeni ne olursa olsun bu araştırma haricinde **KESİNLİKE KULLANMAYACAĞIMI/KULLANDIRMAYACAĞIMI**; bu araştırma sonucu elde edeceğim bulgular ile araştırmanın sonucunu en geç, yukarıda belirtilen "Araştırma Sonucunun Teslim Edileceği Tarih" e kadar, basılı ve/veya dijital ortamda, Giresun İl Millî Eğitim Müdürlüğü Strateji Geliştirme Şubesine teslim edeceğimi taahhüt ederim.

Giresun Millî Eğitim Müdürlüğü Strateji Geliştirme Şubesine teslim edilecek olan araştırma sonucu/sonuçları, aşağıda imzası bulunan araştırmacının yazılı izni olmadan hiçbir şekilde yazılı/görsel/elektronik ortamlarda paylaşılmayacaktır.

21.../12.../2016

Tuğrul KÜLÜNKOĞLU

Ek 3. Ölçek Kullanma İzni

Sayın Tuğrul KÜLÜNKOĞLU

19.10.2016 tarihli dilekçenize istinaden, 7. Sınıf Öğrencileri için geliştirmiş olduğum "Dürüstlük Ölçeği"ni "İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Dürüstlük Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi" adlı doktora tezi çalışmanızda kullanmanızda tarafımca sakınca bulunmamaktadır. 25.10.2016

Arş. Gör. Feride ERSOY

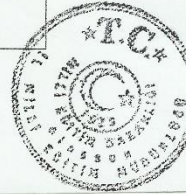
Adres:

Marmara Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
Göztepe Kampüsü
Kadıköy/İstanbul

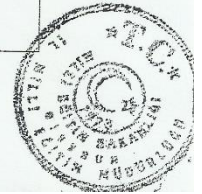
05072375365

Ek 4. Dürüstlük Ölçeği

	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Her zaman
Yapmaktan hoşlandığım bir davranışın, yanlış olduğunu anladığımda tekrar yapmam.					
Ödevimi yapamadığımda öğretmenime bahaneler üretmek yerine gerçeği söylerim.					
Arkadaşıma yalan söylediğim zamanlar olur.					
Kendimle ilgili bazı sırları annemin öğrenmemesi için anneme bahaneler üretirim.					
Kişisel çıkarlarım (para, yüksek not, övgü vb.) uğruna yalan söyleyebilirim.					
Sınavlarda kopya çektiğim olur.					
Sınavlarda yakın arkadaşlarıma bile kopya vermem.					
Kantinde sıra beklerken arkadaşlarıma önüne geçmem.					
Aile içinde yaşanan olayları arkadaşlarıma biraz abartarak anlatırım.					
Aileme, arkadaşlarımla ödev yapma çağımızı söyleyerek gezmeye giderim.					
Bana emanet edilen bir eşyayı kendi ihtiyaçlarım için izinsiz kullanmam.					
Ödevlerimi başkasına yaptırıp kendim yapmış gibi gösteririm.					
Olumsuz bir tepkiye neden olacağını düşünsem bile doğruları söylerim.					
Hoşlandığım bir yiyecek olduğunda kardeşimin/arkadaşımın yiyeceğinden izinsiz yerim.					

	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Her zaman
Arkadaşımdan ödünç aldığım bir eşya zarar görse, bana verildiğinde zaten öyle olduğunu söylerim.					
Arkadaşıma sınavdan aldığım notu yükseltmek için söylerim.					
Hile yaparsam kazanacağımı bilsem bile oyunlarda hile yapmam.					
Anneme/babama söz verdiğim saatte eve gelirim.					
Annem/babam hoşlanmadığım bir görev verirse hasta numarası yaparım.					
Derse geciktiğimde öğretmenime kabul edilebilir bahaneler üretirim.					
Kendi hatalarımı bir başkasının üstüne yüklemem.					
Bir filmde işe yaradığını gördüğüm bir yalanı kendi yaşantımda denemem.					
Dersten sıkıldığımda bir yerim ağrıyormuş gibi yaparak öğretmene izin isterim.					
Arkadaşımdan eşyalarını izinsiz kullanmam.					
Ödevimi yapmadan derse geldiğimde, öğretmenime kabul edilebilir bahaneler uydururum.					
Eşyalarımı bana faydası olacak arkadaşlarımla paylaşır, diğerlerine bahaneler uydururum.					
Sırlarımı arkadaşlarımdan öğrenmemesi için arkadaşlarıma bahaneler üretirim.					

Ek 5. Bilişsel Düzey Ölçeği

EK-2: BİLİŞSEL DÜZEY ÖLÇEĞİ

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda “dürüstlük” değeri ile ilgili bilgilerinizi ölçmek için sorular bulunmaktadır. Bu soruların cevaplarını soruların altındaki boşluğa yazmanız istenmektedir. Soruları içtenlikle cevaplamamız çalışmaya önemli katkılar sağlayacaktır. Teşekkür ederim.

Öğr.Gör.Tuğrul KÜLÜNKOĞLU

Cinsiyeti : Kız () Erkek ()

Anne Eğitim Durumu:

Okuryazar değil() İlkokul () Ortaokul ()

Lise () Üniversite () Lisansüstü ()

Baba Eğitim Durumu:

Okuryazar değil () İlkokul () Ortaokul ()

Lise () Üniversite () Lisansüstü ()

Anne : yaşıyor () Vefat etti ()

Baba : yaşıyor () Vefat etti ()

Anne-Baba : Beraber () Boşandı ()

Cep telefonu kullanıyor musunuz?.....

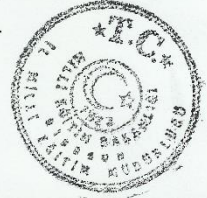
Düzenli olarak spor yapıyor musunuz? Eğer yapıyorsanız haftada kaç saat düzenli olarak spor yapıyorsunuz?.....

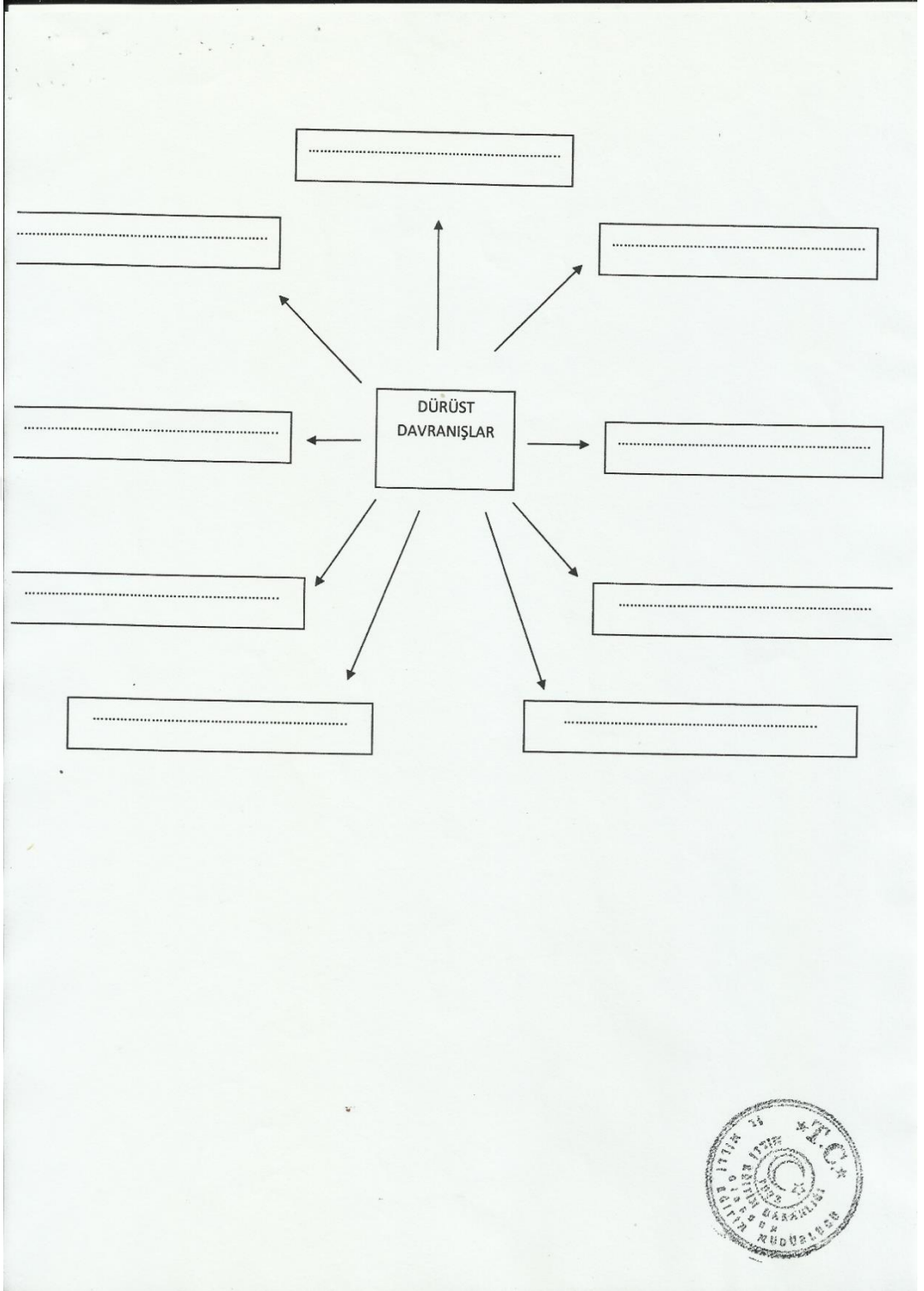
Günde kaç saat televizyon izliyorsunuz?.....

Televizyonda daha çok hangi programları izliyorsunuz? (çizgi film, dizi film, sinema, yarışma, haber, spor, belgesel v.b)

.....

.....

Ek 6. Duyuşsal Düzeye  leği

EK-3: DUYUŞSAL DÜZEY  LEği

Sevgili  ğrenciler,

AŞağıda size kısa hikâyeler verilmiştir. Hikâyelerin altında o hikâye ile ilgili sorular bulunmaktadır. Sizden sorular ile ilgili olarak size en uygun gelen cevabı vermeniz istenmektedir.

Teşekkür ederim.

Öğr. Gör. Tuğrul KüLüNKOğLU

Cinsiyeti : Kız () Erkek ()

Anne Eğitim Durumu:

Okuryazar değil () İlkokul () Ortaokul ()

Lise ()  niversite () Lisansüstü ()

Baba Eğitim Durumu:

Okuryazar değil () İlkokul () Ortaokul ()

Lise ()  niversite () Lisansüstü ()

Anne : yaşıyor () Vefat etti ()

Baba : yaşıyor () Vefat etti ()

Anne-Baba : Beraber () Boşandı ()

Cep telefonu kullanıyor musunuz?.....

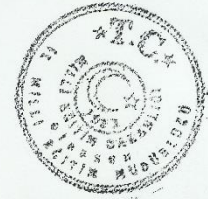
Düzenli olarak spor yapıyor musunuz? Eğer yapıyorsanız haftada kaç saat düzenli olarak spor yapıyorsunuz?.....

Günde kaç saat televizyon izliyorsunuz?.....

Televizyonda daha çok hangi programları izliyorsunuz? (izgi film, dizi film, sinema, yarışma, haber, spor, belgesel v.b)

.....

.....

1. Ali On bir yaşındadır. Göl kıyısındaki evlerinde zaman zaman balık tutmaya giderdi. Levrek avı yasağının kalkmasından bir gün önce, babasıyla akşamın ilk saatlerinde küçük balıklardan yakaladı. Sonra oltasına yem takıp, oltayı fırlatma talimi yaptı. Yem suya değdiği zaman oltasının hızla çekildiğini hissedince, oltaya büyük bir balık geldiğini anladı. Babası oğlunun balığı çekişini hayranlıkla izledi. Ali sonunda yorgun düşen balığı sudan çıkardı. O güne kadar gördüğü en büyük balıktı, bir levrek; ama av yasağının kalkmasına sadece saatler kalmıştı. Baba oğul güzelim balığa baktılar, pulları ay ışığında ıslıl ıslıl parlıyordu. Babası bir kibrit yakıp saatine baktı Saat on olmuştu. Av yasağının bitmesine daha iki saat vardı. Önce balığa, sonra oğluna baktı. "Suya geri bırakman gerekiyor, oğlum," dedi. "Baba!" diye itiraz etti, Ali ağlamaklı bir sesle. "Başka balıklar da var," dedi babası. "Ama hiçbiri bunun kadar büyük değil!" dedi Ali.

Göle şöyle bir göz attı Gölde hiçbir balıkçı teknesi yoktu. Babasının yüzüne baktı bu kez. Kendilerini hiç kimsenin görmemiş olmasına, kimsenin ne balığı yakaladıklarını bilmesinin olanaksız olmasına karşın, babasının sesinden bu konuda hiçbir ödün vermeyeceğini anlamıştı. Ali bir daha bu kadar büyük bir balık tutamayacağından emindi.

. Ali bu durumda ne yapmalı?

.....

.....

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

.....

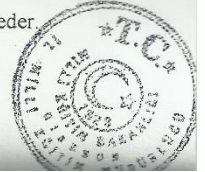
.....

Neden?

.....

.....

2. Bekir ile Ömer kardeşlerdir. Babaları uzun zaman önce vefat etmiştir. Anneleri bir fabrikada çalışmaktadır. Bir gün anneleri hasta olur. Annelerinin ihtiyacı olduğu ilaçlar çok pahalıdır. Bekir, kardeşi Ömer'e yakınlardaki bir ecza deposundan ilaçları çalmayı teklif eder

Ömer gece güvenlik görevlisini oyalayacak, Bekir de o sıra depoya girip ilaçları çalacaktır. Ömer hırsızlık yapmak istemez fakat annesinin de iyi olmasını istemektedir.

Ömer , bu durumda ne yapmalı?

.....

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

.....

Neden?

.....

3. Mehmet'in bütün arkadaşlarının bisikleti olmasına rağmen Mehmet'in bisikleti yoktur. Babası Mehmet'e yıl sonunda takdir alırsa ona bisiklet satın alacağını söyler. Mehmet'in takdir alabilmesi için son sınavdan 80 alması gerekmektedir. Sınava çok çalışır. Fakat bir soruyu yapamamaktadır. Bu durumda takdir alamayacak ve bisiklete sahip olamayacaktır. Öğretmen arkasını döndüğünde isterse arkadaşının kağıdını rahatlıkla görebilecek ve kimse onun kopya çektiğini fark etmeyecektir.

Mehmet bu durumda ne yapmalı?

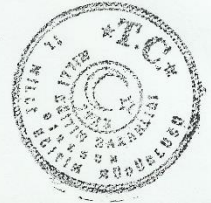
.....

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

.....

Neden?

.....

4. Ayşe ile Zeynep kardeşirler. Birlikte dolmuşa binerler. Dolmuş şoförü yanlışlıkla Ayşe'ye fazla para üstü verir. Zeynep durumu fark etmiştir. Dolmuş şoförü de birkaç dakika sonra durumu fark eder ve Ayşe'den fazla vermiş olduğu parayı geri ister. Ayşe yalan söyler, "fazla para üstü almadığını, doğru para üstü aldığını" söyler. Parayı geri vermek istemez. Zeynep doğruyu söylemek ister ama bir yandan da ablasını zor durumda bırakmak istemez.

Ayşe, bu durumda ne yapmalı?

.....

.....

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

.....

.....

Neden?

.....

.....

5. Uğur çok iyi bir bilgisayarıcıdır. Bir gün yanlışlıkla bir bankanın hesaplarına girer. İstese kendi hesabına başkalarının hesabından yüklü miktarda para aktarabilecektir. Hiç kimse bu durumu fark edemeyecektir. O sıralar hapiste olan babası aklına gelir. Babası ticaretle uğraşırken ödeyemediği borçları nedeniyle hapse girmiştir. Uğur bankadan parayı çekip babasının borçlarını ödemek ve babasını haptisten kurtarmak ister, fakat başkasının parasını çekmenin yanlış olduğunu düşünmektedir.

Uğur, bu durumda ne yapmalı?

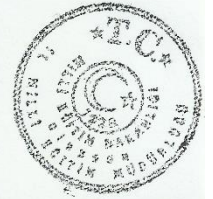
.....

.....

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

.....

.....

Neden?

.....

.....

6. Hakkı ile Mustafa çok iyi arkadaşlardır. Hakkı, Mustafa'nın evine ziyarete gitmiştir. Mustafa'nın annesi bir saat kitap okudukları takdirde onlara çok sevdiği çikolatalı tatlı vereceğini söyler ve mutfağa tatlı hazırlamaya gider. Hakkı ile Mustafa odada yalnız kaldıktan sonra kitap okumaya başlarlar. Fakat 15 dakika sonra Mustafa kitap okumaktan sıkılıp Hakkı'ya bilgisayar oyunu oynamayı teklif eder. Hakkı da kabul eder ve oyun oynarlar. Mustafa'nın annesi bir saat sonra geldiğinde "kitap okuyup okumadıklarını" sorar. Mustafa "okuduk" der. Hakkı yalan konuşmak istemez, ama hem pasta yemek istemekte hem de arkadaşı Mustafa'yı zor durumda bırakmak istememektedir.

Hakkı bu durumda ne yapmalı?

.....

.....

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

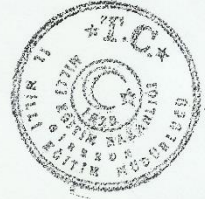
.....

.....

Neden?

.....

.....

Ek-7. Bilişsel Ölçeğe Verilen Cevaplara İlişkin Öğrenci Örnekleri

Deney Grubu-1

1

EK-2: BİLİŞSEL DÜZEY ÖLÇEĞİ

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda "dürüstlük" değeri ile ilgili bilgilerinizi ölçmek için sorular bulunmaktadır. Bu soruların cevaplarını soruların altındaki boşluğa yazmanız istenmektedir. Soruları içtenlikle cevaplamanız çalışmaya önemli katkılar sağlayacaktır. Teşekkür ederim.

Öğr.Gör.Tuğrul KÜLÜNKOĞLU

Cinsiyeti : Kız () Erkek (✓)

Anne Eğitim Durumu:

Okuryazar değil () İlkokul () Ortaokul (✓)

Lise () Üniversite () Lisansüstü ()

Baba Eğitim Durumu:

Okuryazar değil () İlkokul () Ortaokul (✓)

Lise () Üniversite () Lisansüstü ()

Anne : yaşıyor (✓) Vefat etti ()

Baba : yaşıyor (✓) Vefat etti ()

Anne-Baba : Beraber (✓) Boşandı ()

Cep telefonu kullanıyor musunuz? evet

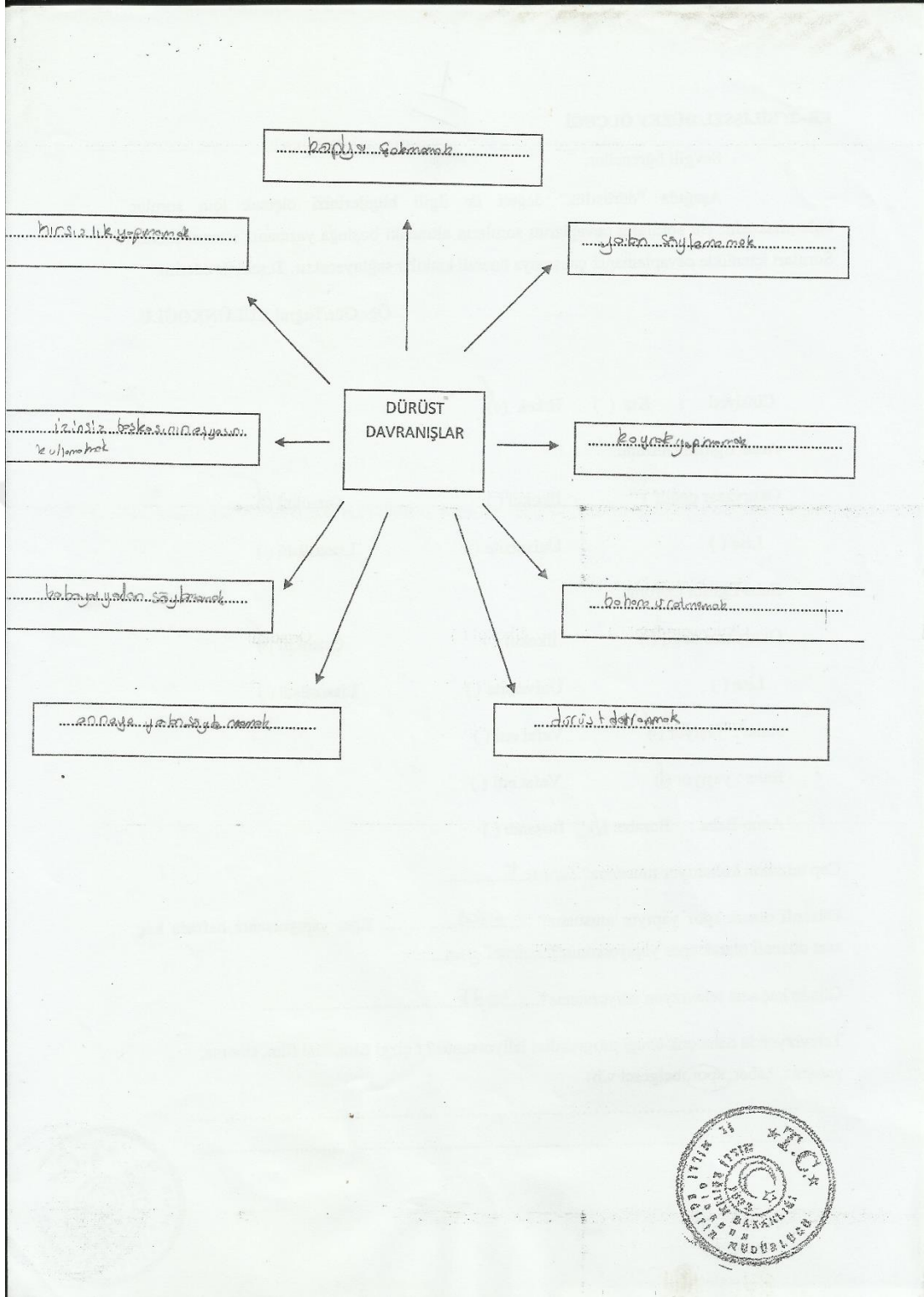
Düzenli olarak spor yapıyor musunuz? evet Eğer yapıyorsanız haftada kaç saat düzenli olarak spor yapıyorsunuz? her gün

Günde kaç saat televizyon izliyorsunuz? 30dk

Televizyonda daha çok hangi programları izliyorsunuz? (çizgi film, dizi film, sinema, yarışma, haber, spor, belgesel v.b)

.....

.....

Deney grubu-2

EK-2: BİLİŞSEL DÜZEY ÖLÇEĞİ

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda "dürüstlük" değeri ile ilgili bilgilerinizi ölçmek için sorular bulunmaktadır. Bu soruların cevaplarını soruların altındaki boşluğa yazmanız istenmektedir. Soruları içtenlikle cevaplamanız çalışmaya önemli katkılar sağlayacaktır. Teşekkür ederim.

Öğr.Gör.Tuğrul KÜLÜNKOĞLU

Cinsiyeti : Kız () Erkek (X)

Anne Eğitim Durumu: Lise

Okuryazar değil () İlkokul () Ortaokul ()

Lise (X) Üniversite () Lisanüstü ()

Baba Eğitim Durumu: İlkokul

Okuryazar değil () İlkokul (X) Ortaokul ()

Lise () Üniversite () Lisanüstü ()

Anne : yaşıyor (X) Vefat etti ()

Baba : yaşıyor (X) Vefat etti ()

Anne-Baba : Beraber (X) Boşandı ()

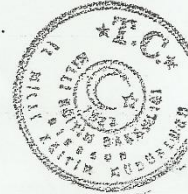
Cep telefonu kullanıyor musunuz? evet

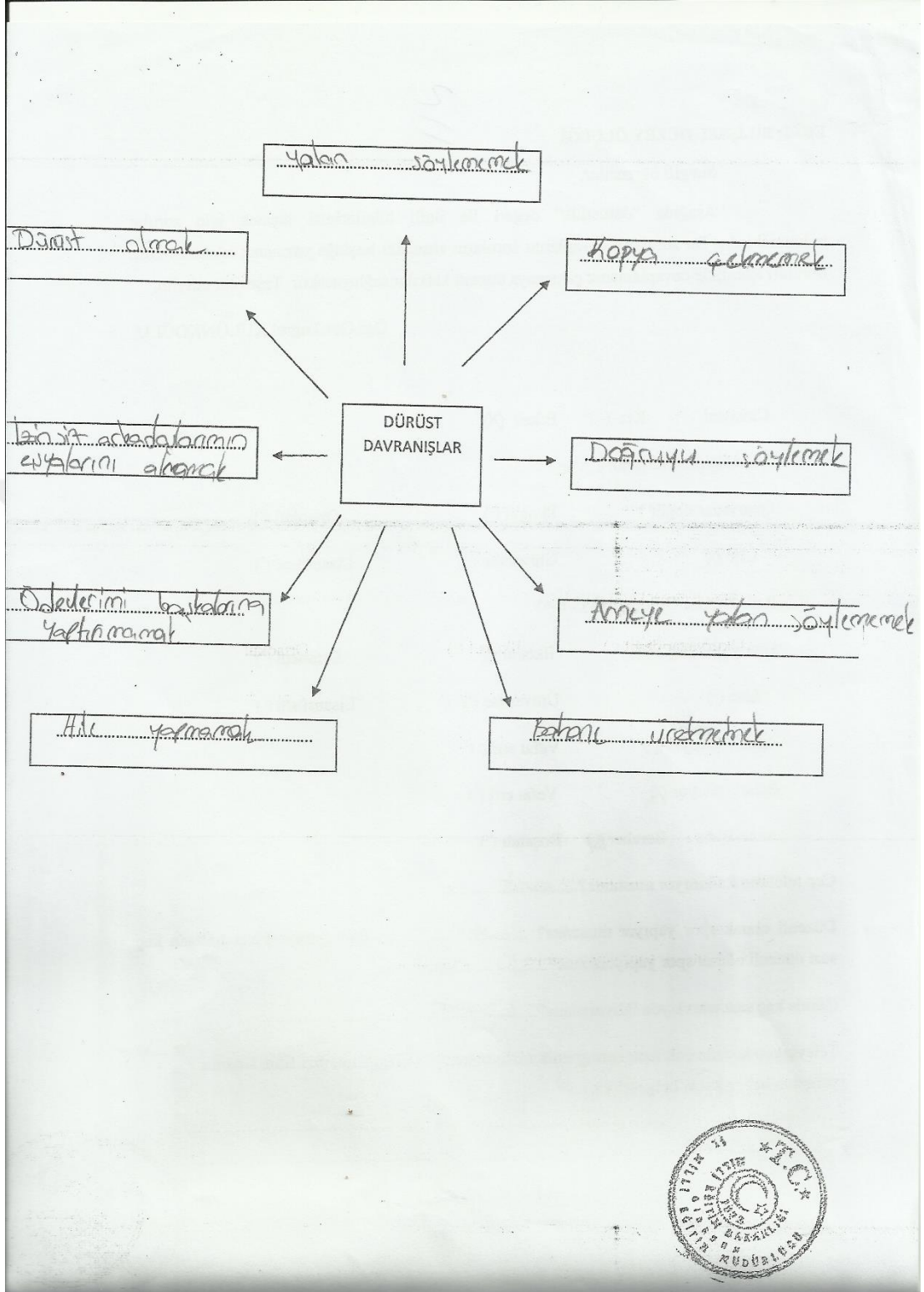
Düzenli olarak spor yapıyor musunuz? ... evet Eğer yapıyorsanız haftada kaç saat düzenli olarak spor yapıyorsunuz? ... 3,4 saat

Günde kaç saat televizyon izliyorsunuz? ... 2 saat

Televizyonda daha çok hangi programları izliyorsunuz? (çizgi film, dizi film, sinema, yarışma, haber, spor, belgesel v.b)

..... spor

Kontrol grubu-1

EK-2: BİLİŞSEL DÜZEY ÖLÇEĞİ

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda "dürüstlük" değeri ile ilgili bilgilerinizi ölçmek için sorular bulunmaktadır. Bu soruların cevaplarını soruların altındaki boşluğa yazmanız istenmektedir. Soruları içtenlikle cevaplamanız çalışmaya önemli katkılar sağlayacaktır. Teşekkür ederim.

Öğr.Gör.Tuğrul KÜLÜNKOĞLU

Cinsiyeti : Kız (X) Erkek ()

Anne Eğitim Durumu:

Okuryazar değil () İlkokul () Ortaokul ()

Lise (X) Üniversite () Lisansüstü ()

Baba Eğitim Durumu:

Okuryazar değil () İlkokul () Ortaokul ()

Lise () Üniversite (X) Lisansüstü ()

Anne : yaşıyor (X) Vefat etti ()

Baba : yaşıyor (X) Vefat etti ()

Anne-Baba : Beraber (X) Boşandı ()

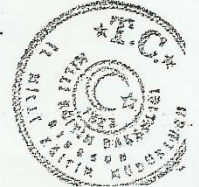
Cep telefonu kullanıyor musunuz? Evet

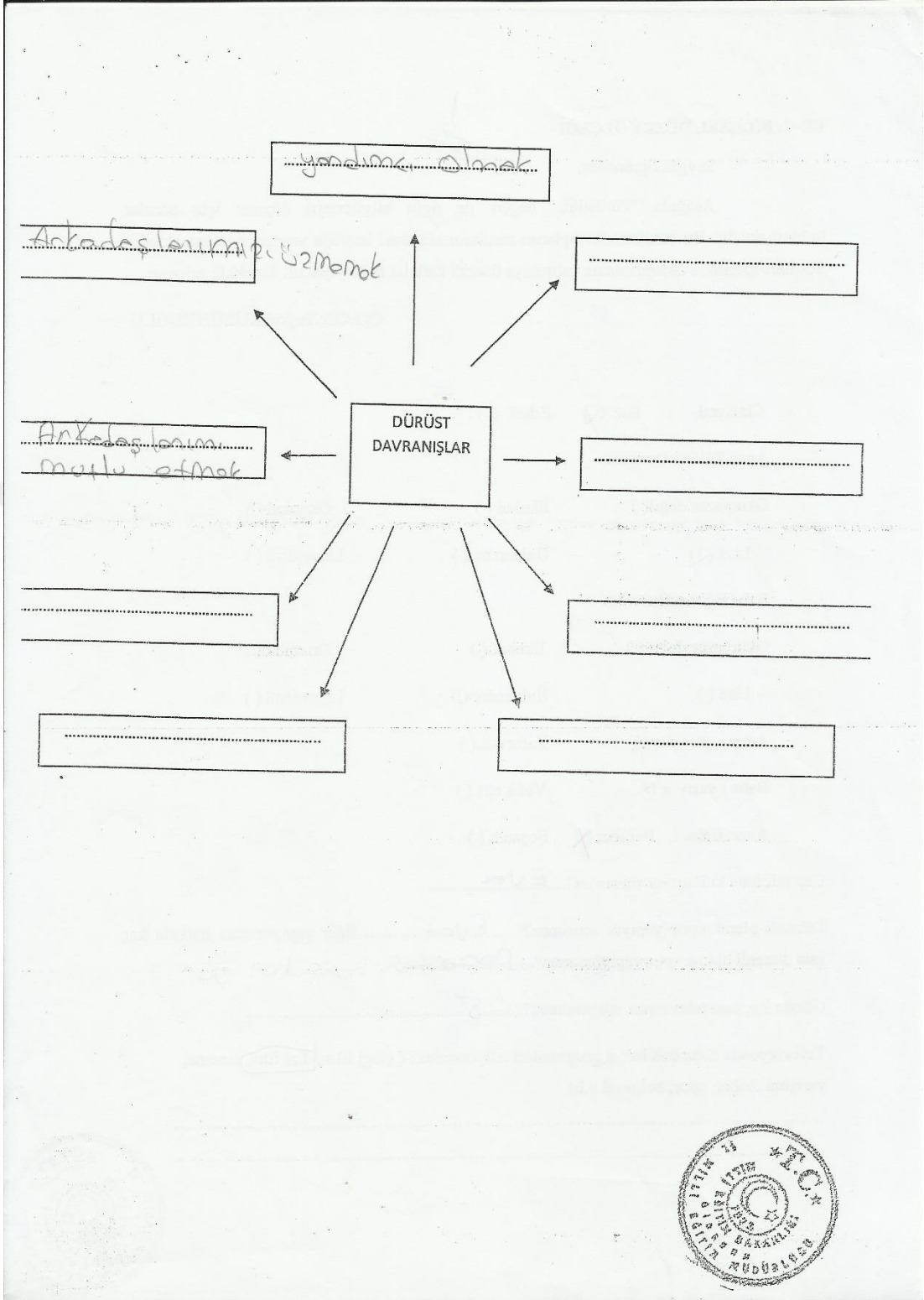
Düzenli olarak spor yapıyor musunuz? Evet Eğer yapıyorsanız haftada kaç

saat düzenli olarak spor yapıyorsunuz? 20 dakika her gün

Günde kaç saat televizyon izliyorsunuz? 5

Televizyonda daha çok hangi programları izliyorsunuz? (çizgi film, dizi film, sinema, yarışma, haber, spor, belgesel v.b)

Kontrol grubu-2

EK-2: BİLİŞSEL DÜZEY ÖLÇEĞİ

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda "dürüstlük" değeri ile ilgili bilgilerinizi ölçmek için sorular bulunmaktadır. Bu soruların cevaplarını soruların altındaki boşluğa yazmanız istenmektedir. Soruları içtenlikle cevaplamamız çalışmaya önemli katkılar sağlayacaktır. Teşekkür ederim.

Öğr.Gör.Tuğrul KÜLÜNKOĞLU

Cinsiyeti : Kız () Erkek (X)

Anne Eğitim Durumu:

Okuryazar değil ()

İlkokul ()

Ortaokul ()

Lise (X)

Üniversite ()

Lisansüstü ()

Baba Eğitim Durumu:

Okuryazar değil (X)

İlkokul ()

Ortaokul ()

Lise ()

Üniversite ()

Lisansüstü ()

Anne : yaşıyor (X)

Vefat etti ()

Baba : yaşıyor ()

Vefat etti ()

Anne-Baba : Beraber () Boşandı (X)

Cep telefonu kullanıyor musunuz? Evet

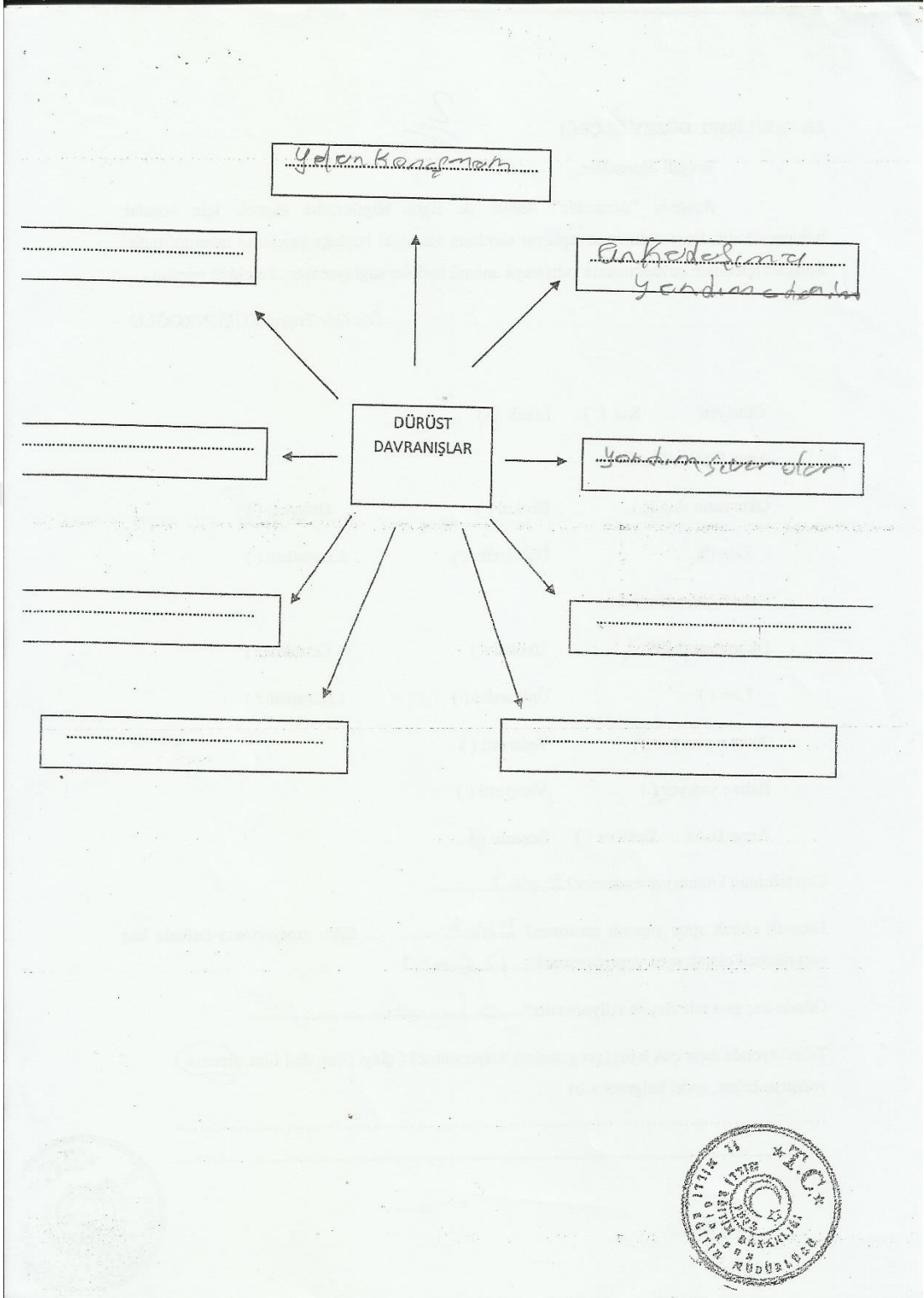
Düzenli olarak spor yapıyor musunuz? Evet Eğer yapıyorsanız haftada kaç

saat düzenli olarak spor yapıyorsunuz? 125 saat

Günde kaç saat televizyon izliyorsunuz? 0 saat

Televizyonda daha çok hangi programları izliyorsunuz? (çizgi film, dizi film, sinema, yarışma, haber, spor, belgesel v.b)

Ek-8. Duyuşsal Ölçeğe Verilen Cevaplara İlişkin Öğrenci Örnekleri

Deney grubu-1

EK-3: DUYUŞSAL DÜZEY ÖLÇEĞİ

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda size kısa hikâyeler verilmiştir. Hikâyelerin altında o hikâye ile ilgili sorular bulunmaktadır. Sizden sorular ile ilgili olarak size en uygun gelen cevabı vermeniz istenmektedir.

Teşekkür ederim. Öğr. Gör. Tuğrul KÜLÜNKOĞLU

Cinsiyeti : Kız () Erkek (✓)

Anne Eğitim Durumu:

Okuryazar değil () İlkokul () Ortaokul (✓)

Lise () Üniversite () Lisansüstü ()

Baba Eğitim Durumu:

Okuryazar değil () İlkokul () Ortaokul (✓)

Lise () Üniversite () Lisansüstü ()

Anne : yaşıyor () Vefat etti ()

Baba : yaşıyor () Vefat etti ()

Anne-Baba : Beraber () Boşandı ()

Cep telefonu kullanıyor musunuz?..... *evet*.....

Düzenli olarak spor yapıyor musunuz? *evet*..... Eğer yapıyorsanız haftada kaç saat düzenli olarak spor yapıyorsunuz?..... *her gün*.....

Günde kaç saat televizyon izliyorsunuz?..... *30 dk*.....

Televizyonda daha çok hangi programları izliyorsunuz? (çizgi film, dizi film, sinema, yarışma, haber, spor belgesel v.b)

.....

.....

1. Ali On bir yaşındadır. Göl kıyısındaki evlerinde zaman zaman balık tutmaya giderdi. Levrek avı yasağının kalkmasından bir gün önce, babasıyla akşamın ilk saatlerinde küçük balıklardan yakaladı. Sonra oltasına yem takıp, oltayı fırlatma talimi yaptı. Yem suya değdiği zaman oltasının hızla çekildiğini hissedince, oltaya büyük bir balık geldiğini anladı. Babası oğlunun balığı çekişini hayranlıkla izledi. Ali sonunda yorgun düşen balığı sudan çıkardı. O güne kadar gördüğü en büyük balıktı, bir levrek; ama av yasağının kalkmasına sadece saatler kalmıştı. Baba oğul güzelim balığa baktılar, pulları ay ışığında ışıltılı parlıyordu. Babası bir kibrit yakıp saatine baktı. Saat on olmuştu. Av yasağının bitmesine daha iki saat vardı. Önce balığa, sonra oğluna baktı. "Suya geri bırakman gerekiyor, oğlum," dedi. "Baba!" diye itiraz etti, Ali ağlamaklı bir sesle. "Başka balıklar da var," dedi babası. "Ama hiçbiri bunun kadar büyük değil!" dedi Ali.

Göle şöyle bir göz attı. Gölde hiçbir balıkçı teknesi yoktu. Babasının yüzüne baktı bu kez. Kendilerini hiç kimsenin görmemiş olmasına, kimsenin ne balığı yakaladıklarını bilmesinin olanaksız olmasına karşın, babasının sesinden bu konuda hiçbir ödün vermeyeceğini anlamıştı. Ali bir daha bu kadar büyük bir balık tutamayacağından emindi.

Ali bu durumda ne yapmalı?

balığı bırakmalı.....
.....
.....

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

balığı bırakırdım.....
.....
.....

Neden?

Çünkü yasağı vardı.....
.....

.....

2. Bekir ile Ömer kardeşler. Babaları uzun zaman önce vefat etmiştir. Anneleri bir fabrikada çalışmaktadır. Bir gün anneleri hasta olur. Annelerinin ihtiyacı olduğu ilaçlar çok pahalıdır. Bekir, kardeşi Ömer'e yakınlardaki bir ecza deposundan ilaçları çalmayı teklif eder. Ömer gece güvenlik görevlisini oyalayacak, Bekir de o sıra depoya girip ilaçları çalacaktır. Ömer hırsızlık yapmak istemez fakat annesinin de iyi olmasını istemektedir.

Ömer , bu durumda ne yapmalı?

.....hırsızlık yapmalı.....

.....

.....

.....

.....

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

.....hırsızlık yapmazdım.....

.....

.....

.....

Neden?

.....hırsızlık çok kötü bir şey.....

.....

.....

3. Mehmet'in bütün arkadaşlarının bisikleti olmasına rağmen Mehmet'in bisikleti yoktur. Babası Mehmet'e yıl sonunda takdir alırsa ona bisiklet satın alacağını söyler. Mehmet'in takdir alabilmesi için son sınavdan 80 alması gerekmektedir. Sınava çok çalışır. Fakat bir soruyu yapamamaktadır. Bu durumda takdir alamayacak ve bisiklete sahip olamayacaktır. Öğretmen arkasını döndüğünde isterse arkadaşının kağıdını rahatlıkla görebilecek ve kimse onun kopya çektiğini fark etmeyecektir.

Mehmet bu durumda ne yapmalı?

.....kopya çekmemeli.....

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

...kayda...Gokm...adim

Neden?

...kayda...k...t...bişay...

4. Ayşe ile Zeynep kardeşler. Birlikte dolmuş binerler. Dolmuş şoförü yanlışlıkla Ayşe'ye fazla para üstü verir. Zeynep durumu fark etmiştir. Dolmuş şoförü de birkaç dakika sonra durumu fark eder ve Ayşe'den fazla vermiş olduğu parayı geri ister. Ayşe yalan söyler, "fazla para üstü almadığını, doğru para üstü aldığını" söyler. Parayı geri vermek istemez. Zeynep doğruyu söylemek ister ama bir yandan da ablasını zor durumda bırakmak istemez.

Ayşe, bu durumda ne yapmalı?

...doğruyu...söylerim

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

...doğruyu...söylerim

Neden?

.....gabn.kats.....

5. Uğur çok iyi bir bilgisayarcıdır. Bir gün yanlışlıkla bir bankanın hesaplarına girer. İstese kendi hesabına başkalarının hesabından yüklü miktarda para aktarabilecektir. Hiç kimse bu durumu fark edemeyecektir. O sıralar hapiste olan babası aklına gelir. Babası ticaretle uğraşırken ödeyemediği borçları nedeniyle hapse girmiştir. Uğur bankadan parayı çekip babasının borçlarını ödemek ve babasını hapisten kurtarmak ister, fakat başkasının parasını çekmenin yanlış olduğunu düşünmektedir.

Uğur, bu durumda ne yapmalı?

.....Çok meraklı.....

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

.....Çok meraklım.....

Neden?

.....hirsizlik.kate.....

6. Hakkı ile Mustafa çok iyi arkadaşlardır. Hakkı, Mustafa'nın evine ziyarete gitmiştir. Mustafa'nın annesi bir saat kitap okudukları takdirde onlara çok sevdikleri çikolata tatlı vereceğini söyler ve mutfığa tatlı hazırlamaya gider. Hakkı ile Mustafa odada yalnız

kaldıktan sonra kitap okumaya başlarlar. Fakat 15 dakika sonra Mustafa kitap okumaktan sıkılıp Hakkı'ya bilgisayar oyunu oynamayı teklif eder. Hakkı da kabul eder ve oyun oynarlar. Mustafa'nın annesi bir saat sonra geldiğinde "kitap okuyup okumadıklarını" sorar. Mustafa "okuduk" der. Hakkı yalan konuşmak istemez, ama hem pasta yemek istemekte hem de arkadaşı Mustafa'yı zor durumda bırakmak istememektedir.

Hakkı bu durumda ne yapmalı?

...Dinçer'yu...söylmeli

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

...dağın'yu...söylürüm

Neden?

...yabın...kötü

Deney grubu-2

EK-3: DUYUŞSAL DÜZEY ÖLÇEĞİ

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda size kısa hikâyeler verilmiştir. Hikâyelerin altında o hikâye ile ilgili sorular bulunmaktadır. Sizden sorular ile ilgili olarak size en uygun gelen cevabı vermeniz istenmektedir.

Teşekkür ederim.

Öğr. Gör. Tuğrul KÜLÜNKOĞLU

Cinsiyeti : Kız (X) Erkek ()

Anne Eğitim Durumu:

Okuryazar değil () İlkokul () Ortaokul ()

Lise (X) Üniversite () Lisansüstü ()

Baba Eğitim Durumu:

Okuryazar değil () İlkokul () Ortaokul (X)

Lise () Üniversite () Lisansüstü ()

Anne : yaşıyor (X) Vefat etti ()

Baba : yaşıyor (X) Vefat etti ()

Anne-Baba : Beraber (X) Boşandı ()

Cep telefonu kullanıyor musunuz? EvetDüzenli olarak spor yapıyor musunuz? Hayır Eğer yapıyorsanız haftada kaç saat düzenli olarak spor yapıyorsunuz? 2 saatGünde kaç saat televizyon izliyorsunuz? 1 saatTelevizyonda daha çok hangi programları izliyorsunuz? (çizgi film, dizi film, sinema, yarışma, haber, spor, belgesel v.b)

.....

.....

1. Ali On bir yaşındadır. Göl kıyısındaki evlerinde zaman zaman balık tutmaya giderdi. Levrek avı yasağının kalkmasından bir gün önce, babasıyla akşamın ilk saatlerinde küçük balıklardan yakaladı. Sonra oltasına yem takıp, oltayı fırlatma talimi yaptı. Yem suya değdiği zaman oltasının hızla çekildiğini hissedince, oltaya büyük bir balık geldiğini anladı. Babası oğlunun balığı çekişini hayranlıkla izledi. Ali sonunda yorgun düşen balığı sudan çıkardı. O güne kadar gördüğü en büyük balıktı, bir levrek; ama av yasağının kalkmasına sadece saatler kalmıştı. Baba oğul güzelim balığa baktılar, pulları ay ışığında ışıl ışıl parlıyordu. Babası bir kibrit yakıp saatine baktı. Saat on olmuştu. Av yasağının bitmesine daha iki saat vardı. Önce balığa, sonra oğluna baktı. "Suya geri bırakman gerekiyor, oğlum," dedi. "Baba!" diye itiraz etti, Ali ağlamaklı bir sesle. "Başka balıklar da var," dedi babası. "Ama hiçbiri bunun kadar büyük değil!" dedi Ali.

Göle şöyle bir göz attı. Gölde hiçbir balıkçı teknesi yoktu. Babasının yüzüne baktı bu kez. Kendilerini hiç kimsenin görmemiş olmasına, kimsenin ne balığı yakaladıklarını bilmesinin olanaksız olmasına karşın, babasının sesinden bu konuda hiçbir ödün vermeyeceğini anlamıştı. Ali bir daha bu kadar büyük bir balık tutamayacağından emindi.

Ali bu durumda ne yapmalı?

Balığı göle geri bırakmalı.

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

Balığı bırakırım.

Neden?

Çünkü av yasağının kalkmasına 2 saat kaldı.

2. Bekir ile Ömer kardeşler. Babaları uzun zaman önce vefat etmiştir. Anneleri bir fabrikada çalışmaktadır. Bir gün anneleri hasta olur. Annelerinin ihtiyacı olduğu ilaçlar çok pahalıdır. Bekir, kardeşi Ömer'e yakınlardaki bir ecza deposundan ilaçları çalmayı teklif eder. Ömer gece güvenlik görevlisini oyalayacak, Bekir de o sıra depoya girip ilaçları çalacaktır. Ömer hırsızlık yapmak istemez fakat annesinin de iyi olmasını istemektedir.

Ömer , bu durumda ne yapmalı?

Ömer hırsızlık yapmamalı.

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

hırsızlık yapardım.

Neden?

Hırsızlık yapmak kötü bir şey.

3. Mehmet'in bütün arkadaşlarının bisikleti olmasına rağmen Mehmet'in bisikleti yoktur. Babası Mehmet'e yıl sonunda takdir alırsa ona bisiklet satın alacağını söyler. Mehmet'in takdir alabilmesi için son sınavdan 80 alması gerekmektedir. Sınava çok çalışır. Fakat bir soruyu yapamamaktadır. Bu durumda takdir alamayacak ve bisiklete sahip olamayacaktır. Öğretmen arkasını döndüğünde isterse arkadaşının kağıdını rahatlıkla görebilecek ve kimse onun kopya çektiğini fark etmeyecektir.

Mehmet bu durumda ne yapmalı?

Kopya çekmemeli.

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

Karşıya çekmemdim

Neden?

Karşıya çekmek kötü bir şeydir

4. Ayşe ile Zeynep kardeşlerdir. Birlikte dolmuş binerler. Dolmuş şoförü yanlışlıkla Ayşe'ye fazla para üstü verir. Zeynep durumu fark etmiştir. Dolmuş şoförü de birkaç dakika sonra durumu fark eder ve Ayşe'den fazla vermiş olduğu parayı geri ister. Ayşe yalan söyler, "fazla para üstü almadığını, doğru para üstü aldığını" söyler. Parayı geri vermek istemez. Zeynep doğruyu söylemek ister ama bir yandan da ablasını zor durumda bırakmak istemez.

~~Ayşe~~, bu durumda ne yapmalı?

^{Zeynep}
Dönmeye söylemeli

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

Doğruyu söylemeliyim

Neden?

yada söylemek kötü bir şeydir.

5. Uğur çok iyi bir bilgisayarıcıdır. Bir gün yanlışlıkla bir bankanın hesaplarına girer. İstese kendi hesabına başkalarının hesabından yüklü miktarda para aktarabilecektir. Hiç kimse bu durumu fark edemeyecektir. O sıralar hapiste olan babası aklına gelir. Babası ticaretle uğraşırken ödeyemediği borçları nedeniyle hapse girmiştir. Uğur bankadan parayı çekip babasının borçlarını ödemek ve babasını hapisten kurtarmak ister, fakat başkasının parasını çekmenin yanlış olduğunu düşünmektedir.

Uğur, bu durumda ne yapmalı?

Calırmamalıdır.

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

Calırmam.

Neden?

Para calmak kötü bir şeydir.

6. Hakkı ile Mustafa çok iyi arkadaşlardır. Hakkı, Mustafa'nın evine ziyarete gitmiştir. Mustafa'nın annesi bir saat kitap okudukları takdirde onlara çok sevdikleri çikolatalı tatlı vereceğini söyler ve mutfağa tatlı hazırlamaya gider. Hakkı ile Mustafa odada yalnız

kaldıktan sonra kitap okumaya başlarlar. Fakat 15 dakika sonra Mustafa kitap okumaktan sıkılıp Hakkı'ya bilgisayar oyunu oynamayı teklif eder. Hakkı da kabul eder ve oyun oynarlar. Mustafa'nın annesi bir saat sonra geldiğinde "kitap okuyup okumadıklarını" sorar. Mustafa "okuduk" der. Hakkı yalan konuşmak istemez, ama hem pasta yemek istemekte hem de arkadaşı Mustafa'yı zor durumda bırakmak istememektedir.

Hakkı bu durumda ne yapmalı?

Yalan konuşmamalıdır.

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

Yalan konuşmam.

Neden?

Yalan konuşmak kötü bir şeydir.

Kontrol grubu-1

EK-3: DUYUSAL DÜZEY ÖLÇEĞİ

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda size kısa hikâyeler verilmiştir. Hikâyelerin altında o hikâye ile ilgili sorular bulunmaktadır. Sizden sorular ile ilgili olarak size en uygun gelen cevabı vermeniz istenmektedir.

Teşekkür ederim.

Öğr. Gör. Tuğrul KÜLÜNKOĞLU

Cinsiyeti : Kız Erkek ()

Anne Eğitim Durumu:

Okuryazar değil () İlkokul () Ortaokul ()
Lise () Üniversite () Lisansüstü ()

Baba Eğitim Durumu:

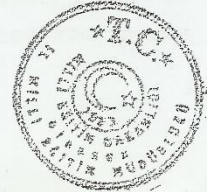
Okuryazar değil () İlkokul () Ortaokul ()
Lise () Üniversite () Lisansüstü ()

Anne : yaşıyor Vefat etti ()Baba : yaşıyor Vefat etti ()Anne-Baba : Beraber Boşandı ()Cep telefonu kullanıyor musunuz?

Düzenli olarak spor yapıyor musunuz? Eğer yapıyorsanız haftada kaç saat düzenli olarak spor yapıyorsunuz?

Günde kaç saat televizyon izliyorsunuz?

Televizyonda daha çok hangi programları izliyorsunuz? (çizgi film, dizi film, sinema, yarışma, haber, spor, belgesel v.b)

1. Ali On bir yaşındadır. Göl kıyısındaki evlerinde zaman zaman balık tutmaya giderdi. Levrek avı yasağının kalkmasından bir gün önce, babasıyla akşamın ilk saatlerinde küçük balıklardan yakaladı. Sonra oltasına yem takıp, oltayı fırlatma talimi yaptı. Yem suya değdiği zaman oltasının hızla çekildiğini hissedince, oltaya büyük bir balık geldiğini anladı. Babası oğlunun balığı çekişini hayranlıkla izledi. Ali sonunda yorgun düşen balığı sudan çıkardı. O güne kadar gördüğü en büyük balığı, bir levrek; ama av yasağının kalkmasına sadece saatler kalmıştı. Baba oğul güzelim balığa baktılar, pulları ay ışığında ışıltılı parlıyordu. Babası bir kibrit yakıp saatine baktı Saat on olmuştu. Av yasağının bitmesine daha iki saat vardı. Önce balığa, sonra oğluna baktı. "Suya geri bırakman gerekiyor, oğlum," dedi. "Baba!" diye itiraz etti, Ali ağlamaklı bir sesle. "Başka balıklar da var," dedi babası. "Ama hiçbiri bunun kadar büyük değil!" dedi Ali.

Göle şöyle bir göz attı Gölde hiçbir balıkçı teknesi yoktu. Babasının yüzüne baktı bu kez. Kendilerini hiç kimsenin görmemiş olmasına, kimsenin ne balığı yakaladıklarını bilmesinin olanaksız olmasına karşın, babasının sesinden bu konuda hiçbir ödün vermeyeceğini anlamıştı. Ali bir daha bu kadar büyük bir balık tutamayacağından emindi.

Ali bu durumda ne yapmalı?

Ali'nin düşünceleri

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

Bilmen

Neden?

Bilmen

2. Bekir ile Ömer kardeşler. Babaları uzun zaman önce vefat etmiştir. Anneleri bir fabrikada çalışmaktadır. Bir gün anneleri hasta olur. Annelerinin ihtiyacı olduğu ilaçlar çok pahalıdır. Bekir, kardeşi Ömer'e yakınlardaki bir ecza deposundan ilaçları çalmayı teklif eder

Ömer gece güvenlik görevlisini oyalayacak, Bekir de o sıra depoya girip ilaçları çalacaktır.

Ömer hırsızlık yapmak istemez fakat annesinin de iyi olmasını istemektedir.

Ömer , bu durumda ne yapmalı?

Gözetkeni söylememeli.

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

Bilmem

Neden?

Bilmem

3. Mehmet'in bütün arkadaşlarının bisikleti olmasına rağmen Mehmet'in bisikleti yoktur. Babası Mehmet'e yıl sonunda takdir alırsa ona bisiklet satın alacağını söyler. Mehmet'in takdir alabilmesi için son sınavdan 80 alması gerekmektedir. Sınava çok çalışır. Fakat bir soruyu yapamamaktadır. Bu durumda takdir alamayacak ve bisiklete sahip olamayacaktır. Öğretmen arkasını döndüğünde isterse arkadaşının kağıdını rahatlıkla görebilecek ve kimse onun kopya çektiğini fark etmeyecektir.

Mehmet bu durumda ne yapmalı?

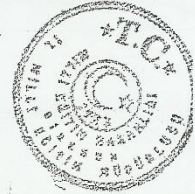
Birisiyle konuşup bu işi halletmeli.

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

Bilmem

Neden?

Bilmem

4. Ayşe ile Zeynep kardeşler. Birlikte dolmuşa binerler. Dolmuş şoförü yanlışlıkla Ayşe'ye fazla para üstü verir. Zeynep durumu fark etmiştir. Dolmuş şoförü de birkaç dakika sonra durumu fark eder ve Ayşe'den fazla vermiş olduğu parayı geri ister. Ayşe yalan söyler, "fazla para üstü almadığımı, doğru para üstü aldığımı" söyler. Parayı geri vermek istemez. Zeynep doğruyu söylemek ister ama bir yandan da ablasını zor durumda bırakmak istemez.

Ayşe, bu durumda ne yapmalı?

Yalan söylemem

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

Yalan söylemem

Neden?

Yalan söylemem

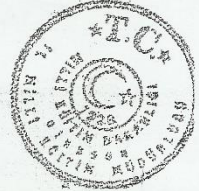
5. Uğur çok iyi bir bilgisayarıcıdır. Bir gün yanlışlıkla bir bankanın hesaplarına girer. İstese kendi hesabına başkalarının hesabından yüklü miktarda para aktarabilecektir. Hiç kimse bu durumu fark edemeyecektir. O sıralar hapiste olan babası aklına gelir. Babası ticaretle uğraşırken ödeyemediği borçları nedeniyle hapse girmiştir. Uğur bankadan parayı çekip babasının borçlarını ödemek ve babasını haptisten kurtarmak ister, fakat başkasının parasını çekmenin yanlış olduğunu düşünmektedir.

Uğur, bu durumda ne yapmalı?

Yalan söylemem

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

Yalan söylemem

Neden?

Ricini senen ve düşüncün

6. Hakkı ile Mustafa çok iyi arkadaşlardır. Hakkı, Mustafa'nın evine ziyarete gitmiştir. Mustafa'nın annesi bir saat kitap okudukları takdirde onlara çok sevdiği çikolatalı tatlı vereceğini söyler ve mutfağa tatlı hazırlamaya gider. Hakkı ile Mustafa odada yalnız kaldıktan sonra kitap okumaya başlarlar. Fakat 15 dakika sonra Mustafa kitap okumaktan sıkılıp Hakkı'ya bilgisayar oyunu oynamayı teklif eder. Hakkı da kabul eder ve oyun oynarlar. Mustafa'nın annesi bir saat sonra geldiğinde "kitap okuyup okumadıklarını" sorar. Mustafa "okuduk" der. Hakkı yalan konuşmak istemez, ama hem pasta yemek istemekte hem de arkadaşı Mustafa'yı zor durumda bırakmak istememektedir.

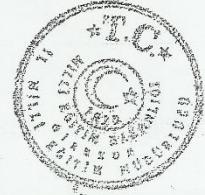
Hakkı bu durumda ne yapmalı?

atanı ve baskılamak

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

Bilmiyorum

Neden?

Kontrol grubu-2

EK-3: DUYUŞSAL DÜZEY ÖLÇEĞİ

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda size kısa hikâyeler verilmiştir. Hikâyelerin altında o hikâye ile ilgili sorular bulunmaktadır. Sizden sorular ile ilgili olarak size en uygun gelen cevabı vermeniz istenmektedir.

Teşekkür ederim.

Öğr. Gör. Tuğrul KÜLÜNKOĞLU

Cinsiyeti : Kız (X) Erkek ()

Anne Eğitim Durumu:

Okuryazar değil () İlkokul () Ortaokul ()

Lise () Üniversite (X) Lisansüstü ()

Baba Eğitim Durumu:

Okuryazar değil () İlkokul () Ortaokul ()

Lise () Üniversite (X) Lisansüstü ()

Anne : yaşıyor (X) Vefat etti ()

Baba : yaşıyor (X) Vefat etti ()

Anne-Baba : Beraber (X) Boşandı ()

Cep telefonu kullanıyor musunuz? Evet.....Düzenli olarak spor yapıyor musunuz? Evet..... Eğer yapıyorsanız haftada kaç saat düzenli olarak spor yapıyorsunuz? 2 saat.....Günde kaç saat televizyon izliyorsunuz? 1 saat.....Televizyonda daha çok hangi programları izliyorsunuz? (çizgi film, dizi film, sinema, yarışma, haber, spor, belgesel v.b).....
.....

1. Ali On bir yaşındadır. Göl kıyısındaki evlerinde zaman zaman balık tutmaya giderdi. Levrek avı yasağının kalkmasından bir gün önce, babasıyla akşamın ilk saatlerinde küçük balıklardan yakaladı. Sonra oltasına yem takıp, oltayı fırlatma talimi yaptı. Yem suya değdiği zaman oltasının hızla çekildiğini hissedince, oltaya büyük bir balık geldiğini anladı. Babası oğlunun balığı çekişini hayranlıkla izledi. Ali sonunda yorgun düşen balığı sudan çıkardı. O güne kadar gördüğü en büyük balıktı, bir levrek; ama av yasağının kalkmasına sadece saatler kalmıştı. Baba oğul güzelim balığa baktılar, pulları ay ışığında ışıltılı parlıyordu. Babası bir kibrit yakıp saatine baktı. Saat on olmuştu. Av yasağının bitmesine daha iki saat vardı. Önce balığa, sonra oğluna baktı. "Suya geri bırakman gerekiyor, oğlum," dedi. "Baba!" diye itiraz etti, Ali ağlamaklı bir sesle. "Başka balıklar da var," dedi babası. "Ama hiçbiri bunun kadar büyük değil!" dedi Ali.

Göle şöyle bir göz attı. Gölde hiçbir balıkçı teknesi yoktu. Babasının yüzüne baktı bu kez. Kendilerini hiç kimsenin görmemiş olmasına, kimsenin ne balığı yakaladıklarını bilmesinin olanaksız olmasına karşın, babasının sesinden bu konuda hiçbir ödün vermeyeceğini anlamıştı. Ali bir daha bu kadar büyük bir balık tutamayacağından emindi.

Ali bu durumda ne yapmalı?

Balığı.....koyununa.....saklayıp.....evde.....alması.....

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

Ahırdım.....koyunuma.....saklardım.....

Neden?

Çünkü.....bir daha.....anım.....kadar.....büyük.....bir.....balık.....

Yakalayamam.....

.....

2. Bekir ile Ömer kardeşler. Babaları uzun zaman önce vefat etmiştir. Anneleri bir fabrikada çalışmaktadır. Bir gün anneleri hasta olur. Annelerinin ihtiyacı olduğu ilaçlar çok pahalıdır. Bekir, kardeşi Ömer'e yakınlardaki bir ecza deposundan ilaçları çalmayı teklif eder. Ömer gece güvenlik görevlisini oyalayacak, Bekir de o sıra depoya girip ilaçları çalacaktır. Ömer hırsızlık yapmak istemez fakat annesinin de iyi olmasını istemektedir.

Ömer , bu durumda ne yapmalı?

Kabul etmemi

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

Salandım

Neden?

annemin iyiliği için

3. Mehmet'in bütün arkadaşlarının bisikleti olmasına rağmen Mehmet'in bisikleti yoktur. Babası Mehmet'e yıl sonunda takdir alırsa ona bisiklet satın alacağını söyler. Mehmet'in takdir alabilmesi için son sınavdan 80 alması gerekmektedir. Sınava çok çalışır. Fakat bir soruyu yapamamaktadır. Bu durumda takdir alamayacak ve bisiklete sahip olamayacaktır. Öğretmen arkasını döndüğünde isterse arkadaşının kağıdını rahatlıkla görebilecek ve kimse onun kopya çektiğini fark etmeyecektir.

Mehmet bu durumda ne yapmalı?

Bakmamalı.....

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

..bakmazdım..... bismillah..... den..... kağıdan..... atardım.....

Neden?

..Cevabı..... kalmıyordum.....

4. Ayşe ile Zeynep kardeşler. Birlikte dolmuşa binerler. Dolmuş şoförü yanlışlıkla Ayşe'ye fazla para üstü verir. Zeynep durumu fark etmiştir. Dolmuş şoförü de birkaç dakika sonra durumu fark eder ve Ayşe'den fazla vermiş olduğu parayı geri ister. Ayşe yalan söyler, "fazla para üstü almadığını, doğru para üstü aldığını" söyler. Parayı geri vermek istemez. Zeynep doğruyu söylemek ister ama bir yandan da ablasını zor durumda bırakmak istemez.

Ayşe, bu durumda ne yapmalı?

..Parayı..... geri..... vermeli.....

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

..verirdim.....

Neden?

Çekmiş haram alın

5. Uğur çok iyi bir bilgisayarıcıdır. Bir gün yanlışlıkla bir bankanın hesaplarına girer. İstese kendi hesabına başkalarının hesabından yüklü miktarda para aktarabilecektir. Hiç kimse bu durumu fark edemeyecektir. O sıralar hapiste olan babası aklına gelir. Babası ticaretle uğraşırken ödeyemediği borçları nedeniyle hapse girmiştir. Uğur bankadan parayı çekip babasının borçlarını ödemek ve babasını hapisten kurtarmak ister, fakat başkasının parasını çekmenin yanlış olduğunu düşünmektedir.

Uğur, bu durumda ne yapmalı?

Çekmeli

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

Çekendim

Neden?

Babamı kurtarmak para

6. Hakkı ile Mustafa çok iyi arkadaşlardır. Hakkı, Mustafa'nın evine ziyarete gitmiştir. Mustafa'nın annesi bir saat kitap okudukları takdirde onlara çok sevdikleri çikolatalı tatlı vereceğini söyler ve mutfağa tatlı hazırlamaya gider. Hakkı ile Mustafa odada yalnız

kaldıktan sonra kitap okumaya başlarlar. Fakat 15 dakika sonra Mustafa kitap okumaktan sıkılıp Hakkı'ya bilgisayar oyunu oynamayı teklif eder. Hakkı da kabul eder ve oyun oynarlar. Mustafa'nın annesi bir saat sonra geldiğinde "kitap okuyup okumadıklarını" sorar. Mustafa "okuduk" der. Hakkı yalan konuşmak istemez, ama hem pasta yemek istemekte hem de arkadaşı Mustafa'yı zor durumda bırakmak istememektedir.

Hakkı bu durumda ne yapmalı?

Söylemeli.....

.....

.....

Sen olsan bu durumda ne yapardın?

Söyledim.....

.....

.....

Neden?

yalan..... söylemek..... kötü..... bin..... say.....

.....

.....

ÖZ GEÇMİŞ**Kişisel Bilgiler:**

Adı Soyadı: Tuğrul KÜLÜNKOĞLU

Doğum Yeri: Giresun

Doğum Tarihi: 25.01.1970

Eğitim durumu:

Ön Lisans: Ege Üniversitesi-1993

Çeşme Meslek Yüksekokulu

Turizm ve Otelcilik Bölümü

Lisans1 : Anadolu Üniversitesi-1998

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

İktisat Bölümü

Lisans 2: Giresun Üniversitesi-2007

Eğitim Fakültesi

Sınıf Öğretmenliği Bölümü

Yüksek Lisans : Atatürk Üniversitesi-2010

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sınıf Öğretmenliği Bölümü

Dil: İngilizce

İş Deneyimi :

1989-1998 : Turizm Sektörü

1998-2001 : MEB'da Usta Öğretici

2001-2002 : Askerlik

2002-2003: MEB'da Usta Öğretici

2007-..... ..: Giresun Üniversitesi'nde Öğretim Görevlisi

İletişim :

Adres : Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı

Elektronik Posta : tugrul.kulunkoglu@giresun.edu.tr

